

Univerzita Karlova v Praze

Katolická teologická fakulta

Katedra teologické etiky a spirituální teologie

Petr PRAJKA

PRINCIP LIDSKÉ DŮSTOJNOSTI VE VĚZNICÍCH ČR

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Libor Ovečka, Th.D.

PRAHA 2007

Poděkování

Touto cestou moc děkuji všem, kteří mně pomáhali při psaní mé diplomové práce, zvláště pak vedoucímu práce PhDr. Liboru Ovečkovi, Th.D. za jeho obrovskou trpělivost při metodickém vedení.

Prohlášení o samostatném zpracování

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval samostatně a v seznamu pramenů a literatury uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

V Praze dne

Petr PRAJKA

OBSAH

ÚVOD	5
1. O lidské důstojnosti obecně	8
1.1 O mezinárodním právu	9
1.2 O vnitrostátním právu	11
1.3 O lidské důstojnosti v Kodexu kanonického práva	12
2. Teologický náhled na lidskou důstojnost a lidská práva	14
2.1 Historická teologie	15
2.2 Současná teologie	20
2.3 Církevní dokumenty	24
3. Princip lidské důstojnosti ve vězení	28
3.1 Historie	30
3.2 Současnost	39
3.2.1 Evropská vězeňská pravidla	41
3.2.2 Základní principy	44
3.2.3 Správa vězeňských systémů	45
3.2.4 Náboženská a morální péče	49
4. Skutečný – reálný stav dodržování lidských práv ve věznicích ČR	52
4.1 Sociologický průzkum u vězňů (dotazník)	54
4.2 Vyhodnocení průzkumu	59
4.3 Vyjádření mezinárodních organizací ke stavu ve věznicích ČR	70
4.3.1 - výhrady uvedených organizací	74
4.3.2 - pozitiva uvedených organizací	79
5. Zhodnocení situace	80
5.1 Zhodnocení reálného stavu	81

5.2 Zhodnocení legislativního stavu	86
Závěr	88
The Principal of Human Dignity in the Czech Prison	90
Resumé	91
Poznámky	92
Přehled použitých zkratk	99
Seznam použité literatury	100
Seznam příloh	103

„Evangelium Ježíše Krista vybízí a vede křesťany k službě všem lidem, kteří jsou v jakékoli nouzi. K nim patří i vězňové, i když nesou sami odpovědnost za porušení zákonů. Vedeni milosrdenstvím, sloužíme jim jako lidem obzvláště potřebným. Stojíme vedle nich jako stejní viníci před Bohem, kteří vědí o skutečnosti odpuštění skrze Pána Ježíše Krista. V této víře je vedeme k uznání vlastní viny, jejich břemeno jim pomáháme nést a přinášíme zvěst o Boží milosti a možnosti nového začátku.“

(Preamble: Stanovy Vězeňské duchovní péče)

Po změně politické situace u nás došlo také k celé řadě změn v přístupech k lidem, kteří svým chováním a jednáním závažným způsobem porušují zákonné normy, chránící zájmy společnosti, ústavní zřízení státu a v neposlední řadě práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob, tedy k pachatelům trestné činnosti. Páchání trestné činnosti není demokracií, je to jednání, které ohrožuje celou společnost, proto je nutné, aby toto nebezpečné jednání osob, které závažným způsobem porušují zákon, bylo maximálním způsobem neutralizováno, aby společnost - stát, využil své povinnosti chránit vnitřní a vnější právo, tedy zákonné zájmy své i svých občanů a to i za cenu použití dostupných mocenských prostředků. Proto jsou tyto lidé společností separováni od ostatní populace. Tato separace je zaprvé ve vazebních věznicích v době, kdy tyto osoby ještě nebyly odsouzeny a stále proti nim probíhají vyšetřovací úkony nebo je s nimi ještě vedeno soudní líčení a charakter jejich trestné činnosti a jejich jednání bylo a ještě může být natolik nebezpečné, že se ve společnosti nemohou volně pohybovat. Zadruhé ve věznicích a to tehdy, byly-li již tyto osoby právoplatně odsouzeny k výkonu trestu odnětí svobody. Této skupině vězňených osob se budeme ve své práci věnovat.

Chrání-li stát svá práva a práva bezúhonných občanů tím, že pachatele trestné činnosti umístí do věznic, jeho povinnosti tím k uvězněným lidem nekončí. Je-li jakýkoli člověk z rozhodnutí soudu - státní moci - uvězněn, nastává pro společnost řada úkolů a povinností jakým způsobem se o tyto lidi postarat a to tak, aby byla i zde, ve věznicích, odpovídajícím způsobem, zachována jejich lidská důstojnost a lidská práva, aby trest byl opravdu trestem, aby pachatel poznal jeho tíhu a sílu, ale současně nebylo potlačováno a ponižováno jeho lidství a on byl stále člověkem.

Jelikož pracuji již řadu let ve vězeňství jako vychovatel a jsem v nejtěsnějším

osobním každodenním styku s vězni, mám tedy možnost posoudit jejich chování ve výkonu trestu odnětí svobody, seznámit se s jejich minulou a aktuální trestnou činností, s jejich povahovými a charakterovými vlastnostmi, jejich sociálním zázemím a motivy, které je vedli k páčání trestné činnosti. Právě toto byla jedna ze skutečností, která mne oslovila a inspirovala k této práci. Druhou skutečností byla má možnost posoudit dodržování lidských práv ve věznicích a postoj Vězeňské služby České republiky (dále VS ČR) k tomuto problému jakožto výkonného zástupce státu.

V této práci budu řešit otázky dodržování principů lidské důstojnosti a lidských práv ve věznicích ČR a pracovat s lidmi, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody. Vzhledem ke svému postavení pracovníka VS ČR mohu cílové skupiny vězňů hodnotit pouze na základě poznatků získaných mnou a ostatními specialisty věznice a to do té míry, kam mne tato skupina má zájem „pustit.“

Cílem práce je zhodnotit, jak je ve vězeňství ČR lidská důstojnost vězňů respektována a jak jsou dodržována lidská práva nyní po změně politické situace, kdy byl z vězeňství odstraněn militantní prvek, dril, šikana¹ a neúcta k lidské bytosti jako celku a kdy došlo k celé řadě změn přístupů k lidem, kteří svým jednáním a chováním nějakým závažným způsobem porušují zákonné normy, kdy se ve věznicích setkáváme s multikulturním prostředím, které představuje různé aspekty sociálních, kulturních a náboženských rámců, v nichž se odvíjejí životy jedinců, kteří jsou společností považováni za „jiné“. Po jejím přečtení by měl čtenář, vzhledem k rozsahu tématu, získat alespoň základní a stručný přehled o tom, jakým způsobem byla v minulosti respektována lidská důstojnost a jak jsou dodržována lidská práva vězňů nyní a vytvořit si jasný a přehledný názor.

Smyslem práce je zaměřit se na to, jakým způsobem jsou výše uvedené skutečnosti prezentovány, zajišťovány a dodržovány ze strany VS ČR, která zde zastupuje společnost, tedy stát a tedy i jeho řád, a to řád jak sociální, tak i právní. Jakým způsobem hodnotí situaci ve věznicích ČR některé mezinárodní organizace, které se touto problematikou zabývají. Ze sociologického průzkumu (viz dotazník) vyhodnotit názory vězňů. Zjištěné skutečnosti vzájemně porovnat a na jejich základě provést konfrontaci reálného stavu a legislativy a v závěru práce se pokusit sestavit návrhy komplexního řešení.

Metody, které budou v práci použity budou faktografický průzkum, sociologický průzkum a jeho výklad, srovnávací analýza, popis výsledků a jejich zhodnocení.

V interpretaci výsledků pak budou použity deduktivní i induktivní prvky. Při psaní práce bylo čerpáno z dostupné české i cizojazyčné literatury, odborných textů publikovaných na internetu, mezi základní prameny práce byly zahrnuty i poznatky získané během studia na Katolické teologické fakultě, ze získaných praktických zkušeností svých a v neposlední řadě z konzultací s kolegy.

Období, které budeme v práci sledovat je od roku 2005 do února roku 2007. Abychom získali ucelený přehled o požadavku dodržování lidských práv ve věznicích, zaměříme se též na historická fakta.

1. O lidské důstojnosti obecně

Vězeňské prostředí nelze považovat za něco zcela exotického, jak tomu převážně

bývá, ale za prostředí velmi drsné, kde platí zákony státu na straně jedné a zákony vězeňské (kriminální) hierarchie na straně druhé. Obě tyto skutečnosti je třeba v práci ve věznicích respektovat.

Demokracie, lidská práva, humanizace, společenské klima, včetně politických přístupů a principů vládnoucích stran a koalic, nutnost lidí starat se o sebe sama, v čele se zlatým pravidlem „vše co není zakázáno, je dovoleno,“ jsou aspekty, které silně ovlivnily kriminalitu jako takovou. Není nic nového, že řada našich spoluobčanů podlehla určité deziluzi a podvodným lákadlům, která je měla dovést k blahobytu, úspěšnosti, moci atd. Tyto představy je natolik zaslepily, že formy jejich jednání a činů se změnily v praktiky, které nejsou zcela v intencích zákonů. Za tyto své činy byli uvězněni, separováni od ostatní společnosti, a odpykávají si svůj trest a tím se dočasně dostali mezi skupinu obyvatel na okraji společnosti. Přesto však jsou to lidé, lidé, kteří uvězněním neztrácejí svou lidskou důstojnost a svá práva, která jsou legislativou upravující výkon trestu, již zcela logicky, pokrácena.

Obecně můžeme říci, že lidská důstojnost je skutečnost, která člověku umožňuje jednat svobodně na základě vlastního rozhodnutí ve vzájemném soužití a pečovat o práva druhého a dodržovat je. Jde tedy o morální a etickou kategorii zdůrazňující vědomí člověka, společenský význam jeho osobnosti a uznávání jeho práv v kolektivu.

Je třeba respektovat člověka jako bytost, která byla vychována v různém prostředí a podmínkách, a to nejen v ČR či Evropě, ale i za jejími hranicemi, která vyznává různá náboženství či ideologické doktríny, nebo žije svůj život podle zcela jiných pravidel, než bylo ve střední Evropě donedávna běžné. Je tedy třeba bezesbytku respektovat multikulturní prostředí, avšak i v rámci multikulturní společnosti je nezbytné dodržovat jednotný soubor pravidel, zákonů a povinností. Právní a institucionální kontext společnosti by ovšem měl mít takový charakter, aby nedocházelo ke znevýhodňování osob na základě jejich skupinové či individuální odlišnosti (individuální odlišnosti chápeme jak z etnického, tak i etického a morálního hlediska).

Hovoříme-li tedy o lidské důstojnosti, hovoříme též o lidských právech. Nelze hovořit o lidské důstojnosti a nehovořit o lidských právech a naopak, protože lidská práva jsou ty svobody a nároky, které mají být zaručeny každému člověku na světě. Mluvit o lidských právech nám může připadat jako nudné a zbytečné. To ale jen do té chvíle, kdy jsou některé základní svobody odepřeny právě nám, což ovšem neznamená, že právě my se staneme vězni, ale neznamená to, že právě my se vězni nemůžeme stát, jelikož nikdo z nás

neví, jakým způsobem s námi život „zatočí.“ V dnešní přetechnizované a uspěchané době se člověk nemusí stát „kriminálním“ svým cíleným jednáním. Stačí neúmyslně, v důsledku starostí, zanedbat jakékoli své povinnosti nebo nezvládnout svůj vůz.

1.1 O mezinárodním právu

Snaha o sjednocení pravidel zacházení s pachateli trestných činů má svou historickou tradici, která se váže k roku 1860, kdy vznikla Italská společnost pro vězeňství, která reflektovala potřebu rozvoje právního myšlení na poli vězeňství a trestního soudnictví. Pojem zacházení (angl. „treatment“, něm. „behandlung“) se stává ve 30. letech 20. století ústředním pojmem moderního vězeňství. V duchu humánních principů a restitučního pojetí práva, byl dalším krokem ve vývoji vznik Mezinárodní trestní a vězeňské (penitenciální) komise (International Penal and Penitentiary Commission), jejíž pravidla pro zacházení s vězni v roce 1934 schválila Společnost národů. Tento orgán fungoval průběžně do roku 1951, kdy byl v Praze rozpuštěn a tato komise byla nahrazena Organizací spojených národů (dále OSN).

Lidská práva jsou ty svobody a nároky, které mají být zaručeny každému člověku na světě. Od roku 1948 jsou shrnuty ve Všeobecné deklaraci lidských práv. Všeobecná deklarace lidských práv byla přijata 10.prosince 1948 všemi 52 tehdejšími členy Spojených národů. Od té doby se 10.prosinec každoročně připomíná jako Mezinárodní den lidských práv. Už v názvu Všeobecná deklarace lidských práv je možné vysledovat jeden z jejich nejvýznamnějších rysů, který se objevuje i v dalších mezinárodních úmluvách, kdy se právy lidí a jejich celkovým postavením a ochranou se zabývá několik významných mezinárodních dokumentů,² jejichž hlavním rysem je všeobecnost lidských práv.

Vůbec poprvé v historii se lidé dohodli na pravidlech, která nemají platit jen teoreticky, ale i prakticky pro všechny lidské bytosti, a to již narozené či ještě nenarozené. Tato základní myšlenka vycházela z postojů poválečné společnosti, ve které již bylo povědomí o významu rovnosti všech lidí pevně zakořeněno.³

Potřeba zapsání základních lidských práv byla posílena nejstrašnější válkou v dějinách lidstva, která stála desítky miliónů životů většinou bezbranných civilistů. Od okamžiku, kdy státy deklaraci přijaly, nastal radikální zlom. Její význam spočívá hlavně v tom, že lidská společnost má univerzální dokument a může usilovat o jeho naplňování. Deklarace slouží

lidstvu jako opěrný bod proti všem těm, kteří se z různých důvodů snaží popřít práva jiných lidí. Úspěch je o to větší, že se prvně v historii lidských práv dokument týká všech lidí bez rozdílu kulturních, náboženských a sociálních regionů, jde tedy o všeobecnou multikulturní platnost.

Všeobecná deklarace lidských práv (příloha č. I.), kterou lze legislativně najít pod názvem Listina základních práv a svobod je součástí ústav většiny demokratických a takzvaných demokratických států. Česká republika není výjimkou. Lidská práva jsou tedy jedním ze základních principů, na kterých by měla být postavena naše společnost.

Listina základních práv a svobod je založena na obecných ideách demokratického právního státu. Základní práva a svobody zaručuje všem lidem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní či etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení. Současně obecně stanoví, že nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.

Požadavek na ochranu vězňů před špatným zacházením je obsažen zejména v článku 5 Deklarace, že: „Nikdo nesmí být mučen nebo podroben krutému nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.“

Po roce 1951 pokračovala mezinárodní spolupráce v oblasti vězeňství v rámci OSN a jejím prvním významným výsledkem bylo projednání revidovaného textu souboru pravidel pro zacházení s vězni na prvním kongresu OSN o prevenci a zločinnosti a zacházení s pachateli, který se konal v roce 1955 v Ženevě. Na základě kongresu schválila Hospodářská a sociální rada OSN soubor pravidel pro zacházení s vězni a vydala ho jako „Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni a postupy jejich účinné realizace“ formou Rezoluce č. 663 C I (XXIV) ze dne 31.července 1957. Cílem těchto pravidel se stala především ochrana vězňů před špatným zacházením, zvláště v souvislosti s prosazováním kázně a užívání prostředků k omezování svobody vězňů v nápravných zařízeních. V 50. letech jsou tedy zahájeny reformy vězeňství nejen v západní Evropě, ale i v USA a Kanadě. Byla přijata opatření nejen k dodržování základních lidských práv v místech výkonu vazby a trestu, ale i opatření k širšímu využívání výchovně vzdělávacích a terapeutických metod při zacházení s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody, zejména s mladistvými a velmi mladými odsouzenými, ale již věkové kategorie dospělých (pozn. autora tzv. „mladí dospělí“).

1.2 O vnitrostátním právu

Trestněprávní politika československého státu v období předlistopadového roku 1989 vycházela z generální represe jakožto zastráovacího prostředku a směřovala k potlačení občanského principu. Sociální jevy, které se vymykaly reglementaci prováděné státem, byly uměle kriminalizovány. Trestní právo bylo často zneužíváno k prosazování politických, hospodářských a jiných zájmů. Pachatelé trestných činů byli označováni jako „nepřátele socialismu“ a k jejich „převýchově“ sloužil především přísný způsob výkonu trestu odnětí svobody.

Současné státní zřízení ČR je postaveno na demokratických základech. Právní normy jsou schvalovány Parlamentem ČR a musí být v souladu s Ústavou ČR a pokud to vyžaduje legislativa i s mezinárodními smlouvami, kterými je ČR vázána. Aby byla zachována demokracie schválených zákonů, jsou tyto předkládány ke korekci, posouzení, Senátu ČR, který má právo je vracet k dalšímu přepracování či doplnění.

Stávající Ústava ČR stanoví, že vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je ČR vázána, jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem. To znamená, že tyto smlouvy mají přednost před interními zákony republiky a tyto zákony s nimi nesmějí být v rozporu. Okruh smluv, k jejichž ratifikaci je třeba souhlasu Parlamentu, je vymezen v článku č. 49 Ústavy.

Trestní právo ČR výslovně chrání práva státu a práva fyzických a právnických osob související s trestnou činností, která na jejich právech, majetku, pověsti, zdraví a životě byla spáchána. Jakým způsobem jsou práva poškozených v současné době v ČR naplňována a jakým způsobem je narovnána skutečnost jejich finančního vyrovnání pachatelem, je věcí soudů jak trestních, tak i občanskoprávních. Toto není tématem této práce. Bylo by však zajímavým tématem pro jinou práci a soudy ČR by v ní zcela jistě neobstály. Tématem práce je, jakým způsobem jsou ve věznicích dodržovány principy lidské důstojnosti, tedy jakým způsobem se stará stát o uvězněné osoby v duchu Listiny základních práv a svobod.

V České republice upravuje podmínky výkonu vazby v trestním řízení zákon o výkonu vazby a řád výkonu vazby, výkon trestu odnětí svobody upravuje Zákon o výkonu trestu odnětí svobody (dále ZVTOS) a Řád výkonu trestu odnětí svobody (dále ŘVTOS).⁴

V práci se, jak již bylo uvedeno, zabýváme pouze výkonem trestu odnětí svobody

(dále trest). Tuto problematiku řeší výše uvedené právní normy, které jsou v platnosti od roku 1999 a již zaznamenaly celkem (ZVTOS) pět a (ŘVTOS) jednu zákonnou změnu, což svědčí o tom, že státní orgány se otázce vězeňství trvale věnují, řeší ji a snaží se o to, aby naše vězeňství bylo na požadované evropské úrovni a byl zabezpečen humanizační akcent moderních penitenciálních trendů.

Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti, působit a vychovat je k tomu, aby vedli řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti. Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti a eliminuje škodlivé účinky zbavením svobody. S osobami ve výkonu trestu se však musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, aby se podporovaly takové postoje a dovednosti, které jim pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákony. Střežení odsouzených a dozor nad nimi, metody zacházení s odsouzenými a stanovené podmínky výkonu trestu zajišťuje VS ČR .

1.3 O lidské důstojnosti v Kodexu kanonického práva

Kanonické právo není žádným odvětvím českého práva. Zjednodušeně lze říci, že je (s výjimkou státu Vatikánské město) právem historickým. J. Tureček v roce 1935 napsal: „Všeobecně se uznává, že právo nevzniká toliko ve státech. Právní řády konfesní tvoří nejen státy, ale i církve samy.“ Církve lze tedy považovat za „svaz právotvorný,“ přičemž kanonické právo je přirovnáváno k mezinárodnímu právu, vytvořenému kulturním společenstvím států.⁵ Kanonické právo je neodmyslitelnou součástí evropské právní kultury.

Kanonické právo obsahuje právní normy, jejichž původcem je církevní autorita, ale transformuje do svého právního řádu i právo božské (*ius divinum*), ať přirozené či pozitivní. I sekulární zákonodárství obsahuje normy pramenící (z pohledu církve) v právu božském např. ochrana života a zdraví, důstojnosti člověka atd. Jeho normy úzce koexistují s normami křesťanské morálky. Neuspokojuje se s vnějším dodržením litery svých norem, ale chce, aby bylo naplňováno křesťanským duchem.

Jelikož nejobecněji pojatým předmětem práva je lidské chování, na něž právní norma prostřednictvím lidské vůle působí, přičemž lidské chování nikdy není zcela izolované, ale jde tedy o chování nějakým způsobem „vůči někomu“, mluví se v předmětu právní úpravy o společenských (sociálních) vztazích. Lze tudíž říci, že předmětem kanonického práva

jsou vztahy vznikající v souvislosti s existencí a působením církve jakožto společnosti.

Kanonické právo také zohledňuje vztahy „vertikální“ mezi církví jakožto mystickým Tělem Kristovým a její hlavou. Tyto vztahy přesahují hranice pojmového aparátu právní vědy a spíše než předmětem kanonického práva jsou předmětem teologických disciplín.

Hovoříme-li o lidské důstojnosti v kontextu Kodexu kanonického práva, musíme se zaměřit zvláště na kánony 208–231. Kán. 208 deklaruje skutečnou rovnost (*vera aequalitas*) všech křesťanů, která je založena svátostí křtu. V kán. 209–223 pak následuje výčet povinností a práv křesťanů. Kán. 224–231 přináší přehled povinností a práv specifických pro kanonický stav laiků.

Srovnáme-li tedy všechny základní body týkající se lidské důstojnosti obecně, v mezinárodním právu a vnitrostátním právu a Kodexu kanonického práva, dojdeme k závěru, že všechny mají nápadně stejný obsah, stejný smysl a význam a vycházejí ze stejných principů, tedy z principů křesťanství, které zase vychází z principů judaismu. Otázku náboženského zakotvení lidských práv můžeme tedy najít i v mravních kodexech jiných náboženství.⁶

Tyto principy, které nám ve své laskavosti předal Bůh již v Desateru (Dt 4,13-14; 5,1-33), sice nemluví o lidských právech, ale o povinnostech člověka v rámci smlouvy mezi Hospodinem a jeho vyvoleným lidem. Bůh, který se v dějinách spásy nespokojil s tím, že osvobodil Izrael „z domu otroctví“ (Dt 5,6) a vyvedl jej z Egypta, ale na důkaz své lásky nám seslal Syna, Ježíše, který svým jednáním a svým kázáním dosvědčil trvalou platnost Desatera. Zde si můžeme položit otázku. A co Ježíšova kritika vůči Zákonu či zákonům? Ježíš nepřišel Zákon zrušit, on jej přišel naplnit, tedy naplnit i ono Desatero (Lk 24,44-47). Ve svých slovech mnohokrát káral zákoníky a farizee (Mt 16,5; 23,1-36). Dar Desatera je udělen v rámci smlouvy lidem (Dt 4,13-14), ale zůstává darem v rámci Nové smlouvy. On celým svým životem a nakonec i svou smrtí ukázal všem věřícím, ale i nevěřícím lidem, jak mají žít, jednat a chovat se. Ukázal nutnost zachování lidství a života. Desatero a slova o Ježíši tvoří tedy organickou jednotku, stejně jako Listina základních lidských práv a svobod, v nichž každé slovo nebo přikázání odkazuje ke všem ostatním. Přestoupením jednoho přikázání je porušen celý zákon, přestoupením jednoho bodu Listiny základních lidských práv a svobod je porušení celého tohoto dokumentu a celého lidství.

2. Teologický náhled na lidskou důstojnost a lidská práva

„Ukázal na své učedníky a řekl: „Hle, moje matka a moji bratři.“ (Mt 12,49)

V textu této kapitoly předpokládáme, že čtenář této práce má základní znalosti Písma svatého a vnímá autoritu jeho textů.

I když pojem lidských práv je v Bibli neznámý, je nejcennějším pramenem pro lidskou důstojnost a lidská práva právě Písmo. Zprvč jde o Mojžíšův zákon, který je nejdůležitější ve významu vztahu Písma k normám, je jejich východiskem a je jedním z největších eticko-právních památníků (Dt 19,10-13;22,1-12;24,1-21;25,1-3, Neh 5,8-11, Kaz 4,1, Mdr 7,1-5, Lk 12,23, Sk 24,22-23;25,10-11, 1 Kor 13,2-3, 1 Tim 6,11, Zj 20,13,).

Písmo však není pouze Mojžíšův zákon s Desaterem, ale je třeba též vyzdvihnout zejména Ježíšovo učení a skutky. Jeho kárání a povzbuzování proroků, horské kázání, velekněžskou modlitbu a řeč na rozloučenou. A zde se dostáváme k druhému prameni, kterým jsou slova o Ježíši napsaná na základě živé víry a tradice prvotní církve desítky let po jeho smrti a zmrtvýchvstání v jednotlivých evangeliích.

Ježíšův vztah k Zákonu je zcela zřetelně vyjádřen výroky: „Nepomine jediné písmenko, ani jediná čárka ze Zákona“ (Mt 5,18), a „Nepřišel jsem Zákon zrušit, ale naplnit.“ (Mt 5,17). Ježíš sám ve své činnosti, ve svých výrocích, kázáních a učení hlásal, že všichni lidé jsou si rovni, mají stejná práva, ale i povinnosti (Mt 7,1-6, Mk 15,10-15) a sám, na vlastním těle, zažil křivá obvinění, nelidské zacházení a smrt ze lži a pomsty (Mt 26,49; 26,59–66;27,47-50, Mk 12,31, Lk 6,37-38 atd.). Jeho etické a morální chápání světa je chápání Bohočlověka.

„Velekněží a celá rada hledali křivé svědectví proti Ježíšovi, aby ho mohli odsoudit k smrti.“ (Mt 26,59)

Z těchto slov o Ježíšovi napsaných na základě vzpomínek a vyprávění, pak vycházeli jeho učedníci a v následujících časech teologové. Nelze opomenout části Pavlových listů a ostatních učedníků Kristových – apoštolů.

Zvláště eticky koncentrované partie v evangeliích jsou na třech místech:

- a) v horském kázání (Mt 5-7)
- b) v řeči na rozloučenou (Jan 13)

c) ve velekněžské modlitbě (Jan 17)

Velkými tématy horského kázání jsou dokonalost měřená na Bohu a láska k nepřátelům, varování před hlavními prameny ohrožení člověka, jakými jsou bohatství, moc a pohlavní nekázeň, i požadavek mnohem větší spravedlnosti, než jaká odpovídala představám posluchačů.

Hlavním tématem řeči na rozloučenou je láska jako rozpoznávací znamení Kristova učedníka (Jan 13,16-17).

Ve velekněžské modlitbě je to požadavek jednoty.

V Pavlových listech je nejdůležitější jeho dovednost využít konkrétních situací a praktických otázek k tomu, aby osvětlil podstatné stránky křesťanského života. V Listě Římanům (Řím 2,1-16) Pavel ukazuje, že v evangeliu se zjevuje Boží spravedlnost, přičemž spravedlnost musíme chápat v širším smyslu jako Boží jednání, které umožňuje, aby na Božím soudu obstál ten, kdo žije z víry v Ježíše. Podstatou Boží spravedlnosti je jeho milosrdenství a láska. K uvedení svědomí do Písma rozhodující měrou přispěl Pavel, když rozebíral jednání věřících „slabých“ ve víře, kteří se pohoršovali při pohledu na věřící „silné“ ve víře, požívající maso z pohanských obětí (1 Kor 8,4nn). Je-li život světa zamýšlen Tvůrcem a jsou-li pro život světa plody lásky nutností (jak ukazují zkušenosti s válkami), vyplývá pro člověka, znovuzrozeného z vody a Ducha, žít v duchu Zákona a evangelia, vážit si ostatních lidských bytostí a všeho, co nám Bůh ve své štědrosti nadělil.

Písmo jako pramen má tedy pro teologii množství morálně-eticky důležitých partií a náboženská danost přechází plynule do etické výzvy. O lidských právech v něm ovšem řeč není, přesto ale mají v Písmu své zakotvení.

2.1 Historická teologie

Dějiny spásy jsou čas běžící od hříšného pádu prvních lidí do dovršeného vykoupení a poučení o nich lze získat z Písma. Principem pro ucelený pohled na biblický materiál je Ježíš Kristus a konečný cíl dějin spásy je naznačen jeho osobou jako zosobnění jednoty božského a lidského. Slovy Bible a křesťanské víry to znamená, že člověk byl stvořen k obrazu Božímu, je tvorem Božím a je na Bohu závislý a jemu je zodpovědný. Zároveň je však jediným tvorem tohoto světa, který dokáže jednat svobodně a tedy zodpovědně. Proto označuje Bible člověka za věrný obraz Boha. Pro křesťana má

v biblické výpovědi o podobnosti člověka s Bohem svůj nejhlubší základ to, co se dnes nazývá profánně důstojnost člověka. Všichni lidé o ní hovoří, ale současně je však lidským jednáním nanejvýš ohrožena.

Předkřesťanská řecká filozofie neznala pojem osobnost, ale již pohlížela na člověka jako na bytost odlišnou od ostatních živých tvorů tím, že má logos, což znamená rozum i řeč. Tím je člověku dána schopnost vést odpovědný způsob života a vytvářet vzájemné lidské soužití. Podle Aristotela (r. 384-322 př.Kr.) je člověk tvorem politickým právě proto, že má rozum a řeč. Člověk je také nositelem vnitřního duchovního života a sociálního prostoru.

Podle Aristotela – průkopníka – zakladatele etiky, ve snaze o správné jednání, jehož platnost prozkoumává střízlivý rozum, se člověk může opírat o obecně platná pravidla.⁷

Počátky křesťanství stojí v jasném světle dějin. Historická existence zakladatele křesťanství, Ježíše Krista, je dosvědčena spolehlivými pohanskými (Tacitus, Plinius, Suetonius), tak i židovskými (Josephus Flavius) prameny.⁸ Prameny o náboženském hnutí, jež Ježíš Kristus vyvolal a jemuž dal jméno, jsou takové, že vylučují jakoukoli pochybnost o jeho historii.⁹ V době, kdy se radostná zvěst o Ježíši Nazaretském, Synu Božím a Spasiteli světa, začala šířit z Judska do okolních zemí, byla římská říše prakticky v zenitu své politické a kulturní síly. Náboženská politika římského státu byla nanejvýš tolerantní. Obyvatelé římské říše mohli svobodně uctívat různé bohy, hlásit se k různým filozofiím, hnutím nebo nevěřit vůbec a nikdo jim v tom nebránil. Judaismus Řím toleroval jako starobyrou a váženou víru. Teprve příchod křesťanství učinil náboženské toleranci konec. Důvodem byla skutečnost, že si křesťané činili nárok na to, že jediným pravým Bohem je Bůh, který poslal na svět svého Syna Ježíše Krista, aby je vykoupil. Všechna ostatní božstva odmítali a tím se dostali do zásadního sporu s římským státním náboženstvím. Křesťané odmítali obětovat císaři, který ztělesňoval římský stát, což bylo hodnoceno jako velezrada a prohlášeno za nezákonné.

Nepřátelská nálada vůči křesťanům se stupňovala, veřejné mínění se k nim stavělo odmítavě a nenávist k nim se projevovala brutálními násilnostmi. Křesťané byli popravováni, zabíjeni po stovkách, ubodávání býky, předhazování lvům, ukřižování a zapalování jako lidské pochodně, aby byl člověk odsouzen k smrti, stačilo obvinění, že je křesťanem.¹⁰

Téměř 300 let po Ježíšově smrti přežívalo křesťanství jako víra uvnitř římské říše, ale 28.října roku 312 se jeho osud změnil.¹¹ Za několik málo let po tomto datu se stalo

oficiálním náboženstvím impéria celé římské říše. Na koncilu v Niceji roku 325 (1. nicejský koncil) císař Konstatntin vyhlásil obecné vyznání víry, v němž se praví, že Ježíš je homoousios, „jedné podstaty s Otcem.“ Většina biskupů císařův výnos podepsala. Církev a říše tak byly sjednoceny pod císařovou vládou. Tím byla popřena ariánská hereze, jejíž představitel, významný teolog Arius z Alexandrie věřil, že Ježíš, ač Syn Boží, nemá stejný podíl na božství jako Bůh Otec. Křesťanství se poté začalo postupně šířit do celého světa. Toto šíření však nebylo vždy bez následků a církvev také při jeho šíření používala prostředků a metod, které nebyly vždy v souladu s Kristovým učením (křížové výpravy, pronásledování církevních obroditelů M. J. Hus ...).

Historická teologie se vyvíjela postupně. Nejvíce se o ni zasloužili apoštolové Pavel, Petr, evangelisté Marek, Matouš, Lukáš a Jan. V dalších letech pak sv. Augustin, Ignác Antiochijský, sv. Inocenc, sv. Irenej z Lyonu a další. Velkými přínosy se pyšní ekumenické koncily. Historická teologie vždy byla založena na božím zjevení, na víře v jednoho Trojjediného Boha, na jeho darech, na vzájemné lásce všech lidí. Lze tedy říci, že byla od samého prvopočátku založena na profánní lidské důstojnosti, která avšak byla nezdídko ohrožena lidským jednáním.

Středověk vyvinul velké úsilí, aby vybudoval život pozemské společnosti a civilizace na základě náboženské víry a to i za cenu potlačení svobod lidí.

Vztah politiky a náboženství, tedy vztah časného a duchovního řádu, nabýval v dějinách různé podoby. Ve středověku byla kultura formována křesťanstvím a byla jím zcela proniknuta a samotná časná moc měla podíl na moci posvátné jako její nástroj. Oba řády zůstávaly sice odlišné (ve věci Boží a ve věci císaře), ale jejich faktické oddělení bylo prakticky nemožné.

Křesťanství se stalo náboženstvím moci a šlo s touto státní mocí ruku v ruce. Představitelé církve a vladařská touha po moci pak tvrdě ruku v ruce potlačovali profánní lidskou důstojnost s odůvodněním „ve jménu Božím,“ což často vedlo ke zneužití Božího jména. Toto směšování obou řádů bylo ve středověku skutečným nebezpečím a vedlo k zlořádům, které byly sice veliké, ale stále akcidentální.¹²

Postupem času se však toto směšování stávalo stále vážnějším zlem. Křesťanská civilizace se rozkládala a oslabovalo se náboženství lidí. Toto úsilí mělo dokonce po několik století úspěch, ale nakonec ztroskotalo, protože pokud jde o vztah politiky a náboženství, je jasné, že křesťanství a křesťanská víra nemohou být spojovány s žádnou formou politiky, což vyplývá ze základního rozlišení, jehož původcem je Kristus, mezi

věcmi, které jsou císařovy, a věcmi, které jsou Boží. Historicky lze hovořit o období středověku až po období rozpadu Rakouska-Uherska. V tomto období je třeba se zmínit o letech 18. století tzv. josefinismu. Josefinismus se opíral o myšlenku, že všichni lidé jsou si rovni a každý, kdo slouží státu koná v souladu s Božími záměry. Hlavním úkolem státu je totiž podle této ideologie prosazovat obecné blaho, o něž má každý mravný a rozumný člověk sám usilovat, nerozumného a nedbalého k tomu má stát donutit. V takovém myšlenkovém světě už nebylo místo pro vnucování určitého církevního (katolického) vyznání. Toleranční patent vydaný roku 1781 Josefem II. povolil v Rakousku některá nekatolická vyznání – luteránství, kalvinismus a pravoslaví. Katolictví však zůstávalo v Rakousku i nadále nejsilnějším a nejrozšířenějším vyznáním a mělo vlastně stále postavení státního náboženství, i když došlo k posílení k jeho posílení, avšak došlo i k zrušení některých klášterů (r. 1771 zrušen řád jezuitů), zrušení některých státních svátků i některých procesí do vzdálených míst, protože trvaly i několik dní. Josefínské reformy se dotkly i židovského obyvatelstva. Roku 1781 zbavil císař Židy povinnosti nosit zvláštní označení na oděvu (žluté kolečko a skládaný bílý límeč). Bylo to první z řady reformních opatření vůči Židům, jejichž završením byl Systemální židovský patent z roku 1797, který všechna tato opatření shrnoval do jednotné právní normy. Systemální patent platil dalších padesát let a znamenal průlom do postavení Židů ve společnosti.¹³

V buržoazním období naší civilizace bylo naturalizované náboženství pohlceno kulturou, sociálním řádem jako jeho část a stalo se jedním z prvků, které vládnoucí vrstvy potřebovaly, aby vládly tak, jak chtěly. Je známé tvrzení: „Lid potřebuje náboženství.“ které vyjadřuje přesně totéž pojetí (ale opačné), které v marxismu nalezlo vyjádření: „Náboženství je opium lidu.“

Přišla éra socialismu a komunismu. Dábel komunismus – využíval marxovy myšlenky a nebyl tedy nic jiného než obrácený buržoazní deismus. Tento patologický proces trval dlouho a moderní diktatury, které si podřídily všechny veřejné autority a které si ideologickou propagandou a terorem podrobily společnost, páchaly bezpráví v nepředstavitelném rozsahu (viz podkapitola 3.1).

V 19. století se katolická církev snažila podporovat typy sociální struktury zděděné z křesťanské minulosti a vyzkoušené časem. Co ji k tomu vedlo? Na jedné straně začala odhalovat omyly moderních ideologií a na druhé straně se snažila ochraňovat duše a zůstávat věrnou časným útvarům, které jí po staletí sloužily. Ale když se život těchto struktur zcela vytratil, přišel okamžik, kdy bylo nutno nechat mrtvé, aby pochovávali své

mrtvé. Papežové 19. století odmítali požadavky individuálních lidských práv s odvolání na francouzskou revoluci. Požadovali vesměs svornost a spojení církve a státu a přitom státu připisovali i povinnost podporovat výkon pravého náboženství, katolické víry.

Historicky teologie kopíruje sled dějin, jde se státní mocí a stává se, že je nástrojem této moci a je jí zneužita. Nechává se však dobrovolně zneužívat, z čehož jí vyplývají nemalé výhody. Katolická církev se stává černou dírou, která vše soustředí a pohlcuje do sebe. Zlom nastává s pontifikátem papeže Lva XIII., který začal v církvi prosazovat pohled dolů a ven z ulity církve, tedy směrem ke křesťanům – kvasu církve. Boží lid se stává středem církve, duchovní se stávají opravdovými pastýři svých stád. Dynamismus, který se projevuje v církvi jednoznačně směřuje směrem k lidem a jeho vyvrcholením je Druhý vatikánský koncil a pontifikát papeže Jana Pavla II, v jehož úsilí pokračuje i papež Benedikt XI., který navázal na proces otevírání se církve všem lidem a celému světu. Proklamuje stálé zapojení laiků do činnosti církve.

„Kěž v lidských svědomích zavládne posvátná úcta k lidské osobě.“

Benedikt XVI. (1.ledna 2006)

„Církev stejně jako Nejsvětější Panna nečiní nic jiného, než že každému ukazuje Ježíše, Spasitele, a na každého vrhá světlo jeho Tváře, zář dobroty a pravdy.

Rozjímáme Ježíše, který se narodil z Panny Marie s výsadami pravého „Knížete pokoje“ (Iz 9,5). On „je náš pokoj“, přišel zbořit „přehradu“, která rozděluje lidi i národy, tj. „nepřátelství“ (Ef 2,14).

Znovu dnes vyjadřuji své přání pokoje vládcům a představitelům národů a mezinárodních organizací a všem mužům a ženám dobré vůle. Činím tak zejména svým zvláštním Poselstvím, které jsem připravil spolu s mými spolupracovníky z Papežské rady Spravedlnost a mír a jehož letošní téma zní: „Lidská osoba – srdce míru“. Dotýká se podstatného bodu, *hodnoty lidské osoby*, která je nosným sloupem celé velké budovy míru. Mnoho se dnes mluví o lidských právech, ale často se zapomíná, že potřebují stabilní a nikoli relativní a nejistý základ. A tím nemůže být jiného než důstojnost osoby. Respektování této důstojnosti začíná uznáním a ochranou jejího práva na život a svobodného vyznávání vlastního náboženství.

Svaté Matce Boží svěřme s důvěrou naši modlitbu, aby v lidských svědomích zavládla posvátná úcta ke každé lidské osobě spolu s pevným odmítnutím války a násilí. Pomoz nám Maria, Ty, která jsi dala světu Krista, přijmout od Něho dar pokoje a být upřímnými a odvážnými tvůrci pokoje“.¹⁴

V krátkém komuniké Benedikta XVI, které bylo zveřejněno ve vatikánském deníku L'Osservatore Romano 13.července 2006, bylo oznámeno téma 40. světového dne míru. Ten se slavil 1.ledna 2007. Tématem jsou slova: "Lidská osoba - srdce pokoje".

Vatikán: Téma pro reflexi vybral papež Benedikt XVI. a „vyjádřil přesvědčení, že respekt pro důstojnost lidské osoby je esenciální podmínkou pro mír mezi lidskou rodinou“, uvádí komuniké. „Pouze prostřednictvím vědomí transcendence důstojnosti každého muže a ženy se může lidská rodina vydat na cestu která vede k pokoji a společenství s Bohem“.

„Dnes je snad vnímáno s větším efektem a přesvědčivěji než v minulosti, že lidská důstojnost je ohrožena scestnými ideologiemi, napadána zneužitím vědy a technologie a popírána rozšířeným nevhodným životním stylem. Vskutku ideologie, které hledají své inspirace v nihilismu nebo fanatismu (materiálním nebo náboženském) usilují o popření reality nebo se přiklánějí spíš k domnělé pravdě než realitě, než člověku a Bohu“.

„Církev“, pokračuje komuniké, „má poslání zvěstovat evangelium života, centrální postavení lidstva v univerzu a Boží lásce pro lidstvo. Proto na výzvy současné doby, církev odpovídá křesťanskou antropologií založenou na třech pilířích: lidské důstojnosti, společenství a aktivitě ve světě, orientované v souladu s řádem, který vtiskl Bůh do univerza a s pohledem na integrální a solidární humanismus, který tíhne k rozvoji každého muže a ženy“.¹⁵

Komuniké uzavírá výrok, že „každá urážka osoby je ohrožením pokoje; každé ohrožení pokoje je urážkou pravdy osoby: Lidská osoba je srdcem pokoje“.¹⁶

2.2 Současná teologie

V dnešní době, tedy v době od roku 1989 až dosud, jde v současné teologii především o naplňování učení magisteria 2. VK a tedy zvláště o pravdy evangelijního původu. Nyní si můžeme položit otázku. Dříve tomu tak nebylo? Ne, že by tomu tak dříve nebylo, či evangelijní pravdy byly dokonce opomíjeny a zanedbávány, to nikoli, ale

v současnosti lze cítit, že důraz na ně kladený je větší než kdykoli jindy. Proč tomu tak je? Po rozpadu totalitních systémů, jejichž následky jsou pro nově vznikající demokracie katastrofální jak v oblasti průmyslu a obchodu, zdravotnictví, ale hlavně školství, kultury a náboženství, kdy můžeme bez obav hovořit o totálním náboženském rozpadu – rozsáhlý ateismus, je potřeba znovu v nových generacích vzbudit zájem o křesťanskou víru o Otce Boha a našeho Spasitele Ježíše Krista. S tímto seznamováním je třeba začít od počátku, nemůžeme s ním začít uprostřed. Stávající situaci lze přirovnat k misijní činnosti apoštola Pavla, kdy působil v Korintě, Soluni, Galacii, Efezu či Římě (1 Kor 1,1-9;2-3, 1 Sol 1,4,5, Gal 1,1-5, Ef 1,3-8;3,1-3, Řím 1,16-17). Jedině demokratický systém neomezuje svobodu náboženství a projevu, demokracie je tedy časným projevem evangelijní inspirace a tyto inspirace, které charakterizují demokracii, se zformovaly působením evangelijního kvasu (viz odst. 3nn.).

Pro politiku a pro řešení politických, sociálních a nakonec i mezinárodních otázek nelze tvrdit, že křesťanství se rovná demokracie a že křesťanská víra zavazuje každého věřícího křesťana k tomu, aby byl demokrat. Víra, to slovo *víra* je velice důležité. Není vázána přijmout žádnou čistě lidskou nauku či názor, ať jsou jakkoli pravdivé, nýbrž jen věci zjevené Bohem. Člověk může být křesťanem a usilovat o spásu a přitom se zasazovat pro kterýkoli politický režim, pokud ovšem nejedná proti přirozenému zákonu a Božímu zákonu. Člověk může být křesťanem a usilovat o spásu a přitom hájit jinou politickou filozofii, než je filozofie demokratická, tak jako bylo možné být křesťanem v době římského císařství (a přijímat režim otroctví) nebo být křesťanem v 17. století a uznávat politický režim absolutní monarchie.

Důležité je uvědomit si, že demokracie je *spojená* s křesťanstvím, je časným projevem evangelijní inspirace a je jejím plodem. Chceme-li ukázat souvislost evangelijní inspirace s demokracií jako filozofií politického života a souvislost s demokratickou praxí, pak demokracii musíme brát jako demokratický stav mysli a demokratickou filozofii, jejímiž charakteristickými rysy jsou nezcizitelná práva osoby a rovnost, politická práva lidu, absolutní primát vztahů spravedlnosti a práva, ideál rozvinutí a emancipace lidského života a bratrství. Tato filozofie se tedy snaží realizovat společné dobro lidí tak, aby konkrétní osoby - ne pouze privilegovaní, ale v celé mase – skutečně dosahovaly té míry nezávislosti, která náleží k civilizovanému životu a kterou zajišťují ekonomické záruky práce a majetku, politická práva, občanské činnosti a kulturu ducha. Působením evangelijní inspirace se profánní vědomí neprobudilo pouze k důstojnosti lidské osoby, ale také

k aspiracím, které jsou činné v jejích hlubinách.

Závislost demokracie na křesťanství je tedy v tom, že demokratický stav mysli bez evangelijní inspirace, která posiluje a oživuje základní přesvědčení, jež tvoří demokratický stav mysli, není možný. Udržet si toto přesvědčení vyžaduje leckdy značné úsilí. Je to víra v lidskou důstojnost, lidská práva, spravedlnost smysl pro rovnost, úcta k autoritě a víra v nedotknutelnost práva, víra ve svobodu a bratrství, mít odvahu pohlédnout do tváře existence zla a jeho moci a mít sílu je přemoci. Ví-li opravdu demokratická filozofie¹⁷ člověka a společnosti, co je důstojnost člověka a jeho poslání, je-li si vědoma síly pravdy a lásky, pak může pohlédnout do tváře neúprosných zákonů hmotné přirozenosti a zvrácenosti člověka a skutečnosti zla ve světě, protože ví, že v člověku a nad člověkem jsou věci, kterými je možno to všechno přemoci. Nyní si můžeme říci: „Pak už to není filosofie, nýbrž teologie.“¹⁸

Nyní si však připomeňme to, co jsme si již řekli, jedině demokratický systém neomezuje svobodu náboženství a projevu, demokracie je tedy časným projevem evangelijní inspirace a tyto inspirace, které charakterizují demokracii, se zformovaly působením evangelijního kvasu.

Jak to, že sociální revoluce, které usilovaly o demokratizaci společnosti, se zpravidla obracely proti náboženství a církvi? Hybné síly těchto revolucí si nepřipouštěly krédo svobody, církve považovaly za něco, co je může ovládat, měly obavy, že církve bude brzdit jejich sociální, politická práva a svobody a odpovídající povinnosti z nich vyplývající brzdit, nemalou roli zde sehrál i hmotný majetek církví.

Z toho všeho vyplývá, že společnost svobodných lidí předpokládá určité základní principy. Autentická demokracie implikuje základní shodu myslí a vůlí týkající se základů společného života. Demokracie musí v sobě nést určité společné lidské krédo, krédo svobody. Tyto společné principy můžeme nazvat demokratickou chartou.¹⁹

Co je obsahem demokratické charty? Je třeba uvést její nejdůležitější body, protože tím současně shrneme nejdůležitější problémy politické filozofie. Práva a svobody lidské osoby, politická práva a svobody, sociální práva a sociální svobody a odpovídající povinnosti, práva a povinnosti osob v rodině, svobody a povinnosti rodiny vůči politické společnosti, vzájemná práva a povinnosti dílčích skupin a států, vládu lidu – skrze lid a pro lid, funkce autority v politické a sociální demokracii, mravní povinnosti vůči spravedlivým zákonům a ústavě, které zaručují svobody lidu, vyloučení násilí a násilných převratů ve společnosti, která je skutečně svobodná a řízená zákony, jejichž změna a vývoj závisí na

většinu lidu, rovnost lidí, spravedlnost mezi osobami a politickou společností, občanské přátelství a ideál bratrství, náboženská svoboda, vzájemná tolerance a vzájemná úcta mezi různými duchovními tradicemi, láska k vlasti, úcta k její historii a k jejímu dědictví, porozumění různým tradicím, jež vytvořily její hodnotu, povinnost každé osoby vůči společnému dobru společnosti a nutnost uvědomovat si jednotu a existenci společenství národů.

Tyto principy jsou univerzální a lze doufat, že tuto chartu budou přijímat národy všech kulturních oblastí - zvláště v civilizaci, která se zrodila z křesťanství.²⁰

Téma lidských práv tedy úzce souvisí s tématem demokracie. Křesťanská sociální nauka může dát pozitivní zdůvodnění demokracii, pokud tato není chápána jako absolutní vláda obsahově prázdné suverenity lidu. Pro etické zdůvodnění a zhodnocení demokratického právního státu a pro utváření jeho institucí jsou lidská práva naprosto nepostradatelná. Jazykem křesťanské sociální nauky lze říci, že učení o lidských právech vystřídalo klasické učení přirozeného práva o předem daném společenském uspořádání, kdy lidská práva představují historicky účinnou a dobově aktuální formu učení o přirozených právech. Společenský řád musí odpovídat základnímu principu personality a dalším v něm založeným sociálním principům. Lidská práva se přitom stávají, protože jsou založena na personalitě, konkrétnějšími a historicky účinnými kritérii tohoto řádu. Do popředí vystupuje teologické zdůvodnění lidských práv vyplývající ze zjevení toho, že člověk je obrazem Božím a z jeho vykoupení Ježíšem Kristem.

Křesťanství dostalo za úkol péči o pravé lidství člověka, a to ve jménu stvoření člověka jako obrazu Božího, ve jménu vtělení Boha pro smíření světa ve jménu přicházejícího Božího království a jeho konečného naplnění.

Úkolem křesťanské teologie je v této souvislosti zdůvodňovat lidská práva z reflexe o vztahu mezi Bohem a člověkem. Člověk má na tomto světě úkol od Boha připravit se přijetím jeho darů a rozvojem svého lidství na věčné setkání s ním. Obsahuje-li tento úkol řadu velmi závažných povinností, musí jim odpovídat příslušná práva. Mezi nimi jsou práva zcela základní, neodmyslitelná od žádného člověka, má-li mít vůbec šanci své povinnosti, uložené Tvůrcem splnit. Právě toto jsou základní lidská práva. Respektovat, oceňovat a hájit je, je úkolem společnosti, nejen světské, ale i duchovní.

Současná teologie je teologií, kdy více než jindy dochází k proklamování a naplňování základních křesťanských hodnot života ve světle demokracie a neustávající pareneze všech křesťanů.

Úkolem této kapitoly je ukázat, že sepětí demokracie a lidských práv je postoj současné teologie.

Vyjádríme-li se slovy apoštola Pavla v Listu Římanům: „Vládcové nejsou přece hrozbou ... je Božím služebníkem, vykonavatelem trestu nad tím, kdo činí zlo“ (Řím 13,3-4) „Nikdo z nás nežije sám sobě a nikdo sám sobě neumírá.“ (Řím 14,7)

I když křesťanská víra není politickým poselstvím, chce se přece jen podílet na utváření řádu v hospodářství i ve společnosti, ve státě i mezinárodních vztazích. Rozpoznává v evangeliu a v křesťanském obrazu člověka celou řadu zásad pro utváření sociálních a politických vztahů, zásad, které mají zabezpečit mír, svobodu, participaci i sociální spravedlnost a umožnit člověku rozvinutí i zdokonalení jeho vloh schopností.²¹

Hlásání evangelia lidem naší doby, kteří jsou plni nadějí, ale často i zkoušeni strachem a úzkostí, je beze vši pochyby službou prokazovanou nejen křesťanskému společenství, ale i celému lidstvu.²²

Není úkolem církve vědecky zkoumat následky všech těchto změn v soužití lidí a národů. Nicméně církve pokládá za svůj úkol stále připomínat důstojnost a práva pracujících, pranýřovat situace, v kterých bývají tato práva pošlapávána, a vynakládat úsilí na usměrnění průběhu těchto přeměn tak, aby bylo dosaženo opravdového pokroku člověka a společnosti.²³

Společenský řád a jeho pokrok musí být neustále zaměřen k dobru lidských osob, neboť uspořádání věcí má podřízeno řádu osob, a ne naopak, jak naznačil sám Pán, když řekl, že sobota je pro člověka a ne člověk pro sobotu.²⁴

2.3 Církevní dokumenty

Po období církevního odmítání a obrany komunikace s okolním světem začala s papežem Lvem XIII. koncem 19. století doba – fáze – sblížení. Lev XIII. (1878–1903) sepsal vůbec první církevní sociální encykliku *Rerum novarum*²⁵ (1891), kde na sociální otázce ukazuje, že z práv jednotlivců vyplývají také nejen povinnosti lidí navzájem vůči sobě, ale také povinnosti k státu a státu směrem k nim. Ještě nehovořil o lidských právech, ale o přirozených právech osobnosti, tato práva jsou zde dříve než stát.

Papež Pius XI. (1922–1939) v encyklice *Quadragesimo anno* (1931) myšlenky svého předchůdce systematizoval a použil k formulování principu subsidiarity. V roce 1937 vydává encykliku „S palčivou starostí“, kde ukazuje státu jeho další hranice na

základě principu svobody osobnosti. Do roku 1937 se tedy jednalo pouze o sociální encykliky. Pod dojmem totalitního panství a druhé světové války rozvinul papež Pius XII. (1939–1958) představu o budoucím mírovém pořádku mezi národy v encyklice *Humani generis* (12. srpna 1950) který měl být vybudován na spojení idejí lidských práv a demokracie. Tím byla zahájena pozitivní fáze převzetí a křesťanského zdůvodnění lidských práv. Všichni papežové, počínaje Janem XXIII., pevně vyznávají spolupráci církve při uskutečňování lidských práv. „Poselství o lidských právech a usmíření“ z roku 1974, před biskupským synodem, který se shromáždil v Římě k projednání tématu „Evangelizace dnešního světa“, prohlásil papež Pavel VI.: „Shromáždili jsme se zde k novému synodu, jehož tématem je evangelizace světa, hlásání radostné zvěsti Ježíše Krista. Je-li pravda, že výpovědi o důstojnosti člověka a o lidských právech jsou společným vlastnictvím všech lidí, pak jsme stejně přesvědčeni, že jsou nejdokonaleji vyjádřeny v evangeliu a my křesťané čerpáme z evangelia nejhlubší pohnutku zasazovat se o rozvoj a podporu lidských práv. Evangelium nás k tomu nutí.“ A dále: „Církev je pevně přesvědčena, že podpora lidských práv je požadavek evangelia a že proto musí zaujímat ústřední postavení v její službě.“ Ve snaze cele se připodobnit svému Pánu a lépe plnit svou službu, chce církev sama u sebe zdůraznit úctu vůči lidským právům a péči o ně. Navíc církev rozvinula ve své službě nové vědomí hodnoty spravedlnosti.

S papeži Janem XXIII. (1958-1963), Pavlem VI. (1963-1978), Druhým vatikánským koncilem (1962-1965, dále 2. VK), a papežem Janem Pavlem II. (1978-2005) si církev ideu lidských práv plně osvojuje a v dnešním světě je jednou z nejvýznamnějších sil, které vystupují za její prosazování.

Teologické zdůvodnění lidských práv a požadavky lidských práv nejsou výrazem libovůle, ale zakládají se na křesťanské pravdě, tedy na personálním bytí člověka. Revoluční 2. VK prohlašuje, že lidé mají stejná práva, mezi něž patří i právo na náboženskou svobodu. Tato svoboda spočívá v tom, že všichni lidé musí být osvobozeni od jakéhokoli nátlaku jak ze strany jednotlivců, společenských skupin i lidské moci, aby v náboženských záležitostech nikdo nebyl nucen jednat proti svému svědomí, aby mu nebylo bráněno jako jednotlivci nebo ve spojení s jinými soukromě i veřejně jednat podle svého svědomí. Toto právo je vpravdě založeno na důstojnosti samotné lidské osobnosti ve jménu zjeveného Božího slova a samotného rozumu.

Nejvýznamnějším církevním dokumentem současnosti, který se zabývá vztahem církve a dnešního světa, je Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*

(dále GS), zvláště její článek č. 41. Byla schválena závěrečným hlasováním v prosinci 1965 na 2. VK a veřejně vyhlášena zde 7.prosince.1965. Protože je církev nositelkou Kristovy víry, ale také naděje a lásky, tedy i činu, bohoslužby, posvátného práva a své odpovědnosti vůči světu, jsou pro tuto konstituci na první pohled charakteristické: rozsah, v jakém se koncil zajímá o svět, a bezpochyby odpověď světa. Od této chvíle se svět začal ptát právě opačně. Do jaké míry se církev prohlásí solidární s dnešním konkrétním lidstvem a do jaké míry vezme vůbec na vědomí aktuální problémy? Do jaké míry je církev, a tím i evangelium, které hlásá, hodnověrná? Církev tímto dokumentem zahájila na nejvyšší úrovni dialog i s těmi, kteří k ní nepatří jako instituci.

Obrat učitelského úřadu církve od práva pravdy k právu osobnosti je nejmórazněji formulován právě v prohlášení 2.VK o náboženské svobodě. Svoboda, víra a svědomí je tou nejnóraznějši podstatou lidských práv zdůvodněných na základě personálního principu. Do té míry se muselo stanovisko církve k lidským právům nejjasněji projevit v otázce náboženské svobody. Tím však bylo současně nutné nově přemýšlet o vztahu státu a náboženství a stejně tak i o vztahu církve a státu.

Další charakteristikou konstituce je její odvaha dávat v dnešní složité době konkrétní pokyny, připomínky, doporučení a pozvání, které jsou všem lidem - pro všechny národ. Tato angažovanost církve je v rozporu se světskými kruhy, které si myslí, že úkolem církve je jen uspokojování náboženských potřeb.²⁶

Konstituce sama hovoří o tom, že církev neustále musí zkoumat znamení doby a vykládat je ve světle evangelia. Je tedy třeba poznávat a chápat svět v němž žijeme, jeho očekávání, touhy a často i dramaticklost. Lidstvo dnes žije v novém údobí dějin, které vyvolala jeho vynalézavost a tvůrčí úsilí a které působí zpětně na člověka, ovlivňují jeho úsudky, myšlení, jednání vzhledem k věcem, tak vzhledem k lidem.

Ještě nikdy lidé neměli tak vyhraněný smysl pro svobodu jako dnes, ale současně vznikají nové druhy společenského i duševního otroctví. Svět je násilně a záměrně rozdělován proti sobě, vznikají rozpory, nátlak krize a války. Láska k Bohu a k bližnímu je první a největší přikázání. Naplnění zákona je tedy láska (Řím 13,9-10, 1 Jan 4,20). Zdůrazňuje úctu k člověku a říká, že každý si musí vážit bližního, nikoho nevyjímaje, musí mít ohled především na jeho život a prostředky nutné k životu důstojnému člověka. Vše, co je proti životu, jako vraždy všeho druhu, genocidy, potraty, euthanasie i dobrovolná sebevražda, cokoli, co porušuje nedotknutelnost lidské osoby, jako mrzačení, tělesné nebo duševní mučení, pokusy o psychické násilí, co uráží lidskou důstojnost, jako nelidské

životní podmínky, svévolné věznění, deportace, otroctví, prostituce, obchod se ženami a s mladistvými, též hanebné podmínky práce, kdy je potlačována lidská svoboda a odpovědnost.²⁷

Úcta a láska se mají vztahovat i k těm, kteří v sociálních, politických a náboženských věcech smýšlejí jinak než my. Všichni lidé mají duši obdařenou rozumem a byli stvořeni k božímu obrazu, mají tedy stejné přirozenosti a původ a byli vykoupeni Kristem. Všichni lidé si nejsou rovni fyzicky, mentálně a mravně, přesto, je třeba neodporovat Božímu záměru a odstranit jakýkoli druh sociální nebo kulturní diskriminace v základních právech člověka. Tedy i při existenci oprávněných rozdílů mezi lidmi se vyžaduje rovná důstojnost osob, slušnost, spravedlnost ... shrnuto – základní lidská práva.

Vše, co je v konstituci řečeno o důstojnosti lidské osoby, o lidském společenství a hlubokém smyslu lidské činnosti, tvoří základ vztahu mezi církví a světem a podklad pro vzájemný dialog. Církev, pocházející z lásky Otce, v čase založená Kristem a shromážděná v Duchu svatém, proto mocí evangelia, které jí bylo svěřeno si velmi cení dynamismu dnešní doby, s nímž se tato práva všude podporují. Vlastní poslání, které církvi svěřil Kristus, nepatří do oblasti politické, hospodářské nebo sociální, cíl který jí vytýčil je rázu náboženského, z něž vyplývají její úkoly, světlo a síla sloužící k vybudování a upevnění lidské společnosti. Církev staletou zkušeností ví, jak musí neustále zrát ve svém vztahu k světu. Ať dějiny soudí nedostatky. Matka církev vedena Duchem svatým bez přestání vybízí své děti k očišťování, svobodě a obnově, aby na tvář církve jasněji zářilo Kristovo znamení.

V dalších budoucích časech církve se ostatní církevní dokumenty odvíjely od základních myšlenek 2. VK.

Závěrem lze tedy konstatovat, že novověká společnost může zakládat svůj společný politický řád jen na vzájemné důstojnosti lidské osobnosti. Ta je základní hodnotou také křesťanské etiky, i když tato etika přesahuje etiku lidských práv svými vyššími požadavky lásky, milosrdenství a soucitu. Pokroky dosažené v této oblasti nás povzbuzují, abychom pokračovali ve svém úsilí a stále více se přizpůsobovali vůli našeho Pána (Flp 4,1-6, Sk 26,1, Mk 16,15-20).

3. Princip lidské důstojnosti ve vězení

Mnoho lidí si řekne, k čemu je nutné dodržovat nějaká lidská práva vězňů, kteří jsou v „kriminálech“ za trest. Svými činy a jednáním způsobili nějakým lidem nějaké zlo a utrpení a za to byli po právu potrestáni. Tak proč jim ustupovat, či dokonce jim činit nějaké výhody. Jen ať si trest užijí, ať trpí, ať vidí, zač je toho „loket“ a státu ať uhradí náklady na jejich věznění.

Tato argumentace má svou logiku a je lehce rozumově přijatelná a to jak pro lidi bez náboženského vyznání, tak pro lidi s náboženským vyznáním, křesťany nevyjímaje. Zde je možné očekávat odpor zvláště k pachatelům závažných trestných činů, které jsou navíc medializovány v hromadných sdělovacích prostředcích a denním tisku, kdy je vidět následky a zřůdnosti těchto trestných činů s jejich aktuálními, ale i dlouhodobými důsledky na straně jedné a osobu pachatele na straně druhé, mnohdy „barvitě“ podkreslenou. Zamyslíme-li se však nad touto hypotézou, nelze ji přijmout a nelze podle ní s pachateli – vězni – nezákonně jednat. Nelze, mnohdy žádným způsobem, omluvit jejich ohavné činy, ale nelze je také ve věznicích nechat „žít jako zvěř,“ nerespektovat jejich lidskou důstojnost, nerespektovat jejich práva a nevyžadovat od nich plnění jejich povinností. Byli již za své skutky odsouzeni k odpykání různě dlouhých trestů v různých typech věznic²⁸ a společností vyčlenění na její okraj – do vězení. Právě tato jejich segregace, snaha o minimalizaci jejich patologických projevů a vyloučení ze středu „ostatní společnosti“ je pro ně trestem a pro společnost však mnohdy dlouholetou a jedinou ochranou. Odpor k těmto lidem je však odporem proti evangeliu.

Vězení však nelze postavit na úroveň sociálních zařízení, která se jim mnohdy na první vnější pohled podobají (léčebny pro duševně nemocné, různé stacionáře, domovy pro mladistvé atd.). Ve vězení musí odsouzený bezpochyby poznat tíhu trestu, musí poznat, že jeho chování je pro společnost nebezpečné a je tedy nutné, aby je ve své mysli přehodnotil a do budoucna se mu vyvaroval, protože jej zavede zpět. Žádného člověka však nelze sociálně vyloučit.

Sociální vyloučení je proces, kterým jsou jedinci i celé skupiny osob zbavovány přístupu ke zdrojům, které jsou nezbytné pro jejich zapojení do sociálních, ekonomických, politických a náboženských aktivit společnosti jako celku. Jsou odříznuti od institucí a služeb, sociálních sítí, své víry a vzdělávacích příležitostí, které svým občanům nabízí stát. Sociálně vyloučené společenství může čítat jen několik rodin či lidí, žijících v jednom větším

nájemním domě, ale může také zabírat celou městskou čtvrť se stovkami obyvatel. Sociálně vyloučená lokalita může být ve středu města, nebo na jeho periferii nebo úplně mimo obec, ale může být i ve věznici. Aby ve věznicích k sociálnímu vyloučení uvězněných jedinců nedošlo, existují a fungují zde vězeňské systémy (viz kapitola 3.2.3 Správa vězeňských systémů).

Ve vězení pracují odborně fundovaní a vzdělaní zaměstnanci VS ČR, kteří se těmto osobám věnují, zabezpečují jejich základní práva, pomáhají jim najít cestu poznání jejich závadného chování a jednání, snaží se jim odborně pomoci v jejich dalším pobytu a působení ve věznici formou organizování jejich povinností a volnočasových aktivit, a také před nimi chrání zbytek společnosti ostrahou teritoria věznice. Dále se jim snaží pomoci při uplatnění se po návratu zpět do společnosti. Při naplňování všech těchto činností je nutné, aby zaměstnanci VS ČR dodržovali zákonná ustanovení platného právního řádu ve styku s odsouzenými a tedy dodržovali i základní lidská práva vězněných osob. Odpykávání trestu odnětí svobody totiž neznamená, že hříšník bude trvale perzekuován a ponižován ze strany moci a jeho osobnost bude deklasována na pouhou věc nebo na pouhé evidenční základní číslo, které je každému vězni ve věznici přidělováno. Do jaké míry se to dnešní VS ČR daří? Snahy o nápravu vězeňských systémů jsou zřejmé, viditelné a nelze je přehlédnout, ovšem snaha neznamená, že cíl je naplněn.

Uvěznění osob je vyvrcholením celé řady jejich problémů, nelze však hovořit o problémech pouze jednotlivců, ale celého státního systému, tedy přístupu státu k jednotlivým osobám, národnostním menšinám, ale i k rodinám, sociálně slabým občanům a nezaměstnaným, dětem které ukončily základní školní docházku, dětem které byly propuštěny (ve skutečnosti vyhozeny na ulici) z dětských domovů, bývalých odsouzených, kteří byli propuštěni z výkonu trestu atd. Zde lze hledat základ všech dalších potíží těchto lidí, kteří pak zpravidla „končí v kriminálech nebo opět v kriminálech.“ Kdo se o tyto lidi postará v dnešní společnosti, kde je dáno, že každý se musí starat sám o sebe? Kdo pomůže těmto lidem, kteří nejsou schopni se sami o sebe postarat proto, že to neumějí a nemá je tomu kdo naučit, jelikož vlastně nemají sociální zázemí, které je pro život připraví a pomůže jim? Kdo jim pomůže najít práci a kdo mladým lidem pomůže a vysvětlí, že ulice není to správné místo pro život? Kdo se postará o nezaměstnané, protože podpora v nezaměstnanosti je řešením pouze dočasným, nikoli definitivním. Kdo se postará o národnostní menšiny a „nepřizpůsobivé“ občany a kdo jim vysvětlí, že jejich stylem života cesta ke klidnému a důstojnému životu nevede. I tito lidé chtějí žít „normálně“ sice

mnohdy ve své kultuře a ve své víře, ale „normálně“, oni zpravidla vědí, že jejich styl života je špatný, ale nevědí, jak se ho zbavit, jak a kam před ním utéci a jak ze začarovaného kruhu ven.

Nelze říci, že hlavním viníkem je pouze stát, který nehledá komplexní řešení, ale řeší pouze dílčí části sociálních problémů, který hasí rozsáhlý požár malou puténkou. Sociální dávky, podpory v nezaměstnanosti atd. věci neřeší. Tyto systémové chyby vyžadují daleko širší, komplexní, záběr v řešení, který začíná změnou sociální politiky, zavedení principů jak solidarity, tak i subsidiarity ve službě obecnému dobru. A zde opět narážíme na základní pilíře křesťanského sociálního učení, ke kterému se hlásíme. Je nutné však konstatovat, že jako důsledek minulého vývoje jsou u nás systémy státu, subsidiarita a solidarita ve vzájemně nedobré vztahu. Řešení dodržování lidských práv dané společnosti lze tedy řešit pouze globálně, nikoli vytržením a zvýhodněním nebo potlačováním a represí jednotlivých elementů systému společnosti. Avšak i my jako křesťané musíme být ochotni v systému hledat prvky vzájemné pomoci. Pokud je systém nemá, tak pracovat se systémy subsidiarity a solidarity, které jsou křesťanům blízké.

Zamyslíme-li se nad dodržováním principů lidské důstojnosti ve vězení, nezbývá nic jiného než zkonstatovat holou, ale tvrdou realitu. Vždy se jedná o systém společnosti, tedy jakým způsobem jsou dodržována lidská práva a lidská důstojnost ve společnosti, takovým způsobem jsou dodržována lidská práva ve vězení dané společnosti – daného státu. O tom nás poučila naše historie.

3.1 Historie

Historie naší země je velice pestrá, ale v mnoha ohledech krutá. Střídala se období slávy a utrpení, rozvoje a úpadku, totality a demokracie. Kterých těchto období bylo více? Tato otázka je spíše pro historiky. My se budeme zabývat principy lidské důstojnosti ve vězení v uplynulých přibližně sto letech.

Období vzniku Československého státu v roce 1918 s sebou nepřineslo pouze euforii vzniku nového nezávislého státu, ale i značné sociální problémy.

O dodržování humánního zacházení s vězni (pojem lidská práva ještě v této době nebyl znám) ve věznicích nemohla být ani řeč, i když snaha o jakési zlepšení situace vězňů ve věznicích a polepšení vězňů samých zde byla.

Snaha o sjednocení pravidel zacházení s pachateli trestných činů, která má svou

historickou tradici vázající se k roku 1860, kdy vznikla Italská společnost pro vězeňství atd. - viz kapitola 1.1, která reflektovala potřebu rozvoje právního myšlení na poli vězeňství a trestního soudnictví, byla pomalá, výsledky práce s vězni byly mizivé. Ve třicátých letech minulého století patřilo Československo v Evropě mezi rozvinuté a hospodářsky stabilní státy. Práce s vězni se zlepšovala a od poloviny dvacátých let, prakticky až do roku 1930, byly schváleny a vstoupily v platnost zákony upravující zacházení s nimi. O nakládání s trestanci se říká ve vězeňských předpisech roku 1930: „S trestanci nakládati jest s důslednou přísností, vždy však též vlídně, klidně, spravedlivě a se stálým humánním zřetelem k polepšovacím účelům výkonu trestu.“²⁹ O rok později byly vydány Vězeňské předpisy a Domácí řád pro mužské trestnice. Tyto normy společně upravovaly chování vězňů soudních věznic (věznice zřízené přímo u soudů) a trestních ústavů (ostatní věznice) způsobem, který se v podstatě nelišil od zdvořilostních zvyklostí, tedy základních pravidel slušného chování. Byly zaváděny programy zacházení s vězni a jejich vnitřní diferenciací. Vězni byli seznamováni s předpisy o výkonu trestu, jejich povinnostmi a právy, která jim byla vysvětlována. Nemocní vězni byli ubytováni odděleně od vězňů zdravých na takzvaných marodkách. Byla zde ustanovení o stravě, kouření, oděvu a prádle, čistotě těla, úpravě vlasů a vousů, hygienických potřebách, vybavení cel, tělocviků a pobytu na čerstvém vzduchu, co se dělo při nemoci, zdravotní prohlídky a přednášky, školní vyučování, bohoslužby a náboženská cvičení, zpěv a hudba a sebevzdělávání. Nechyběla zde ustanovení o ochraně nároků, tato ochrana byla umožněna podáváním prosb a stížností. Tato ustanovení byla velmi progresivní a na svou dobu moderní. Ochrana před špatným zacházením s odsouzenými byla upravena v ustanovení (jak bylo již uvedeno) podle něhož: „S trestanci nakládati s důslednou přísností, vždy však klidně a spravedlivě a se stálým zřetelem k polepšovacím účelům výkonu trestu“.³⁰

Byla však také nařízení, která z vězňů dělala moderní otroky. Všichni vězňové byli povinni pracovat denně osm hodin, kromě nedělí, svátků a památných dnů Československé republiky, avšak trestanci neměli nárok na mzdu za práci, jejich mzda připadla státu atd.

Vězni byli zařazováni do kázeňských tříd, kde bylo omezování jejich práv výrazné, např.

Věžňové III. Třídy	II. třídy	I. třídy
<u>návštěvy:</u>		
žádné návštěvy,	1x za šest neděl po dobu, půl hodiny	1x za měsíc po dobu jedné hodiny
<u>dopisy od rodiny:</u>		
1x za šest neděl	1x za měsíc	jednou za 14 dnů
<u>zásilky potravin:</u>		
žádné	k vánocům 2 kg	k vánocům a svátku nebo narozeninám 5 kg

Přestože některá ustanovení vězeňských předpisů byla v rozporu s požadovanými pravidly zacházení s vězni, přesto lze v období prvního Československa vidět zásadní zlom v přístupu k vězňům. Systém proseb a stížností, které vězni mohli uplatňovat, nabyl na významu a ve vězeňském systému byl důsledně propracován postup jejich řešení. Tento revoluční krok stížností a proseb se zachoval dodnes – dnes stížností a žádostí.³¹

V tomto období vznikla mnohá vězení, na tehdejší dobu moderní, která však slouží žel bez výrazných úprav doposud.

S okupací a nástupem fašismu začíná jedno z nejhorších období naší země, které končí prakticky až v roce 1989. Začíná období totalitních státních režimů a teroru.

Vojenská okupace Československa v roce 1939 německou armádou s sebou přinesla tragédii nejen pro celý národ, ale byla jedním z hlavních spouštěcích mechanismů druhé světové války.

Fašistický režim znamenal jednu z nejhorších etap moderní společnosti. Mnozí „nepohodlní lidé“ a představitelé odboje byli zatýkáni a fyzicky likvidováni. O dodržování humánních principů a zacházení s vězni v německých vězeních a koncentračních táborech nemohla být ani řeč. Vězni byli nemilosrdně mučeni, týráni a popraveni (není účelem této práce rozebírat fašismus podrobněji).

Mezi popravenými byla i žena, jíž nic nemohlo vzít víru v srdci. Tato žena je příkladem odporu katolíků vůči Hitlerovi, za svou mučednici ji považují též sudetští Němci. Málokde se však dozvíme, že mateřštinou této statečné ženy nebyla němčina, ale čeština.

Proč budeme psát právě o ní a ne o zástupcích dalších? Jistě by se našlo mnoho a mnoho jmen hrdinů, kteří položili své životy v boji proti fašismu. Sestra Restituta byla však výjimečná žena 20. století a v roce 1998 vyhlásil Jan Pavel II. sestru Marii Restitutu za blahoslavenou. V jejím rodném městě Brně je po ní pojmenován park a připomíná ji tamtéž pamětní deska.

Sestru Marii Restitutu z tzv. Třetího řádu svatého Františka popravili nacisté za to, že nepřijala místo křesťanského kříže jejich kříž hákový. Proti nacismu bojovala nejprve skrytě, když nechala tajně pokřtít dceru primáře Stöhra v nemocnici v Mödlingu. V roce 1940, když byly slavnostně zprovozněny nové prostory této nemocnice, zavěsila Restituta nad vchodové dveře všech místností kříže, a to nikoli hákové, ale Kristovy. Bylo nařízeno je odstranit, což statečná sestra ani její kolegyně Kajetána neučinily. V prosinci 1941 si Restituta nechala opsat dva protinacistické letáky. Dne 18. února 1942, přesně na Popeleční středu, si pro Marii Restitutu přijelo gestapo. Dne 29. října 1942 byla jako exemplární případ pro zastrašení Hitlerových odpůrců z řad katolíků odsouzena k trestu smrti. Helena Kafková alias sestra Marie Restituta byla 30. března 1943 ve Vídni popravena. Byla to jediná řádová setra odsouzená a popravená nacisty. I v nacistickém vězení, ač sama ponižována, trýzněna a mučena nacistickými katy, podporovala slabé a nemocné. „Vyzařovala z ní síla její víry a síla trpícího Krista. „Vliv její víry a vliv jejího působení na spoluvězeňkyně byl na základě jejího lidství a toho, čím vyzařovala její osobnost, skutečně velký,“ řekla o ní její spoluvězeňkyně – komunistka. Podle svědectví spoluvězeňkyň svému udavači Stumfohlovi před smrtí odpustila. Poslední slova Marie Restituty byla: „Je možné člověku všechno vzít, ale nikdo mu nemůže vzít víru, kterou má v srdci“.³² (příloha č. II).

Po porážce Německa v roce 1945 došlo ke vzniku nového Československého státu. Počátky vzniku státu byly charakterizovány politickým bojem o moc a tedy o další státní politické zřízení a orientaci směrem na Východ nebo na Západ. Vítězstvím KSČ v únoru 1948 nastává pro náš stát historická etapa temna, která si mnohdy nezačala s hitlerovským nacismem. Komunistický převrat pak v logice jeho uvažování sáhl k násilnému potlačení svobod, včetně vyvlastnění majetku. Likvidace demokratických struktur se odrazila v nastolení totalitního režimu, který bez milosti trestal a likvidoval každého, kdo se mu postavil na odpor nebo byl pro tento režim nežádoucí. Duch zla se obrátil proti nim – křesťanským církvím. Trestněprávní politika československého státu v období po druhé světové válce do předlistopadového roku 1989 vycházela z generální represe jakožto zastrašovacího prostředku a směřovala k potlačení občanského principu. Sociální jevy, které

se vymykaly reglementaci prováděné státem, byly uměle kriminalizovány. Trestní právo bylo často zneužíváno k prosazování politických, hospodářských a jiných zájmů. Pachatelé trestných činů byli označováni jako „nepřátele socialismu“ a k jejich „převýchově“ sloužil především přísný způsob výkonu trestu odnětí svobody, který byl založen na drilu, šikaně, ponižování, na zlomení lidské vůle a celkové deklasifikaci člověka a lidství jako takového.

Nejtvrdší podmínky ve věznicích byly v době komunistického útlaku v padesátých a sedmdesátých letech. Byli likvidováni nepřátelé socialismu, mezi které byla zahrnuta i katolická církev. Plánovitě represe, provokace, inscenované soudní procesy a tresty si kladly jako hlavní cíl podřídit církve komunistické moci. Pod tímto tlakem došlo uvnitř církvi k rozštěpení na několik proudů. Na jednom krajním pólu byla kolaborace s režimem, na druhém pólu podzemní církev a skupiny křesťanských disidentů. Došlo k rozsáhlé likvidaci a destrukci křesťanství, kláštery se měnily na věznice, kněží a řádové sestry byli odsuzováni na dlouhá léta i doživotní tresty odnětí svobody v nejtvrdších podmínkách, někteří byli dokonce odsouzeni i k trestu smrti. Cílem bylo zlomit církev a nastolit svou morálku, která byla založena pouze na represí. Vězni byli často bití, psychicky týráni a mnoho z nich se jich ztratilo beze stopy.

Totální represe komunistického Československa nebrala žádný ohled na lidská práva a lidskou důstojnost ve svých vězeních.

Směr dalšího vývoje československého vězeňství od roku 1945 lze charakterizovat jako odklon od západoevropské kultury, kdy šlo o:

- a) Odklon československého vězeňství od penitenciálních cílů.
- b) Hrubé porušování presumpce nevinu u obviněných ve výkonu vazby.
- c) Ideologizace principů klasifikace a diferenciací odsouzených ve výkonu trestu.
- d) Uplatňování militantních a agenturně operativních prvků k zajišťování kázně vězňů.
- e) Ekonomicko-účelové a represivní pojetí pracovní činnosti vězňů.
- f) Zneužívání výchovně vzdělávacích prostředků k politické indoktrinaci a diskriminaci vězňů.
- g) Absence práv vězňů a přehlížení jejich právní ochrany.

Nyní podejme k jednotlivých odkazům krátký komentář.

Odklon československého vězeňství od penitenciálních cílů.

Ekonomické, politické, právní a morální důsledky 2. světové války a nacistické

okupace vedly na základě Košického vládního programu ze dne 5.dubna 1946, presidentských dekretů č. 16 a 17 ze dne 19.června a zákona č. 115/1945 Sb., o právnosti jednání, související s bojem a znovuzrození svobody Čechů a Slováků ze dne 8.května 1946 k legalizaci národní msty, která se projevovala v negativním přístupu k retribučním vězňům a německému obyvatelstvu, soustředěvanému ve sběrných táborech za účelem odsunu z ČSR. Od politiky zdůvodňované a legalizované národní msty, prosazované po roce 1945 hlavně komunistickou politickou stranou, vedla cesta k ideologicky zdůvodňované a legalizované třídní mstě ve smyslu Zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky ze dne 6.října 1948 a Zákona 247/1948Sb., o táborech nucené práce ze dne 25.října 1948 prosazované KSČ po roce 1948 s výrazným dopadem na změny v početním stavu a složení vězeňské populace. V návaznosti na změny v početním stavu a složení vězeňské populace se změnilo i pojetí účelu výkonu vazby a trestu odnětí svobody, zejména pokud jde o zacházení s obviněnými a odsouzenými. Zrůdnost s jakou mocná KSČ likvidovala všechny osoby, které se tomuto totalitnímu režimu znelíbily nebo se nehodily k prosazování policejní moci jsou uvedeny v grafu (příloha č. III). Situace v počtu vězněných osob – nepřátel socialismu - se stále zhoršovala a kulminovala v roce 1955, kdy prezident republiky vyhlásil rozsáhlou amnestii. Tato amnestie neznamenal konec politickým procesům a dalšímu uvěznění, ale uvěznění osob se alespoň zmírnilo a nestalo se masovým.

Hrubé porušování presumpce nevinu u obviněných ve výkonu vazby.

V souvislosti se zrušením funkce vyšetřujícího soudce a převzetím jeho kompetencí vyšetřovateli SNB a StB po roce 1949 došlo k závažnému a rozsáhlému porušování presumpce nevinu a dalších nezadatelných práv ve smyslu ustanovení Všeobecné deklarace lidských práv. Do vazby byly dodávány osoby bez povolení prokurátora, toto nařízení bylo zrušeno v roce 1950. Osoby držené ve vazbě byly často bity, byly jim zavazovány oči páskou, byly stavěny obličejem ke zdi, buzeny ze spánku a podrobovány nepřetržitým výslechům s mučením. Výslechy byly velmi kruté a to nejen fyzicky, ale i psychicky. Vězňům bylo vyhrožováno fyzickou likvidací nebo likvidací jejich rodin. Nedisciplinovanost a svévole vyšetřovatelů StB vedla k tomu, že samotný velitel Státní vězeňské služby (SVS) pplk. Mejdr zakázal výslechy bez příslušníků SVS. K zamezení neúnosného chování vyšetřovatelů vůči vězňům byla do roku 1985 přijata celá řada opatření, avšak lze mít pochyby o jejich dodržování.

Ideologizace principů klasifikace a diferenciací odsouzených ve výkonu trestu.

O způsobu výkonu trestu odnětí svobody rozhodoval soud, který mohl uložit trest a rozšířit jeho účinnost dalšími opatřeními, a to pústem, tvrdým ložem, samovazbou a temnicí. Muži a ženy vykonávali trest odděleně podle Domácích řádů věznic. Seběmenší nedodržení, či podezření z nedodržení tohoto řádu byla tvrdě a nemilosrdně kázeňsky trestána. Tzv. „politictí provinilci“ propagující skupinovou nesnášenlivost, (rasovou, národnostní, třídní nebo náboženskou nesnášenlivost) vykonávali trest odděleně od pachatelů kriminálních trestných činů, paradoxem je, že pachatelé kriminálních trestných činů byli proti „politickým“ zvýhodňováni. Právě politické vězně dozorcí ponižovali více než vrahy. Vrah podle tehdejší ideologie zabíjel „jen“ jednoho člověka, ale politictí vězni celý stát. Celkový počet takzvaných politických vězňů v letech 1948–1989 podle Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (dále ÚDV) přesahuje 200 000. Popraveno bylo 248 osob.

Diferenciace osob držených ve vězení byla rozdělena do tří stupňů. Osoby přicházející do výkonu trestu byly zařazeny do druhé třídy vnitřní diference. K sestupu do třetí diference mohlo dojít v důsledku snížení pracovního výkonu, stanovené kázně nebo zanedbání povinné mravně politické výchovy. Do první diference mohl být přeřazen jen ten, kdo po dobu nejméně tří měsíců pracoval se závazky úderníka nebo splňoval pracovní normu nad 100%, choval se příkladným způsobem a jeho mravně politická výchova vykazovala velmi dobré výsledky. V dalších letech se úprava skupin vnitřní diference rozšířila na čtyři a později na dvanáct. Na těchto rozšířeních spolupracovali poradci „soudruzi“ ze SSSR, kteří „zaváděli“ do československého vězeňského systému „sovětské zkušenosti“, které vedli ke stále zostřujícím se formám trestání a likvidace třídních nepřátel a deklasovaných živlů.

Uplatňování militantních a agenturně operativních prvků k zajišťování kázně vězňů.

Právní úprava výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody s sebou přinesla vyžadování prvků vojenského vystupování vězňů při styku s příslušníky SVS. Rozšiřování vojenských prvků při vyžadování kázně bylo odrazem vojenské struktury vězeňství. Vyžadování vojenské kázně vězňů bylo zpřísněním disciplinární praxe. Ve výkonu vazby a trestu byli vězni opětovně soudně trestáni za nepřátelskou propagandu za činy proti základům republiky, pronášení buřičských řečí, nepovolené držení přijímačů a vysílačů, navádění k útěku, za útok na zaměstnance SVS, činy proti hospodářské soustavě a hospodářskému plánu atd. Byla zavedena právní úprava kumulativního trestu zakazujícího i zákaz návštěvy nebo trest zákazu korespondence s rodinnými příslušníky. Šlo o to zlomit

lidskou důstojnost za každou cenu. Příslušníci SVS a SNB byli vedeni k výkonu služby v duchu nenávisti k tzv. třídnímu nepříteli. Příslušníci StB měli ve věznicích nebyvalý prostor pro činnost politické policie infiltrací svých příslušníků do subkultury vězňů či využíváním konfidentů z řad vězňů a to i za cenu zisku nepravdivých udání za účelem zajištění si vlastního služebního postupu infiltrovaných příslušníků StB nebo získání výhod u vězňů – udavačů – v dalším průběhu výkonu trestu.

Ekonomicko-účelové a represivní pojetí pracovní činnosti vězňů.

Pracovní činnost odsouzených v pojetí penitenciálního systému byla vždy spojena se získáváním a rozvíjením jejich pracovních návyků a dovedností. Po roce 1945 bylo toto hledisko postupně opuštěno se silicím důrazem na společenský prospěch, který byl nadřazen individuálnímu prospěchu vězňů. V této souvislosti došlo k využívání vězňů jako dostupné, početné a laciné pracovní síly, která nemohla o svých právech diskutovat, byli nasazováni do nejtěžších pracovních podmínek, které současně vedly k jejich likvidaci. Zrůdnost systému spočívala v tom, že odsouzený byl pracovním vyčerpáním do té doby než byl propuštěn z výkonu trestu nebo zde zemřel. Jiná omluvenka z pracoviště neexistovala.

V letech 1949–1952 byli vězni nuceni k pracovnímu nadvýkonu prakticky za jakoukoli cenu. Pokud ale vězeň nesplňoval podmínku nadvýkonu, bylo mu poskytnuto kapesné ve výši 1,-Kč denně za předpokladu řádného chování nebo spolupráce s příslušníky SVS. Poté došlo ke změně tohoto stavu, kdy byla provedena úprava pracovních odměn vězňů založená na vyplácení výdělků po odečtení nákladů vazby a trestu vazby a trestu a na částky určené na podporu rodiny. Zbytek výdělků byl dále rozúčtován na kapesné a úložné. Dále bylo zavedeno důchodové a sociální pojištění osob ve výkonu trestu odnětí svobody (poznámka autora: lze říci, že stav rozúčtovávání pracovní odměny vězňů v malých změnách setrval až do roku 2004 a má oporu v legislativě. V polovině roku 2004 došlo k úpravě právních norem v této oblasti, avšak rozúčtování mzdy a jiných finančních prostředků vězňů trvá. Tato úprava měla řešit ekonomickou situaci vězňů tak, aby po propuštění z výkonu trestu byli co možná nejméně zatíženi dluhy ze svého pobytu ve vězení. Úprava však není z hlediska dodržování práv a svobod spravedlivá, preferuje pouze jednu kategorii vězňů a budeme se jí věnovat v dalších částech práce).

Zneužívání výchovně vzdělávacích prostředků k politické indoktrinaci a diskriminaci vězňů.

Naplňování mimopracovní doby odsouzených jejich účastí na bohoslužbě, školní výuce a četbou knih se zřetelem na vzdělání, mravní výchovu a osvojování kulturních

hodnot se výrazně změnilo v 50. letech minulého století. Bohoslužby byly zakázány a z výchovně vzdělávacích aktivit se staly prostředky politické indoktrinace a diskriminace vězňů. Ve věznicích působili instruktoři, kteří prováděli tzv. mravně politickou výchovu vězňů v duchu politických zájmů KSČ. Knihovny byly vybaveny polickou agitační literaturou, probíhaly výchovné přednášky politického a odborného školení, zatímco k účasti v zájmových kroužcích a na filmová a jiná představení byli vybíráni jen někteří vězňové. Postupem času byly knihovny ve věznicích doplněny zábavnou, politickou a technickou literaturou, učebnicemi pro všeobecné vzdělání, časopisy a novinami, společenskými hrami (šachy, dáma, domino). Přesto však tyto knihovny byly stále pod kontrolou politického aparátu správy nápravných zařízení.

Absence práv vězňů a přehlížení jejich právní ochrany.

Lze konstatovat, že situace byla nejvážnější v letech 1948 až 1953, nelze však pominout ani 70. léta. Neexistoval žádný funkční systém vnitřní a vnější kontroly. Činnost komisařů a ústavních komisařů se zaměřila na dodržování všech omezení a povinností týkajících se vězňů, na jejich politickou výchovu, zaměstnání a bezpečnost vězeňského ústavu. Dále byla věnována pozornost vězeňské stravě, čistotě a pořádku. Ve věznicích byla situace o poznání přijatelnější než ve vznikajících a již zřízených táborech nucených prací. Osoby držené v těchto táborech se mohly domáhat svých oprávněných nároků jen velmi obtížně a s velkým rizikem, že jejich snaha bude kvalifikována vedením tábora jako drzé a vzpurné chování, což s sebou přinášelo nelidské zacházení. Oprávněné nároky vězňů byly ve služebních předpisech označeny jako „Důvěrné!“ a „Jen pro služební potřebu!“ a jako takové byly zcela nedostupné. Vězni neměli prakticky ani tušení, na co mají a nemají právo a nárok.

Situace v tomto období se stala neudržitelnou, zrudnost zacházení s vězni byla na takové úrovni, že v roce 1953 byly státní orgány nuceny pojetí oprávněných nároků vězňů a kontrol nad výkonem vazby a výkonem trestu podstatně změnit. Z právní úpravy výkonu trestu odnětí svobody se však vytratilo ustanovení, které alespoň formálně bránilo špatnému zacházení s vězni. Nová právní úprava byla označena stupněm utajení „Výhradně pro služební potřebu!“, čímž se stala pro vězně nedostupná.

Ochrana osobnosti vězňů a její integrity, zejména před špatným zacházením ze strany vězeňského personálu, nebyla po roce 1953 nikterak legislativně upravena, a to ani proklamativním způsobem. Ústup od humánního přístupu k vězňům byl ve prospěch politického přístupu, založeného na ideologických principech politické nesnášenlivosti

a nenávisti KSČ. Československé vězeňství, které se stalo oborově uzavřeným systémem v rámci ministerstva vnitra, neumožňovalo jakákoliv účinný vnější zásah na ochranu vězňů před špatným zacházením, i když Souboru pravidel pro zacházení s vězni, zpracovaný mezinárodní trestní a vězeňskou komisí to požadoval.

Shrneme-li éru komunismu, pak podle ÚDV zemřelo ve věznicích během let 1945–1989 v komunistických věznicích nejméně 4 495 lidí, přičemž nejvíce jich v lágrech zemřelo v padesátých a sedmdesátých letech. Vězňové komunistického režimu umírali stářím, fyzickým vyčerpáním, mnohé zabilo násilí dozorců a spoluvězňů, zabíjely je pracovní úrazy a nemoci vyvolané tvrdými podmínkami a nedostatečnou stravou. Několik set vězňů spáchalo sebevraždu, zejména na podzim a v období vánočních svátků.³³

V noci 14.dubna 1950 přímo z bohosloveckého semináře, kam se dostala tajná komunistická bezpečnost paklíči, bylo odvezeno 250 nastávajících kněží příslušníky státní bezpečnosti do kláštera v Králíkách na východě Čech, který byl proměněn ve věznici a touto komunistickou bezpečností i střežen. Mezi knězi byl i Jan Zemánek, který se provinil, tak jako řada dalších, tím, že byl kněz a strávil pak v různých vězeních (Valdice, Mírov) devět let.

Králický klášter se změnil v jeden z takzvaných centralizačních klášterů, v nichž bylo soustředěno dva a půl tisíce kněží z celé země. Základní podmínkou byla izolace. Šlo totiž o to, aby kněží nemohli působit na lidi. Vše se samozřejmě ve většině případů odehrávalo bez soudů, jen v novinách se objevovaly články, že kněží u sebe měli vysílačky a zbraně podporovali proti socialistické živly a narušovali socialistické zřízení. V klášteře vládl tuhý režim. Vězni pracovali jako nádeníci na poli v dílnách atd. (příloha – č. IV).³⁴

Proč se zmiňujeme právě o tomto knězi? S tímto knězem se autor práce osobně setkal a páter Zemánek na něj udělal velký dojem. Přes všechny útrapy, které zažil se jedná o skromného člověka, který nezanevřel na svět. Jedná se o nevýrazného člověka vzhledem, ale výrazného svým životem a svým posláním.

Jeho osobní příběh je příkladem typickým a příběhem mnoha dalších kněží a ukazuje likvidaci církví a jejich členů v této době.

3.2 Současnost

Žádná velká organizace, jakou je i vězeňský systém, neexistuje ve vakuu. Daný

system nevznikl náhodně, ale postupně, jako výsledek prostředí, ve kterém existuje. Nese v sobě velkou část celé historie i její zátěže z minulosti. Každý kdo chce žít s procesem změn, musí porozumět historické zátěži, kterou si každý systém, tedy i vězeňský, nese s sebou. Řekli jsme, že negativní postoj k trestu odnětí svobody, zastávaný po druhé světové válce, byl politicky řízený a KSČ a socialistická vláda se zmocnily a staly zodpovědnými za záležitosti trestního práva v zemi. Výkon trestu byl více záležitostí politickou, než věcí soudní.

Původ moderního vězeňského systému, který přinesly reformy politického zřízení, u nás nastal následně v samotném závěru minulého a na počátku tohoto století. Idea osobní nápravy na sebe vzala mnohem civilnější tón, ačkoli zatím zcela neztratila některé prvky jako onu zátěž minulosti.

Vězeňský systém by měl být organizací spíše civilní, než vojenskou. Mezinárodní standardy lidských práv doporučují, aby ve věznicích byli i pracovníci s civilním statutem. Důvodem pro to je, že takový personál nepodléhá policii, nebo jiným orgánům, které vyšetřují trestné činy a posílají podezřelé do vězení. Současnou situaci ve vězeňství ČR v duchu evropských standardů řeší ZVTOS a ŘVTOS. Zvláště významné jsou jejich novely ze dne 1.července 2004. Tyto právní normy jsou moderní, ale nevylučují ze svého obsahu některé prvky historie vězeňství v ČR, a to i přesto, že v platnost vstoupily v roce 1999 a 2004.

Důležitá je též koncepce českého vězeňství do dalších let. Vstupem ČR do Evropské unie, je nutné do tohoto systému integrovat i VS ČR. Vzhledem k tomu, že se členství ČR v Evropské unii je krátké, lze předpokládat, že čas změn teprve nastane. Nelze však opomenout ani integraci VS ČR do ostatních rezortních a mezirezortních systémů a její povinnost racionálně se podílet na jejich budování. Dynamický proces může vyvolat určitý stupeň nejistoty, nestability a možného ohrožení. Proto věznice potřebují patřit ke státním institucím se souborem společenských a etických hodnot, kde bude i kvalitní personál a kvalitní vedení. Pokud k tomu dojde, pak proces změn povede k jejich lepšímu vedení. Věznice pak budou bezpečnější, lépe zajištěná a účinnější zařízení, kde se bude ctít lidskost a slušnost. Kvalitní vězeňství je předpoklad bezpečné společnosti, ale aby splňovalo tyto podmínky, musí mít vzdělané a profesně zdatné zaměstnance.

Vzhledem k tomu, že pracovníci věznic jsou odpovědní za svou profesní úroveň, musí své znalosti povinně rozvíjet studiem a systémem celoživotního vzdělávání, a tak

získávat stále vyšší úroveň a kredit. Z tohoto konceptu nejsou v žádném případě vyjmuti duchovní pracovníci věznic. Naopak, je nutné, aby se vzdělávali v penologických principech, psychologii, pedagogice a v sociální oblasti vůbec. Zvláště důležité je studium cizích jazyků a to jak s ohledem na výměnu zahraničních zkušeností a mezinárodní spolupráci, tak s ohledem na stále zvyšující se počet cizinců mezi vězněnými osobami – tedy multikulturismus.

Dnes již věznice běžně umožňují konat společenské náboženské obřady odsouzených a to zpravidla v době pracovního klidu. Účast na těchto obřadech je dobrovolná. Během těchto obřadů jsou odsouzeným udělovány také svátosti. O těchto akcích věznice informují odsouzené ve vnitřním řádu věznice nebo jinými vhodnými způsoby, jako např. vylepením a vyvěšením informačních vývěsek a plakátů na nástěnky jednotlivých oddílů a oddělení, kde jsou odsouzení ubytováni. Ve starých věznicích jsou opravovány a následně vysvěcovány kaple, v novějších zařízeních jsou zřizovány místnosti k provádění náboženských úkonů (příloha č.V).

Je zajišťována duchovní a náboženská literatura, probíhají videoprodukce filmů s náboženskou a biblickou tematikou. Pravidelně probíhají individuální i skupinové pastorační rozhovory a katecheze, ve kterých se duchovní podílejí na naplňování výkonu trestu a přípravě odsouzených na jejich propuštění. Při propuštění jim mohou pomoci tím, že jim zprostředkovávají kontakty s charitativními organizacemi, církevními a náboženskými společenstvími v místech jejich trvalého bydliště nebo v místech, kam odcházejí z výkonu trestu, kde se mohou zapojit do života farnosti a do činnosti těchto organizací. Tyto kontakty mají pro bývalé odsouzené velký význam, jelikož jim umožňují případnou pomoc v zajištění základních potřeb včetně oblečení, stravy a ubytování ihned po propuštění z vězení a tím značně eliminují podněty k jejich nové trestné činnosti. Lze konstatovat, že činnost duchovních je bohatá, nikoli však vyčerpávající.

3.2.1 Evropská vězeňská pravidla

Co to je Rada Evropy (The Council of Europe)?

Cílem Rady Evropy (dále RE) je dosáhnout větší jednoty mezi svými členy a tak chránit a uskutečňovat ideály a zásady, které jsou jejich společným dědictvím a podporovat jejich hospodářský a sociální pokrok. Za tím účelem mají členové s pomocí orgánů RE

projednávat otázky společného zájmu, uzavírat a podnikat společné akce ve věcech hospodářských, sociálních, kulturních vědeckých, právních a administrativních a rozvíjet lidská práva a základní svobody.

Členem RE se může stát kterákoli evropská země, která přinese princip vlády práva, v jehož rámci zaručí každému jednotlivci lidská práva a základní svobody (ČR je členem RE od roku 1993).

Hlavní cíle RE:

- 1) ochrana lidských práv a pluralitní demokracie
- 2) podpora uvědomování si evropské kulturní identity a jejího rozvíjení
- 3) hledání řešení problémů, kterými jsou evropské společnosti nuceny čelit (menšiny, xenofobie, nesnášenlivost, ochrana životního prostředí, bioetika, AIDS, drogy, atd.)
- 4) rozvíjení politického partnerství s novými evropskými demokraciemi
- 5) pomoc zemím střední a východní Evropy v jejich reformním úsilí v oblasti politiky, legislativy a ústavy

V roce 1987 RE v Doporučení Rady Evropy č.R (87) 3, které přijal výbor ministrů 12.února 1987 na 404. zasedání delegátů ministrů, doporučila členským zemím aplikaci v zákonodárství v nejširším smyslu. Byla vydána Evropská vězeňská pravidla (dále je EVP), která se členské země zavázaly aplikovat v trestním zákonodárství.

Dne 11.ledna 2006 došlo k významné aktualizaci EVP a RE doporučuje vládám členských států, aby ve své legislativě nahradily Doporučení č. R (87) 3 Doporučením Rec (2006) 2, aby zajistily překlad tohoto doporučení a doprovodného komentáře a k jeho textu a zabezpečily jeho co možná nejširší distribuci, zejména mezi soudními orgány, vězeňskými pracovníky a jednotlivými vězni.

Základní body EVP:

- 1) Účel stanovit standard zásad pro všechny vězeňské správy. Podporují lidskost, důstojnost a podmínky života ve vězení.
- 2) Podněcují vězeňské správy, aby vytvářely styl své práce i praxi na korektivních zásadách účelu trestu a spravedlnosti, kompenzace chyby.
- 3) Podněcují k vytváření realistických základních kritérií, podle kterých je možné posuzovat vězeňské služby jednotlivých zemí.

Obsah EVP:

- * základní principy, rozsah a působnost - aplikace
- * správa vězeňských ústavů – soubor pravidel, která musí vězeňská služba splnit a plnit ke každé odsouzené osobě
- * zdraví vězňů a základy zdravotní péče
- * pořádek, disciplína, trest, omezovací prostředky, žádosti a stížnosti vězňů
- * o personálu – RE připisuje význam kvalitě personálu (osobnost, osobnostní vyzrállost, profesionalita, týmová spolupráce)
- * inspekce a kontroly
- * neodsouzení vězni
- * filozofický a hodnotový koncept výchovného zacházení, jeho cíle a jeho komponenty (výchova, práce, vzdělávání, sportovní aktivity)
- * aktualizace EVP

Nelze přehlédnout pravidla části EVP, která se týkají náboženské a morální péče. Uvedená pravidla odpovídají hlediskům vězeňských správ, které tradičně uznávají význam výuky náboženství a rozvíjení náboženských aktivit ve vězeňském životě a úlohy náboženství pro osobní potřebu vězňů. Ve vězení, stejně ve světě mimo ně, došlo v důsledku změn chování moderní společnosti k vývoji statutu i funkce náboženství stejně jako role duchovních. Stále se však v náboženství spatřuje prvek svobody a forma pomoci, tvořící již velmi dlouho integrální složku života ve vězení. Vězeňské správy mají podle EVP dohlížet na to, aby se náboženský život komunity vězňů a každého vězně jednotlivě odvíjel svobodně a důstojně, v rámci hranic daných prostředky a normálním chodem vězeňského ústavu.

EVP - Svoboda myšlení, svědomí a víry.

29.1 Právo vězňů na svobodu myšlení, svědomí a víry musí být respektováno.

29.2 V rámci možností musí být vězeňský režim zorganizován tak, aby vězni měli možnost praktikovat své náboženství a víru, zúčastňovat se bohoslužeb nebo náboženských setkání konaných schválenými zástupci takových církví nebo náboženských směrů, přijímat soukromé návštěvy takových zástupců církve nebo náboženských vyznání a mít možnost vlastnit knihy a literaturu týkající se jejich náboženství nebo vyznání.

29.3 Vězni nesmí být nuceni, aby praktikovali určité náboženství nebo vyznání,

účastnili se bohoslužeb nebo náboženských setkání nebo jiných náboženských aktivit nebo aby přijímali návštěvy zástupců jiných církví nebo náboženského vyznání

Z uvedených faktů a souvislostí kromě jiného vyplývá, že výkon trestu odnětí svobody nemůže být nahodile ovlivňován vůlí jednotlivých politiků, politických stran, nebo emotivně zabarvenými kampaněmi osob zhrozených nad brutalitou některých trestných činů, a to nejen svým humánním akcentem, ale také promyšleností a propracovaností myšlenek, k nimž se opět přihlásila i naše republika.

3.2.2 Základní principy

Člověk může žít tak, že se stará jen o to, co teď je, případně bude a nevšímá si toho, co udělal. Taková existence je však neúplná a zmrzačená a rozhodně není existencí svobodného člověka. Aby byl člověk svobodný, čili měl činný zájem o své bytí, nemůže zavírat oči před tím, co už bylo. Chce-li člověk být člověkem, musí si přičítat i to, co má za sebou. Minulá selhání a viny nemůže nikdo přehlédnout a nemůže je zapřít, ale protože jsou minulá, vymykají se úplně jakékoli činnosti, nedá se s nimi nic dělat. Ať jsou jakkoli otřesná je třeba s nimi žít, ale to neznamená, že člověk nemůže jít svým životem dál. Víra je přijetím daru pro další život. Víra je přijetím proto, že není založena na důkazu, nýbrž na svědectví. Ale, aby byla svobodná a vidoucí, musí se ptát na vnitřní pravdivost toho, co přijímá. Vírou člověk přijímá svou lidskou konečnost a omezenost. Přijme-li člověk důsledně a opravdově omezenost svých schopností a možností, podívá-li se na svá selhání, na své viny a na svou smrt a pokud svých skutků upřímně lituje a snaží se je napravit, jsou mu podle Ježíšova slibu odpuštěny hříchy – své viny a obavy již nemusí nést sám. Minulosti se jistě nezbaví, ale ta ho přestane děsit a dá mu další možnost plně žít tam, kde právě je, tedy v pokoji a míru. Právě toho se týká většina Ježíšových řečí, polemik, podobenství a příkazů, které člověku říkají to, jak má z víry žít.

Zářným příkladem jsou Ježíšova podobenství.

Podobenství o odpuštěném dluhu (Mt 18,23a), které vysvětluje, že odpuštění vůbec neznamená sejmutí odpovědnosti. Ale namísto odpovědnosti za něco, co se už nedá napravit, nastupuje odpovědnost za to, co je teď. Dokud se totiž odpovědnost upíná ke dluhům minulosti, vůči nimž je člověk bezmocný, není k ničemu, protože pravá

odpovědnost je jenom zde a nyní. Životní pravdivost nezávisí na starých dluzích, ale na jednání v přítomnosti.

Podobenství o koukolu mezi pšenicí (Mt 13,24) představuje jiný druh falešné odpovědnosti, která si myslí, že může rozpoznat a vymýtit zlo jednou provždy a hned teď. Ale království nebeské neroste tím, že by se vyplelo zlo, které mu ostatně zdaleka nepřekáží tolik jako ubohost a neslanost toho, co by mělo být dobrem. „Nesudte a nebudete souzeni“: není zákaz, ale poukaz na to, že jen člověk, který se v životě neupírá na to, co považuje za zlé, může doufat, že sám obstojí tváří v tvář své budoucnosti, své smrti i tomu, co ji přesahuje.

Život z víry je tedy život v míru, svobodný a odpovědný v přítomnosti. Podíváme-li se nyní na základní principy EVP zjistíme podobnosti ne čistě náhodné!

Základní principy EVP.

EVP určují filozofii a řízení celé vězeňské správy, a to nejen naší, založené na principech humanity, morálky, spravedlnosti a respektu lidské důstojnosti, které jsou neoddělitelné od moderní civilizované společnosti. V žádném případě nelze připustit sebemenší odchylku od těchto pravidel ani sebemenší kompromis při jejich interpretaci. Cílem je stanovit taková kritéria, se kterými budou souhlasit všechny vězeňské správy, které přijmou uvedená pravidla evropského vězeňského řádu (příloha č. VI).

3.2.3 Správa vězeňských systémů

„Ukažte mi vaše vězení a já vám řeknu, jaká je vaše společnost.“

W. Churchill.

Věznice v etickém kontextu.

Můžeme říci, že v určitém smyslu věznice odrážejí některé hodnoty společnosti, ve kterých se nacházejí. Jedním takovým příkladem je skutečnost, že společnost může měnit počet uvězněných osob. V některých zemích je vězení nařízeno jen těm, kteří spáchali velmi závažný trestný čin. Jiné země trestají vězením velké množství pachatelů i drobných trestných činů, anebo trestných činů, které spáchali duševně nemocní lidé, drogově závislí

nebo dokonce děti, či mladiství.

Způsob, jakým je v dotyčné zemi vykonáván trest odnětí svobody, je pravděpodobně ovlivněn způsobem řízení jejich věznic – tedy vězeňským systémem. Pokud jsou věznice přeplněny a mají málo prostředků z rozpočtu, vedení věznic může být velmi omezeno i v poskytování základních životních služeb těm, kteří jsou v jejich péči (dostatek množství jídla a čisté vody, postel na spaní, přístup k čistému vzduchu, atd.). V jiných právních systémech jsou pokusy nastavit mnohem vyšší cíle, což může být i snaha dělat vše pro to, aby vězněný jedinec byl maximálně uchráněn před újmou, způsobenou vězněním tím, že mu umožní udržovat sociální vazby s rodinou a společností, podpořit odvahu vězně čelit důsledkům činů, které vedly k jeho uvěznění a pokusit se zlepšit jeho osobní, sociální a pracovní návyky a dovednosti. Tyto aktivity jsou vedeny s cílem pomoci vězňům žít po propuštění ve shodě se zákony.

Nesmíme však zapomenout na to nejdůležitější, že totiž všichni vězni jsou lidé a musíme považovat za subjekty a ne za objekty. Nezáleží na tom, pro jaký trestný čin byli obžalováni a odsouzeni, stále to jsou lidské bytosti s právem na respekt. Uznání tohoto faktu by mělo ovlivnit u vězeňského personálu způsob vykonávání jejich každodenní práce. Způsoby vedení věznic se mohou v různých zemích lišit, avšak potřeba přizpůsobit chování rámci (všeobecného) etického kontaktu je univerzální a je také jedním z určujících rysů kvalitního vedení věznic a tedy celého vězeňského systému.

Potřeba etického kontextu je základním tématem celosvětové diskuse na téma péče o vězně, organizace vězeňských systémů, humanizace těchto systémů atd., a to vše v souladu s Listinou základních lidských práv a svobod, což není vůbec jednoduché, protože až donedávna se prakticky nevědělo o tom, že úspěšnému řízení těchto systémů a tedy i jednotlivých věznic je třeba zvláštních dovedností.

Širší souvislosti.

Správu vězeňských systémů nelze nechávat v širších souvislostech. Nelze z nich vyčlenit veřejnost, práva a povinnosti vězňů, práva a povinnosti personálu, péči o majetek a zařízení, nelze opomenout rozvoj a plán údržby a rozvoje těchto systémů, místní struktury, ale ani národní a národnostní zvyky – multikulturismus – a duchovní potřeby. Lze tedy říci, že řízení věznic je služba veřejnosti, ke které má i zodpovědnost. Vězeňský systém musí být brán jako civilní organizace – tedy má být začleněna do systému veřejných služeb, kde ozbrojená složka má sloužit pouze k ochraně personálu, ochraně vězňů před sebou

samotnými (nepokoje, násilí, šikana) a zabránění útěku.

Budoucí směřování organizace.

Tím, že jsme poznali historii, což je velmi důležité pro další rozvoj, a ačkoli jsou uvnitř vězeňského systému úspěšně prováděny radikální změny, budou požadavky na vedení tohoto systému stále náročnější a tato náročnost se bude zvyšovat. Svět věznic je mnohvrstevný komplex. Je donucovací v tom smyslu, že jedním z cílů personálu je zajistit, aby vězni neopustili vězení bez řádného svolení. Je disciplinovaný v tom, že musí být vždy pořádek. Je nápravný v tom smyslu, že personál by měl pomáhat vězňům osvojit si dovednosti a rozvinout návyky, které povedou ke změnám v jejich způsobu života.

Všechny tyto cíle se však musí uskutečnit v prostředí, které je humánní a slušné, v němž jedinci, ať už v uniformě služební, nebo vězeňské, jsou respektováni pro své vlastní právo jako lidské bytosti, a v němž panuje absolutní respekt vůči zákonu. Je velmi obtížné vymyslet ukazatele, jež měří humanitu a slušnost a které jsou schopny nadchnout personál k zodpovědnosti, že bude vykonávat svou práci zodpovědně.

Základními cíly vězeňské služby by tedy měly být:

- * převzít do péče osoby, o nichž tak pravomocně rozhodl soud
- * udržovat řád pořádek ve všech věznicích
- * starat se o vězně humánně
- * poskytovat vězňům široké možnosti, jak nacvičovat osobní odpovědnost a přípravu k propuštění

Tato vize by měla pocházet od lidí s politickou zodpovědností počínaje vládními ministry, generálním ředitelem, jejich zástupců a členů jejich týmů. Vzhledem k tomu, že v týmech generálních ředitelů jsou i zástupci vězeňské duchovní služby, je jejich povinností do systému péče o vězně včlenit programy výuky náboženství, katechezi, konání bohoslužeb a udílení svátostí a další aspekty šíření evangelia. Zde musíme použít slovo je **jejich povinností**, které může mít esenci nucení vězňů k víře. Nikoli, zde hovoříme o systému, který se stará o „nějakým způsobem narušené jedince,“ aby byl tento systém plně funkční a péče o tyto lidi byla maximální, je nutné, aby péče o lidské duchovní naplnění nebyla přehlížena a odsouvána na úkor jiných úkolů a cílů, které jistě nejsou nepodstatné, ale také nejsou nadřazené.

Mezinárodní standardy lidských práv doporučují.

Mezinárodní standardy lidských práv doporučují, aby ve věznicích byli i pracovníci s civilním statutem. Důvodem pro to je, že takový personál nepodléhá policii, nebo jiným orgánům, které vyšetřují trestné činy a posílají podezřelé do vězení, z čehož vyplývá, že Vězeňský systém by měl být organizací spíše civilní, než vojenskou.

Z hlediska organizačního je důležité, že vězeňský systém by měl být současně i článkem mezi jinými úřady, které se musí zodpovídat veřejnosti. V demokratických zemích je toho dosaženo vládními úřady, jež jsou zodpovědné ministrům, kteří se naopak zodpovídají parlamentu. Tím se zajistí, že vše co se děje ve věznicích a jakými způsoby se zachází s vězni může být předmětem parlamentního dohledu. Je důležité, aby byly dány jasné meze pro užití moci pro ty, kdo věznice řídí a rovněž pro veškerá omezení, která v sobě samotné uvěznění zahrnuje. V demokratické společnosti jsou tyto hranice dány zákony, které odsouhlasil parlament s určitou politikou (přístupem), o které rozhoduje ministr. Ovšem i zde je nutná velmi jemná rovnováha mezitím, aby volení politici byli zapojeni do věcí obecné politiky, a současně, aby nezasahovali do každodenní konkrétní práce věznic způsobem, který by mohl znamenat, že samotné věznění (výkon trestu – imprisonment) je spíše záležitostí politickou, než věcí soudní. Této rovnováhy může být snáze dosaženo, funkcí dohlížetelských a inspekčních týmů, agentur, organizací a skupin mimo spravující ministerstvo, tedy které jsou pod jinými ministerstvy, která mají právo kontrolovat různé aspekty věznic a života ve věznicích.

Vězeňský systém v každé zemi je do velké míry ovlivňován politickým a sociálním klimatem, ve kterém se nachází. Věznice existují proto, aby sloužily pro dobro veřejnosti. A mělo by tomu tak být. Způsob jakým daná společnost zbavuje své občany svobody, musí být předmětem přísné zákonné a parlamentní kontroly a měl by být současně předmětem veřejné politické debaty. Vězeňský personál musí počítat s politickým a kulturním prostředím, které ho obklopuje. To platí zvláště v klimatu radikálních změn, které probíhají v posledních dvaceti letech v mnoha částech světa, Evropu a ČR nevyjímaje. Vězeňské prostředí proto musí být spíše dynamické, než statické, a každý proces zlepšování stávajícího stavu je tedy kontinuální, nekončící. To souvisí s faktem, že řízení věznic se netýká především procesů a systémů, ale lidí, a to personálů a vězňů. Tím nemá být řečeno, že proces dobrého řízení věznic je čistě situační, závislý pouze na právním a politickém prostředí té které země.

3.2.4 Náboženská a morální péče

Duchovní služba ve VS ČR a její organizace

Výkon duchovní služby ve VS ČR je dán Dohodou o duchovní službě mezi VS ČR, Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí³⁵ ze dne 28.června.1999 (dále Dohoda). Účelem této Dohody je v souladu s právními předpisy stanovit podmínky pro vzájemnou spolupráci VS ČR, církví a náboženských společností, při jejich účasti na nápravě odsouzených ve věznicích nebo v samostatných odděleních vazebních věznic a na duchovní službě obviněným ve vazebních věznicích nebo ve zvláštních odděleních věznic.

Duchovní službu zajišťuje Vězeňská duchovenská péče v duchu Dohody, kterou vykonávají pověřené osoby, které docházejí do věznice v rámci dobrovolného poskytování duchovní služby církvemi a náboženskými společnostmi nebo ve věznici působí na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr. Jsou-li v pracovním poměru k VS ČR, působí pověřené osoby ve funkci Rada Vězeňské služby – duchovní. Všechny tyto pověřené osoby vykonávají své činnosti v rozsahu stanovenému Dohodou v souladu s platnými zákonnými normami. V dobrém duchu naplňování Dohody je nutná ekumenická spolupráce, vzájemná tolerance jednotlivých církví a spolupráce s vězeňským personálem na všech úrovních. Pověřené osoby při výkonu duchovní služby zejména konají bohoslužby³⁶ a umožňují přístup k náboženským úkonům, provádějí individuální pohovory a podílejí se na výchovných postupech, dále provádějí pastorační návštěvy a výklady náboženských textů v rámci studijních skupin včetně zajišťování náboženské literatury. Provádějí a organizují přednášky, besedy a zajišťují koncerty. Přispívají vhodnými formami k naplnění výkonu trestu a podílejí se na přípravě odsouzených k propuštění na svobodu a na sociální práci s nimi. Mají upozorňovat příslušné funkcionáře věznice na případné nedostatky, které brání řádnému výkonu duchovní a pastorační činnosti, či negativně ovlivňují nápravně výchovnou činnost. Mohou požadovat informace o stavu a chování odsouzených a nahlížet do osobních spisů odsouzených, jímž poskytují duchovní službu.³⁷ Pověřené osoby docházejí do věznice alespoň dvakrát měsíčně. Při vstupu do věznice a pohybu ve věznici se řídí zvláštními předpisy a pokyny příslušníků a pracovníků VS ČR.

Organizace Duchovní služby VS ČR³⁸ je stanovena v souladu s právními předpisy a určuje podmínky pro poskytování duchovní služby osobám ve výkonu vazby a osobám ve

výkonu trestu odnětí svobody.

Duchovní službu ve VS ČR zajišťují pověřené osoby:

- které jsou v pracovním poměru k VS ČR.
- v rámci dobrovolného poskytování duchovní služby na základě doporučení Vězeňské duchovní péče.
- v rámci dobrovolného poskytování duchovní služby na základě pověření státem registrované církve nebo náboženské společnosti.

Hlavní kaplan.

Stojí v čele duchovní služby VS ČR. Do této funkce lze jmenovat duchovního pouze na základě pověření státem registrované církve nebo náboženské společnosti po vyžádání stanoviska ekumenické rady církví v ČR a České biskupské konference. Metodicky řídí jednotlivé kaplany.

Místokaplan.

Na návrh hlavního kaplana jde o určeného kaplana věznice, který část své pracovní náplně věnuje činnostem souvisejícím se zastupováním hlavního kaplana.

Kaplan.

Funkci kaplana vykonává ve věznici pověřená osoba podle zákona způsobilá k výkonu duchovní činnosti. Je podřízen přímo vedoucím pracovníkům věznice a spolupracuje s nimi.

Provádí individuální pastorační rozhovory s obviněnými a odsouzenými. Podílí se na programech zacházení s obviněnými a odsouzenými. Zajišťuje skupinovou nebo individuální výuku zaměřenou na studium Bible. Zajišťuje a organizuje bohoslužby. Zaměřuje kulturní akce s duchovním obsahem; k tomu účelu zajišťuje vhodnou literaturu a audio či video pomůcky. Podílí se na vytváření podmínek pro začlenění obviněných a odsouzených do občanského života a může být v pastoračním styku s jejich blízkými osobami. Morálně působí na odsouzené. Spolupracuje s nevládními charitativními a církevními organizacemi za účelem zajištění podmínek pro osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, případně zlepšení podmínek sociálně slabých odsouzených. Za dodržení právních podmínek je oprávněn nahlížet do osobního spisu odsouzeného, jemuž poskytuje duchovní péči.³⁹ Při poskytování duchovní služby jedná tak, aby nebyl mařen účel výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody.

Komise pro duchovní službu.

Pro koncepční otázky a zásady jednání, která se týkají duchovní služby, se zřizují Komise pro duchovní službu. Jejím úkolem je spolupráce s Ekumenickou radou církví, Českou biskupskou konferencí a výkonným výborem Vězeňské duchovenské péče při přijímání hlavního kaplana. Dbá na naplňování Dohody a zasedá nejméně jednou v roce.

4. Skutečný – reálný stav dodržování lidských práv ve věznicích ČR

Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2005 (dále jen Zprávy)

Motto:

*„Od těch dob, co lidé nešetříce mravů řádu,
hlavní základ občanské jistoty porušili, nastaly mezi nimi kázně a testy.“*

František Josef Řezáč, Praha L.P.1852

Generální ředitel VS ČR uvádí. „České vězeňství v souladu s evropským vychází z názoru, že trest musí zůstat trestem, ale zároveň musí dát odsouzenému naději. VS ČR jako součást trestní politiky státu usiluje o to, aby přispívala k ochraně společnosti, a to nejen bezpečnou izolací pachatelů trestné činnosti, ale i vytvářením podmínek pro jejich úspěšný návrat do občanského života.

Hlavním cílem této organizace byl trend náročnosti a osobní odpovědnosti. Zvýšily se nároky na kázeň, pořádek a bezpečnost, kvalita výkonu trestu odnětí svobody i vazby se stala trvalou součástí každodenní náročné práce.

Velká pozornost byla věnována řešení ubytovacích kapacit ve vězeňských zařízeních, ale přesto některé kapacity mírně překračují ubytovací limity. Byly učiněny kroky k získání a zprovoznění nového objektu v Rapoticích u Brna. Byl vytypován bývalý církevní objekt ve Vidnavě na severní Moravě, který by měl být zrekonstruován a přeměněn první detenční ústav v ČR.

Trvale je řešena problematika zaměstnávání vězňů. Během minulého roku se podařilo vytvořit více než 300 nových pracovních míst, takže v současné době je zaměstnáváno přes 45% práceschopných vězňů (přičemž Věznice Kynšperk nad Ohří má toto pracovní zařazení nepatrně převyšující 60% - toto konstatování není součástí Zprávy, ale mé, jelikož v této věznici pracuji). Tento průměr se daří udržovat i přesto, že se počet vězňů zvyšuje. Cílem je 60% zaměstnanost vězňů.

Podmínky pro výkon trestu odnětí svobody jsou v našich věznicích uspokojivé. V něčem ještě nejsou dosaženy evropské standardy, ale o přeměně českého vězeňství v moderní systém, který respektuje humánní pojetí trestu a přitom splňuje vysoké nároky na bezpečnost, není pochyb. O kvalitě vězeňských zaměstnanců svědčí, že respektují i požadavek individuálního přístupu k odsouzeným osobám a pomáhají jim k úspěšné resocializaci.

Byly rozšířeny kapacity výstupních oddělení ve věznicích všech typů (s výjimkou věznice s dohledem). Činnost výstupních oddělení byla nově metodicky upravena tak, aby zřízení, obsah a formy činnosti, jakož i personální zabezpečení byly ve věznicích ujednoceny a aby do těchto oddělení byli umisťováni všichni odsouzení tak, jak stanoví legislativa ČR.

K zajištění lepší informovanosti o právech a povinnostech a k zajištění vzájemné komunikace s obviněnými a odsouzenými cizinci byl zabezpečen překlad tiskopisu Poučení odsouzeného při přijetí do výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody celkem do 25 jazyků.

Ve spolupráci s Probační a mediační službou ČR byly zahájeny konkrétní kroky k realizaci projektu Parole, v rámci fondů Evropské unie, ve kterém pokračují práce na nástroji hodnocení odsouzeného.

Na základě analýzy dosavadních zkušeností pokračovaly práce na projektu Risk and Need Assessment, který vedle požadavku individualizace povede ke kvalitnější predikaci výsledků resocializačního působení.

Pokračovala činnost Sekce pro vězeňství Etického fóra ČR jako samostatné profesní odborné služby ustanovené při Etickém fóru ČR, která sdružuje pracovníky vězeňské služby a další zájemce o problematiku vězeňství. V rámci jejího cíle - zachování a rozvíjení základních etických norem, jakož i kulturního chování a jednání ve všech oborech činnosti VS ČR – probíhala diskuse nad návrhem koncepce školení pracovníků VS ČR v oblasti etiky.

Základní zdravotní péče a léčebně-preventivní péče byla zajišťována ve všech zdravotnických střediscích ve všech třiceti pěti vazebních věznicích a věznicích.

V oblasti základního vzdělání probíhaly kurzy na úrovni nižších ročníků základní školy a kurzy doplnění základního vzdělání. Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště zajišťuje vzdělávání vězňů prostřednictvím sedmi školských vzdělávacích středisek zřízených ve věznicích Opava, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Světlá nad Sázavou, Valdice a Všehrady. Pokračovalo maturitní studium ve Věznici Valdice a dálkové pětileté studium, organizované i Biskupským gymnáziem v Hradci Králové. Masarykova univerzita v Brně zajišťovala i program vzdělávání vězňů na úrovni univerzitního studia, a to formou distančního studia.

Zpráva se ve své závěrečné části věnuje Vězeňské duchovní službě. O Vězeňské duchovní službě Zpráva uvádí.

Vězeňskou duchovní službu představuje v současné době 29 vězeňských kaplanů (osob v pracovně-právním vztahu k VS ČR) z deseti státem registrovaných církví s oprávněním k výkonu zvláštních práv (ve smyslu zákona č. 3/2002 Sb.), působících ve 22 věznicích a vazebních věznicích ČR. Smyslem jejich činnosti je především zajišťování duchovní služby v jednotlivých zařízeních spolupráce s duchovními, kteří docházejí do vězeňských zařízení v rámci působení občanského sdružení Vězeňský duchovenská péče (VDP) a dobrovolných aktivit církví a náboženských společností.

Struktura duchovní služby ve vězení je zásadně ekumenická, tzn. vychází z principu rovnosti jednotlivých registrovaných církví nejen před zákonem, ale i při realizaci služby; přitom „malé“ i „velké“ církve mají stejné postavení. Nelze přitom nerespektovat specifický charakter mentality české společnosti, která je duchovně nevyhraněná a svou většinou spíše k náboženství nedůvěřivá. Proto povahu duchovní služby ve vězeňských zařízeních nejvíce určují rozhovory odsouzených a obviněných s kaplany a jejich lidská vnímavost, z níž časem jisté duchovní teprve začínají vyplývat. V tom je zvláštnost a specifika českého pojetí této činnosti i ve srovnání s vyspělými zeměmi s dlouholetou tradicí duchovní vězeňské služby. Bohoslužebné obřady a akce s duchovní tematikou se ve věznicích rovněž konají dle potřeby a zájmu účastníků. K tomu účelu vznikají ve věznicích prostory pro duchovní službu, malé kaple či modlitební místnosti, kde mají zájemci možnost uvolnění a tiché meditace (poznámka autora, viz příloha č.V).

Stranou nezůstává ani nabídka této služby směrem k spoluzaměstnancům: kaplani se snaží vyvarovat pokušení chápat svou duchovní službu jednostranně jako jedinečné poslání péče o vězněné osoby; složitost vězeňského prostředí může nechtěně vytvářet celou řadu konfliktních situací, v nichž kaplani mohou pomoci, pokud získají důvěru svých spoluzaměstnanců.

Na poradách, které se konaly v průběhu roku, se otevřela témata interpretačních specifíků duchovní služby, multikulturní situace a vyrovnání s globalizovanou výměnou duchovních hodnot. V oblasti formování duchovní služby došlo k další integraci do struktury organizace; počítá se s ní jak v koncepci rozvoje českého vězeňství, tak v novelizaci některých zákonných i podzákonných právních norem.“

4.1 Sociologický průzkum u vězňů (dotazník)

Abychom mohli na závěr práce provést zhodnocení reálného stavu (viz podkapitola

5.1), provedeme vyhodnocení dotazníku, který byl v počtu 256 předán k vyplnění vězňům – respondentům. Cílová skupina byli vězni, muži, – respondenti – ve výkonu trestu odnětí svobody, a to bez ohledu na věkovou hranici, národnost, vzdělání a rasu. Náhodně bylo osloveno bylo celkem 327 respondentů, mezi respondenty byli vězni z věznic s dozorem a vězni z věznic s ostrahou. Souhlas vyplnit dotazník projevilo 256 respondentů. Vráceno bylo celkem 221 vyplněných dotazníků. K vyhodnocení bylo použito 189 dotazníků. Dotazníky, které nebyly použity k vyhodnocení, byly vytříděny, protože respondenti jejich vyplnění nepojali zodpovědně a odpovídali v nich tak, že dotazník bagatelizovali či projevili laxní přístup (viz níže).

Dotazník pro odsouzené

Informace pro respondenty:

- a) tento dotazník je anonymní, slouží pouze k vypracování diplomové práce
- b) respondenti jej vyplňují zcela dobrovolně
- c) vyplněný dotazník nebude postoupen žádné organizaci

Otázky pro respondenty:

- 1) Kolik je Vám let?
- 2) Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání?
 - a) zvláštní škola
 - b) základní škola
 - c) vyučen
 - d) střední škola
 - e) vysoká škola
- 3) Kolikrát jste byl odsouzen?
- 4) Pokolikáté jste ve výkonu trestu odnětí svobody?
- 5) Během tohoto výkonu trestu jste byl již v kolika věznicích?
- 6) Myslíte si, že jste byl odsouzen právem? ano - ne
- 7) Víte, jaká právní norma upravuje výkon trestu odnětí svobody a znáte alespoň své povinnosti a práva z ní pro vás vyplývající? ano – ne
- 8) Myslíte si, že jsou ve výkonu trestu dostatečně dodržována vaše práva? ano - ne

9) Pokud si myslíte, že nejsou dodržována vaše práva, tak v jaké oblasti?

- a) Právo na korespondenci: důvod -
 - aa) kontrola korespondence -
- b) Právo na čerpání návštěv: důvod -
- c) Volební právo: důvod -
- d) Právo na hygienu a stříhání: důvod -
- e) Právo na krátký telefonní rozhovor: důvod -

10) Myslíte si, že je ve výkonu trestu ponižována vaše lidská důstojnost? ano – ne

11) Pokud si myslíte, že je ve výkonu trestu ponižována vaše lidská důstojnost, tak v čem, jakým způsobem a kým.

12) Myslíte si, že jsou vaše povinnosti v VTOS přehnané?

13) Myslíte si, že je nutné, aby odsouzení ve VTOS pracovali?

Dříve než se seznámíme s výsledky průzkumu je třeba se zamyslet proč z počtu 327 oslovených respondentů a předaných 256 dotazníků bylo k dispozici výzkumu pouhých 189, dále si logicky zdůvodníme stavbu dotazníku.

Proč tedy tak nízký počet respondentů přistoupil k průzkumu zodpovědně? Důvodů je několik a je třeba je brát vážně.

- 1) Respondenti neměli zájem se jakýmkoliv způsobem do činnosti zapojit a spolupracovat.
- 2) Někteří respondenti měli obsah dotazníku v úmyslu bagatelizovat a degradovat a někteří vlastně ani nevěděli, proč se akce zúčastnit.
- 3) Respondenti – odsouzení – neměli zájem mne (pracovníka VS ČR) vpustit do svého prostoru kriminální hierarchie a teritoria.
- 4) Někteří respondenti měli strach, aby (i když anonymní) dotazník neměl zpětnou odezvu v negativních důsledcích k jejich osobě.
- 5) Respondenti nepřistoupili k vyplnění dotazníku zodpovědně (je zcela jisté, že odpovědi respondenta, který uvede, že je mu 25 let, nemůže být 50x soudně trestaný, a mít ve výkonu trestu odpykáno 18 let, nebo odsouzený, který uvádí dosažené vysokoškolské vzdělání v dotazníku uvede údaj pouze o tomto vzdělání atd., nemohou být věrohodné a nelze s nimi odpovědně pracovat).

- 6) Někteří respondenti se „nechtěli shodit“ před svými kamarády, před jedinci, kteří jsou pro ně „vzorem“, nebo aby se nestali terčem výsměchu a narážek.

Odůvodnění stavby dotazníku.

Otázka č.1:

Kolik je Vám let?

Věk respondenta nám napoví, jaký postoj k dotazníku pojme a jaký postoj máme k odpovědím zaujmout my. Dále nám poskytne průřez o věku vězňů.

Otázka č.2:

Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) zvláštní škola
- b) základní škola
- c) vyučen
- d) střední škola
- e) vysoká škola

Zodpovězení této otázky nám umožní posoudit objektivitu, věrohodnost a relevantnost odpovědí (i když dosažené vzdělání není regulantem lži). Současně nám ukáže i vzdělanost určitého zlomku populace.

Otázka č.3:

Kolikrát jste byl odsouzen?

Tato otázka nám objasní kolikrát byl respondent celkem soudně trestán (podmíněné tresty, alternativní tresty). Velmi důležitý je termín **soudně trestán**. Mnohdy dochází k mylnému pochopení pojmů počet odsouzení a počet výkonů trest odnětí svobody, kdy někteří respondenti své předchozí odsouzení bez výkonu trestu vytěsňují a zaměřují se pouze na výkon trestu odnětí svobody.

Otázka č.4:

Pokolikáté jste ve výkonu trestu odnětí svobody?

Zodpovězení této otázky nám prozradí, jak je schopen posoudit situaci ve věznici a jaké má přibližné postavení má odsouzený v hierarchii vězňů.

Otázka č.5:

Během tohoto výkonu trestu jste byl již v kolika věznicích?

Zodpovězení této otázky je velmi důležité a pro náš výzkum prakticky klíčové.

Zaručuje nám, že respondent může posoudit stav a situaci ve více věznicích.

Otázka č.6:

Myslíte si, že jste byl odsouzen právem?

Zodpovězení této otázky nám napoví více o postoji vězně k výkonu trestu odnětí svobody a také, jakým způsobem se respondent k dotazníku „postaví“, zda se bude cítit ukřivděn, nebo zda bude odpovídat dále objektivně.

Otázka č.7:

Víte, jaká právní norma upravuje výkon trestu odnětí svobody a znáte alespoň své povinnosti a práva z ní pro vás vyplývající?

Zodpovězení této otázky nám připraví podmínky pro další posuzování odpovědí respondentů. Jelikož znalost právních morem upravujících výkon trestu odnětí svobody je pro vězně zásadní.

Otázka č.8:

Myslíte si, že jsou ve výkonu trestu dostatečně dodržována vaše práva?

Otázka je jasná a vysvětlení smyslu otázky by nic nového nepřineslo.

Otázka č.9:

Pokud si myslíte, že nejsou dodržována vaše práva, tak v jaké oblasti?

- a) **Právo na korespondenci: důvod -**
 - aa) **kontrola korespondence -**
- b) **Právo na čerpání návštěv: důvod -**
- c) **Volební právo: důvod -**
- d) **Právo na hygienu a stříhání: důvod -**
- e) **Právo na krátký telefonní rozhovor: důvod -**

Zodpovězení otázky nám ukáže, v jaké oblasti mají respondenti pocit, že nejsou dodržována jejich zákonná práva a také odůvodnění jejich názoru. Bylo vtipováno pět oblastí, které jsou pro vězně z pohledu autora práce klíčové.

Otázka č.10:

Myslíte si, že je ve výkonu trestu ponižována vaše lidská důstojnost?

Otázka je jasná a vysvětlení smyslu otázky by nic nového nepřineslo.

Otázka č.11:

Pokud si myslíte, že je ve výkonu trestu ponižována vaše lidská důstojnost, tak v čem, jakým způsobem a kým.

Otázka je jasná a vysvětlení smyslu otázky by nic nového nepřineslo.

Otázka č.12:

Myslíte si, že jsou vaše povinnosti v VTOS přehnané?

Otázka je jasná a vysvětlení smyslu otázky by nic nového nepřineslo.

Otázka č.13:

Myslíte si, že je nutné, aby odsouzení ve VTOS pracovali?

Zodpovězení této otázky nám ukáže přístup respondentů k práci jako prostředku obživy, ale i přístup k jiným pracím, jako jsou třeba úklidové práce společných prostor, jde tedy o práce pro kolektiv - ostatní vězně, za kterou není finanční odměna, tedy práci jako prostředku charakterového a morálního přístupu (za práce ve prospěch věznice, kam patří i úklidová činnost, může být vězni udělena kázeňská odměna).

4.2 Vyhodnocení průzkumu

Vyhodnocení průzkumu je seřazeno podle posloupnosti zadaných otázek.

Provedeme vždy faktické vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníku, kde budou velmi stručně komentovány výsledky se zaměřením na jejich možné i překvapivé výsledky, tyto stručné komentáře budou uvedeny ihned pod tabulkou. V závěru potom provedeme vyhodnocení celého průzkumu.

Věk v letech	/	Počet vězňů
a) mladí dospělí ve věkové hranici 18 -26		82
aa)18-21		40
ab) 22-26		42
b) 27-30		26
c) 31-35		18
d) 36-40		29
e) 41-45		24
f) 46-50		08
g) 51-55		02

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že nejvyšší skupinu vězněných osob ve vzorku respondentů tvoří velmi mladí lidé (18–26 let) – „mladí dospělí.“ Termín „mladí dospělí“ (včetně věkové kategorie 18–26 let) je veřejně uznávaný ve vědeckých disciplínách, zvláště psychologických. Skupinu „mladých dospělých“ autor dělí záměrně na podskupiny a) a b). Podskupina a) zahrnuje osoby těsně postpubescentní, podskupina b) osoby již duševně vyzrálější. Dělení nám ukazuje, že v tomto věku nelze hovořit o vyzrálých životních postojích, hodnotách a nabývání rozumu. Zjištěný výsledek 82 osob je alarmující. Skupiny b) až g) pak charakterizuje „osoby dospělé.“ Věkové skupiny byly tedy vymezeny intervalem a) osm let (dále členěno viz výše), b) čtyři roky a c) až g) pět let. Může však dojít k tomu, že čtenář navrhne, že výše uvedeným intervalem vymezení skupin jsou výsledky těžko srovnatelné.

Při vyhodnocení dotazníku jsme mohli volit mezi dvěma variantami vymezení skupin, a to 18–19 let a dále jsme mohli postupovat vymešovacím intervalem po pěti letech (20-25, atd.). Zde bychom však nezaznamenali oblast „**mladých dospělých**“, interval 18-19 let by byl velmi krátký, zde by nedošlo k optimálnímu zaznamenání výsledků kategorie mladé generace. Věková hranice 26 let věku by byla včleněna do jiné věkové kategorie. Proto jsme zvolili druhou náročnější variantu, která nám tuto kategorii osob „**mladých dospělých**“ zviditelní (viz výše). V kategorii osob b) je pak zcela logicky pouze čtyřletý interval, kterým se poté dostáváme na interval pětiletý. Toto vyhodnocení je poněkud náročnější jak pro autora, tak i pro čtenáře, ale nejlépe nám ukáže závažnost problematiky

„**mladých dospělých.**“ Cílem výzkumu však není pouze tato kategorie, jak by se nám mohlo nyní zdát. Jde o to, provést výzkum tak, aby byla současně znázorněna také situace společnosti, možný vývoj kriminality a nutnost do budoucna tuto situaci intenzivně celospolečensky řešit.

Vzdělání nejvyšší dosažené /	Počet vězňů
Zvláštní škola / základní škola	3 /90
Vyučen	58
Střední škola	22
Vysoká škola	2
Neuvedlo	4

Z výsledků průzkumu je zřejmé, že nejvíce trestaných osob má nejnižší dosažené školní vzdělání.

Počet odsouzení	Počet vězňů
1x	11
2x	23
3x	38
4x	36
5x	18
6x – 10x	35
11x a více	16
neuvedlo	12

Z tabulky výše uvedené je zřejmé, že vzorek respondentů lze hodnotit jako recidivisty. Nesmíme zapomenout, že počet soudních potrestání se nerovná počtu trestů odnětí svobody.

Počet pobytů ve VTOS	Počet vězňů
1x	49
2x	44
3x	41
5x a více	49
neuvedlo	6

Ve výše uvedené tabulce se potvrzuje 100% recidiva.

Počet věznic	Počet vězňů
2	94
3	59
4 a více	26

Výsledky průzkumu uvedené v této tabulce nám dokazují, že všechny dotázané osoby – vězni – byli nejméně ve dvou věznicích a tudíž mohou hodnotit a vzájemně porovnat život v těchto věznicích.

Odsouzení právem	Počet vězňů
ano	151
ne	31
nevyjádřilo se	7

Z tabulky je překvapivé, kolik vězňů vnímá své odsouzení za spravedlivé a je schopno je přijmout (zde nezaměňme, že jsou schopni se s uvězněním vyrovnat).

Znalost právních norem upravujících VTOS	Počet vězňů
ano	94
ne	95

Znalost právních norem upravujících práva a povinnosti vězňů ve VTOS můžeme vyhodnotit jako špatnou – tedy špatný přístup vězňů ke svému osudu.

Myslí si, že jsou dodržována jejich práva	Počet vězňů
ano	94
ne	95

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že výsledky průzkumu korespondují s výsledky uvedenými v předchozí tabulce.

Oblasti, ve kterých si vězni myslí, že nejsou dodržována jejich práva.

Oblast / důvod	Počet vězňů
a) /myslí si, že jim je čas od času úmyslně zadržována korespondence zaměstnanci VS ČR	12
aa) /nelíbí se kontrola soukromé korespondence zaměstnanci VS ČR	14
b) /nelíbí se, že jsou umístováni do věznic daleko od domova	16
c) /myslí si že, volební právo nebylo dodrženo, ale neví proč	4
d) /nedostatek sprchování (rádi by denně a po celý den)	23
e) /nelíbí se forma žádanek o telefonní hovor, rádi by telefonovali kdykoli	7
- / jiné důvody – diskriminace	7
- / nevyjádřilo se	11

Zhodnotíme-li výsledky této části průzkumu, je zřejmé, že absolutně korespondují s výsledky uvedenými předchozích dvou tabulkách.

Oblast:

a) Odsouzení si myslí, že jim bývá někdy zadržována pošta zaměstnanci VS ČR. Vysvětlení skutečnosti, pokud by se takováto skutečnost potvrdila, znamenala by okamžitý kázeňský trest pro tyto zaměstnance, eventuálně ukončení pracovního poměru s možností trestního stíhání, je nezajímá. U korespondence, která je odsouzeným doručována doporučeně, je její převzetí vězněm ztvrzováno podpisem a dále evidováno v centrální databázi VS ČR. Korespondence nedoporučená je pak předávána bez podpisu vždy v den

doručení do věznice. Jejich nespokojenost pramení z těchto skutečností:

1) Nerespektují možnosti potíží v rodině (např. nemoci dětí, finanční potíže a další běžné starosti, které život rodině přináší), vyžadují písemné odpovědi okamžitě, pokud na jejich dopis odpověď nepřijde obratem, může za to zcela jistě zaměstnanec vězeňské služby.

2) Nerespektují možnosti čerpání dovolených rodinných příslušníků, kdy se korespondence opoždí citlivě, pokud na jejich dopis odpověď nepřijde obratem, může za to zcela jistě zaměstnanec vězeňské služby.

3) Nerespektují pracovní povinnosti rodinných příslušníků (noční směny, služební cesty atd.), pokud na jejich dopis odpověď nepřijde obratem, může za to zcela jistě zaměstnanec vězeňské služby.

4) Nerespektují další nejrůznější skutečnosti, které mohou nastat v korespondenčním styku.

aa) Kontrola korespondence je orgány vězeňské služby, prováděna v souladu se ZVTOS, § 17, kde jsou uvedeny práva a povinnosti kontrolujícího a kontrolovaného subjektu.

b) Odsouzeným se nelíbí skutečnost, že jsou umístováni do výkonu trestu daleko od domova. S tímto lze souhlasit, ovšem je třeba respektovat skutečnost přeplněnosti věznic.

c) Odsouzení si myslí že jejich, volební právo nebylo dodrženo. Tuto oblast řeší Nařízení GR VS ČR č. 57 z roku 2006 (viz příloha č.VII), jde o interní právní normu, která je veřejná.

d) Nedostatek sprchování (rádi by denně a po celý den), tento požadavek lze hodnotit jako nereálný. Základní hygienické normy jak je vidět z průzkumu jsou dodržovány.

e) Odsouzeným se nelíbí forma žádanek o telefonní hovor, rádi by telefonovali kdykoli, bez povolení. Nad touto skutečností by se měly orgány vězeňské služby vážně zamyslet – viz komentář níže.

f) Odsouzení si sami také našli oblast, ve které cítí porušení svých práv jde o diskriminaci. Jak z průzkumu vyplývá (viz další body dotazníku), jde o diskriminaci rasovou a mezi odsouzenými navzájem. Rasová diskriminace a šikana, bohužel, k životu ve věznici patří a nelze ji zcela vymýtit. Tento jev je špatný a týká se celé společnosti. Orgány vězeňské služby mají jasné pokyny k odhalování této trestné činnosti, ovšem strach a uplatňování kriminální hierarchie mezi vězni je těžko řešitelným problémem.

Myslí si, že je dodržována jejich lidská důstojnost	Počet vězňů
ano	80
ne	101
nevyjádřilo se	8

Z výsledků uvedených v této tabulce je zřejmé, že korespondují s výsledky, kde respondenti odpovídali na otázku jejich domněnky dodržování právních norem upravujících výkon trestu odnětí svobody.

Oblasti, ve kterých si vězni myslí, že je ve výkonu trestu ponižována vaše lidská důstojnost, dále v čem a jakým způsobem a kým.

Oblast / důvod	Počet vězňů
příslušníky VS ČR	21
civilními zaměstnanci VS ČR	6
diskriminace	1
odsouzenými mezi sebou	16

V posuzování výsledků této části průzkumu je obtížné rozeznat do jaké míry byly tyto výsledky zatíženy antipatií a někdy přetrvávající hostilitou vězňů (zvláště recidivistů) ke všem zaměstnancům vězeňské služby do jaké míry byly jejich důvody skutečné a oprávněné, protože nevíme v jaké momentální psychické pohodě se vězeň nacházel. Konkrétní situaci však vězni neuvodli.

Vyžadování plnění povinností na věznicích je přehnané	Počet vězňů
ano	47
ne	121
nevyjádřilo se	21

Je překvapivé kladné hodnocení respondentů, že povinnosti, které jsou na ně ze strany vězeňského personálu kladeny a vyžadování jejich plnění nejsou přehnané. Tyto skutečnosti ukazují, že se naše vězeňství ubírá moderními a zlepšujícími se evropskými

vězeňskými trendy.

Práci ve VTOS schvaluje	Počet vězňů
ano	120
ne	35
práci ano, ale za vyšší pracovní odměnu	34

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že až překvapivě vysoký počet vězňů má zájem o práci, chce si udržet nebo vypěstovat pracovní návyky, z odměny za práci chce plnit vyživovací povinnosti a hradit i jiné pohledávky, za odměnu za práci si zakoupit potřebné věci pro život. Nyní však je pomyslný míč na straně VS ČR, aby vězňům zajistila potřebné množství pracovních příležitostí. Jaké jsou s tím problémy a proč viz závěrečný komentář k průzkumu .

Celkové zhodnocení průzkumu.

Při vyhodnocení průzkumu je třeba zdůraznit, že stále pracujeme se skupinou osob, která má mnohdy posunutá společenská měřítká, měřítká hodnot sociálního myšlení a přístupu ke svému životu. Jde o skupinu, která má tendenci ve svém pohledu sama na sebe „se vylepšovat“ a hlavně vinu za své činy „svalovat na jiné“ .

Průzkum nám ukázal, že největší skupinou vězněných osob ve vzorku respondentů tvoří velmi mladí muži (18-30 let). Předmětem výzkumu není zhodnocení stavu společnosti a řešení situace společnosti, výzkum nám mj. sděluje, že situace společnosti je vážná a je nutné, aby společnost mladým lidem věnovala potřebnou pozornost.

Je důležité, aby po propuštění ze školy (ZŠ, SOU, SPŠ), při ztrátě zaměstnání atd. tyto lidé měli i jinou možnost obživy, než tu, která je dovedla do vězení. Společnost se musí v maximální míře postarat, aby byl využit potenciál těchto lidí, aby netrávili svá nejlepší léta ve vězení. Pro tyto lidi ani pro společnost nesmí být jednodušší vyplatit těmto lidem sociální dávky, nežli hledat komplexní řešení. Životní náklady a míra nezaměstnanosti jsou celospolečensky veliké a lidé bez praktických zkušeností a mnohdy s nevalným vzděláním (viz tabulka č.2) a zázemím nejsou schopni se s životem „poprat“ . Nelze však veškeré nedostatky přičítat pouze společnosti, v mnoha případech oni sami neprojevují dostatek aktivity, aby svůj život změnili. Zaměříme-li se na tabulku č.1, pak z průzkumu vyplývá, že ani postupem času, s přibýváním rozumu a životních zkušeností

nedochází u těchto osob ke zlepšení stavu. Lze tedy říci, že co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš, protože tito lidé se ve vězení „přiučí dalším kriminálním“ zkušenostem.

Z výzkumu nelze přehlédnout skutečnost, že naše justice již nereaguje pouze na závažný stav společnosti, ale postupuje diferencovaně a snaží se brát v úvahu i věk osob, které má soudit a snaží se jim podat pomocnou ruku formou podmíněných a alternativních trestů (podmíněných trestů a trestů obecně prospěšných prací). Svou roli zde sehrává i Probační a mediační služba ČR, jejíž právní institut „narovnání věci aniž by došlo k soudnímu řízení“, lze považovat za průlomový (viz tabulka 3 výzkumu - výše).

Zhodnotíme dále tabulku č. 3 a 4 výzkumu. Není jedno a totéž, kolikrát byli respondenti odsouzeni a kolikrát byli umístěni ve vězení, tedy, není totéž počet odsouzení a počet odpykaných trestů. Z provedeného průzkumu vyplývá, že jsme měli co dělat s recidivisty, tedy s osobami, které mají za sebou alespoň jedno porušení zákonných norem.

Všichni respondenti byli v minulosti ve výkonu trestu odnětí svobody (dále VTOS), který zrovna vykonávají, v několika věznicích, ani jediný z nich nebyl pouze v jedné věznici, tudíž můžeme konstatovat, že v dotazníku vyhodnotili (na tuto skutečnost byli upozorněni, aby se ve svých odpovědích nesoustředili na věznici, kde si zrovna odpykávají trest) zkušenosti i z jiných věznic.

V další části průzkumu se vězni vyjadřovali, zda si myslí, že byli odsouzeni po právu, či nikoli. Je až s podivem, v jakém počtu si uvědomují, že byli odsouzeni za své činy právem a že si plně uvědomují své skutky a důsledky z nich vyplývající a to jak pro ně osobně, tak pro oběti svých činů. Uvědomují si, že páchali zlo. Z tohoto můžeme vydedukovat (aniž bychom se dostali do oblasti fantazie), že jsou schopni vnímat dobro a zlo. Jsou schopni poznat to, co je špatné a zlé to, co je dobré, ale nejsou schopni svůj život sami zvládnout. Bez pomoci společnosti prostě nejsou této dovednosti schopni.

Dalším bodem dotazníku byla reakce na znalost právních norem, které upravují výkon trestu odnětí svobody, tedy upravují – řídí – jejich život ve vězení. Situace znalosti těchto norem odpovídá dosaženému vzdělání. Tak, jak se nedovedou vyrovnat se svým životem v „civilu“, nedovedou se vyrovnat s životem za mřížemi. Nechtou a nedovedou se orientovat, nefiguruje zde pouze jejich mnohdy špatná gramotnost a schopnost rozumového vyhodnocení a mnohdy nezralost. Oni prostě čekají, čekají na to - něco, nevědí na co mají nárok, nevědí jaká jsou jejich práva, oni prostě čekají na něco, co se bude dít v jejich okolí a co se bude dít vzhledem k jejich osobě, a pokud tato činnost jejich

bytí zasáhne, pak začnou situaci vyhodnocovat. Buď je pro ně výhodná, nebo ne, zde však nemluvíme o výhodnosti právní (jak jsme se zmínili), ale mluvíme o výhodnosti pudové – pudu sebezáchovy (zde nehovoříme o pudu sebezáchovy ve smyslu ztráty života, ale o skutečnosti toho, co je pro ně dobré a co nikoli). Pokud zjistí, že se situace pro ně vyvíjí nepříznivě, začnou „křičet“ a odvolávat se a dovolávat se svých práv, jejichž znalost je mizivá a pokud nějaká je, tak je, jak výzkum ukazuje, neucelená a zkreslená.

Další sledovanou oblastí bylo dodržování jejich práv ve výkonu trestu. Pokud se na situaci podíváme podrobněji zjistíme, že připomínky vězňů jsou poměrně vyrovnané. Tedy žádná oblast abnormálně nepřevyšuje oblast jinou, lehce vyčnívá oblast hygieny, otázkou je ovšem, zda zrovna sprchování každý den a po celý den je technicky a finančně reálné. V této oblasti bylo spíše možné očekávat větší počet nespokojených respondentů se skutečností, že jsou v průběhu výkonu trestu odnětí svobody přemísťováni mezi věznicemi bez ohledu na místo trvalého bydliště, tedy v mnoha případech daleko od svých blízkých, se kterými udržují sociální kontakty.

Nyní se dostáváme k oblasti dodržování lidských práv ve věznicích. Zde můžeme hledat analogii v oblasti znalosti a dodržování právních norem upravujících výkon trestu odnětí svobody. Že bude převyšovat počet nespokojených respondentů se dalo předpovídat, ale srovnáme-li počet 101 proti a 80 pro, pak docházíme k závěru, že tento rozdíl není veliký.

Respondenti uvádí svou nespokojenost v dodržování jejich lidských práv zvláště příslušníky a odsouzenými sami mezi sebou. Vzhledem k tomu, že příslušníci – ozbrojená složka – zvláště vyžadují pořádek a kázeň ve věznicích, nelze se divit, že tito byli respondenty označeni v největším počtu. Pokud se zaměříme na druhé nejvyšší porušování lidských práv, odsouzení sami mezi sebou, pak můžeme spíše hovořit o šikaně. I když šikanu mezi vězni zaměstnanci vězeňské služby potírají velmi přísně, nelze šikanu jako takovou odstranit definitivně. Nedodržování lidských práv civilními zaměstnanci vyznělo z průzkumu velmi kladně. Je to obrazem rozvoje a pronikání základů evropských vězeňských pravidel do systému našeho vězeňství. Tento výsledek hovoří a odborné fundovanosti a vzdělanosti těchto pracovníků, znalostí základů penitenciální péče, individuálním přístupem, odstoupením od kolektivních trestů, můžeme říci – humanizace jako celku.

Velmi zajímavé výsledky přinesla oblast zda je vyžadování plnění povinností na

vězních přehnané. Odpověď 121 ne je zářejí z několika důvodů. Výsledek je v rozporu s předcházející tabulku, čili nespokojenost odsouzených s dodržováním lidských práv ve věznicích a současně též koliduje se znalostí právních norem upravující výkon trestu odnětí svobody. Je překvapivé, že vězni kladně hodnotí (spíše citem), že povinnosti kladené na ně ze strany vězeňského personálu a vyžadování jejich plnění nejsou přehnané. Tyto skutečnosti opět naznačují, že se naše vězeňství ubírá moderním směrem.

Vyhodnocením závěrečné otázky lze překvapivě konstatovat, že vysoký počet respondentů má zájem pracovat, chce si udržet nebo vypěstovat pracovní návyky, ze mzdy plnit různé finanční závazky a zakoupit si kuřivo, či pochutiny nebo věci potřebné pro život. Nyní však je pomyslný míč na straně VS ČR, aby vězňům zajistila potřebné množství pracovních příležitostí.

Shrnutí.

Je třeba hledat komplexní řešení, které není jednoduché. Humánní přístup k vězňům, dodržování evropských vězeňských pravidel, nepřehlížení tohoto problému ze strany politických představitelů, finanční prostředky, vzdělanost zaměstnanců vězeňství atd. jsou elementy, které v globálu postupně změní život ve věznicích pro odsouzené na únosnou mez. Nesmíme však v tomto globálu zapomínat na duchovní přístup k těmto osobám. Naplňování slov evangelia (Mt 18,21, Mk 9,1;12,31, Jan 12,26) a nezapomínat na Ježíšovo ukřutné trpění na kříži za nás za všechny. Evangelium (euangelion) znamená dobrou zprávu či radostnou zvěst a v křesťanském prostředí nabylo zvláštního významu, proč tedy nepracovat na tom, aby i ve věznicích tohoto významu požívalo dále. Jeho učení je nezbytné v jakékoli pozdější době i v jakémkoli prostředí.

Může se zdát, že slova o evangeliu a o Kristově utrpení jsou sice pravdivá, ale málo přesvědčivá, čím mohou přispět k rozvoji vězeňství v zemi z velké části nevěřící a navíc se dá předpokládat, že mezi vězni je ještě menší procento věřících než v celkovém obyvatelstvu?

Ježíš sám se pohyboval v prostředí, které bylo z jeho pohledu ateistické (byla jiná náboženství, polydeismus, a nezanedbatelná nebyla nenávist k jeho učení a osobě, která vyvrcholila jeho ukřižováním Mt 2,7;2,16-18;27;32-44, Mk 15,16-20;15,20-31, Lk 23,26-49, Jan 18-35-40;19,1-37). On však věděl, že se v tomto prostředí pohybuje a přesto ve své činnosti neustával. Bylo snad pro Ježíše snazší hlásat Království Boží proto, že byl Syn Boží? Bylo snad pro Ježíše snazší přesvědčit ostatní lidi co znamená žít

s Bohem, žít ve víře a lásce? Jistě že ne. Proto ani my, křesťané, nesmíme polevovat v našem poslání a hlásat slovo evangelia po celém světě (Mt 28,19-20, Mk 16,15, Lk 24,39;49) tak, jako nepolevovali apoštolové a hlásali Ježíšova slova a učení po celém světě (1 Sol 1,1-10, 1Petr 2,11-12, 1 Jan 1,5-10). Do věznic se asi každý nedostane, aby tam hlásal evangelium a působil na vězně, proto je jsou ve věznicích duchovní pracovníci (kněží – kaplani), kteří v tomto prostředí mají evangelium naplňovat.

4.3 Vyjádření mezinárodních organizací ke stavu ve věznicích ČR

Nyní se seznámíme se výsledky průzkumu organizace Amnesty International (dále AI) a Českého helsinského výboru (ČHV).

Amnesty International

Jednoho dne v roce 1961 jel londýnským autobusem do práce jistý anglický právník. Jako obvykle otevřel čerstvé noviny a zrak mu padl na článek o nespravedlivém uvěznění několika studentů ve vzdálené zemi. Onen právník je samozřejmě neznal, ani nikdy neviděl. Přesto si uvědomil, že mu není lhostejné, jestli lidé trpí ve vězení jen za to, že svobodně vyjádřili svůj názor. Někdo jiný by možná vzápětí nalistoval sportovní rubriku, aby zjistil, jak hrál v neděli Arsenal s Manchesterem. Tento muž však vystoupil jen tak uprostřed Londýna z autobusu... a založil Amnesty International (AI).

Takto lze s trochou nadsázky popsat vznik dnes již více než čtyřicet let fungující mezinárodní nevládní organizace zabývající se lidskými právy. Zůstává základní myšlenka Petera Benensona, jak se onen anglický gentleman jmenoval, totiž, že lidská práva jsou nedělitelná a má na ně nárok každý bez ohledu na rasu, národnost, náboženství, politické přesvědčení, pohlaví nebo sexuální orientaci. Smyslem existence AI je za tuto myšlenku bojovat, a to tak dlouho, jak bude potřeba. Základními principy organizace jsou nedělitelnost lidských práv a nezávislost na politických strukturách. Členové AI tvoří celosvětovou komunitu obránců lidských práv. AI působí ve 140 zemích a má více než 1,5 milionu členů, kteří se sdružují v přibližně 7500 místních skupinách.

Jakým způsobem svoje cíle AI vlastně prosazuje? Mezinárodní sekretariát AI v Londýně shromažďuje, prověřuje a vyhodnocuje informace o porušování lidských práv. AI zároveň do rizikových oblastí vysílá své odborníky, kteří na místě prověřují fakta, jako

pozorovatelé se účastní soudních procesů, setkávají se s vězni, vládními úředníky a podobně. Organizace působí také při mezinárodních organizacích (OSN, EU, atd.), kde lobbuje za přijetí a dodržování mezinárodní lidskoprávní legislativy.

Místní dobrovolnické skupiny AI pak nashromážděné informace využívají k další práci na ochraně lidských práv. Vedou informační kampaně o porušování lidských práv v různých zemích, protože věří, že čím více lidí bude o bezpráví vědět, tím větší je šance na jeho ukončení. Druhou hlavní oblastí práce skupin AI je přímá pomoc obětem porušování lidských práv, která spočívá v intervenci v konkrétních případech (například prostřednictvím urgentních akcí).

Skupiny AI v ČR organizují akce o lidských právech pro veřejnost (promítání filmů, přednášky, výstavy, happeningy a další), spolupracují se školami, iniciují otevřené dopisy a zapojují se do celosvětových, regionálních a tematických kampaní AI (například kampaň za práva žen, zrušení trestu smrti, proti porušování lidských práv v Africe a podobně). Práce skupin je založena na dobrovolnictví a je financována především z grantů od nadací, sponzorských darů a členských příspěvků.

AI je přesvědčena, že je prospěšné usilovat o to, aby každému člověku na světě byla zaručena práva z Všeobecné deklarace. Ne lidská práva, ale jejich porušování je to, co způsobuje zlo. V duchu této myšlenky AI usiluje například o účinné fungování Mezinárodního trestního tribunálu. Tento soud má trestat pachatele genocidy a zločinů proti lidskosti nehledě na to, kde byly spáchány. Lidská práva jsou v současnosti porušována všude na světě a "kulturní odlišnost" bývá v mnoha zemích jen dalším argumentem k ospravedlnění zločinů.⁴⁰

Výroční zpráva České pobočky AI za rok 2005.

Na portálu Google AI v ČR⁴¹ nebyly však uvedeny žádné konkrétní údaje o porušování lidských práv ve věznicích ČR. Informace ve zprávě uvedené jsou poměrně dost obecné. Je zde uvedeno např. několik informací týkajících se světa: Bělorusko - Zbraně pod kontrolu, Čína – Možná přijedou i tanky, Podpora obránců lidských práv, Urgentní apely, dále Lidská práva ve světě 2005. ČR se týkají např. články: Stop násilí na ženách, Zbraně pod kontrolu, Vzdělání k lidským právům patří, Czech Tek 2005, Nebojte se uprchlíků, Finanční zpráva, přehled - Skupiny AI v ČR. Dále tato zpráva slouží jako přehled kulturních akcí, které AI ČR v roce 2005 pořádala. Vzhledem k tomu, že jde o oficiální Výroční zprávu České pobočky AI za rok 2005, je tato zpráva velmi obecná a z více jak 50 procent netýkající se ČR. Jak v této zprávě pobočka AI v ČR uvádí, AI

usiluje o svět, ve kterém všichni požívají práva a svobody zahrnuté ve Všeobecné deklaraci lidských práv OSN a v jiných mezinárodních lidskoprávních standardech. Proto podnikáme akce k zastavení závažného porušování práv na tělesnou a duševní nedotknutelnost, svobodu svědomí a vyjadřování a svobodu nebýt diskriminován.⁴²

Můžeme konstatovat, že tuto zprávu, která se žel ani v nejmenším nezabývá stavem vězeňství v ČR, což je ke škodě této zprávy a mohlo by být případně AI vytčeno, jako skutečnost, že si za celý kalendářní rok nenašla časovou kapacitu, aby vykonala kontrolní činnost alespoň v jedné z věznic v ČR, nemůžeme použít pro potřeby této diplomové práce. Pro doložení tvrzení v příloze uvádíme skenovanou část této zprávy (příloha č. VIII).

Český helsinský výbor

Český helsinský výbor je nevládní neziskovou organizací pro lidská práva. Je členem Mezinárodní helsinské federace pro lidská práva (IHF) se sídlem ve Vídni sdružující helsinské výbory z 46 členských zemí OBSE.

Hlavním posláním Českého helsinského výboru je především:

Sledování zákonodárné činnosti týkající se lidských a občanských práv. Připomínkování návrhů zákonů a předkládání alternativních návrhů pokud souvisejí s ochranou lidských práv.

- Monitoring stavu lidských práv v ČR se zvláštním důrazem na vybrané oblasti. Pravidelné vypracovávání zpráv o stavu lidských práv v ČR.
- Sledování situace těch skupin obyvatelstva, u nichž ochrana lidských práv vyžaduje zvláštní pozornost.
- Bezplatné právní poradenství jednotlivcům, jejichž lidská práva byla porušena. Litigace.
- Výchova k lidským právům, pořádání diskusí a seminářů s touto tematikou. Školící programy pro profesní skupiny i pracovníky a aktivisty nevládních organizací.
- Specializovaná školení pro cílové skupiny programů zaměřených zejm. na reintegraci na trh práce.

- Publikační činnost.
- Informační a dokumentační činnost, knihovnické služby.
- Mezinárodní spolupráce v rámci IHF a dalších mezinárodních a zahraničních institucí. Spolupráce na mezinárodních projektech rozvoje demokracie a lidských práv.

Hlavní oblasti působení:

- Vězeňství a trestní justice; práva vězňů a zadržených
- Trh práce (rozvoj lidských zdrojů, posílení zaměstnanosti, prevence sociálního vyloučení)
- Práva žen (zejm. oblast rovných příležitostí pro ženy a muže / trh práce)
- Cizinecká problematika
- Informační činnost
- Práva seniorů
- Policie⁴³

ČHV - Vězeňství, práva vězněných osob, trestní soudnictví

„Ve vězeňství se postupně projevují pozitivní vývojové trendy. Zvyšuje se zaměstnanost vězněných osob, akcentuje se význam tzv. dynamické bezpečnosti (Poznámka autora práce. Významným pojmem dnes je i tzv. **dynamická bezpečnost**, zasahující i práci specialistů v přímém kontaktu s vězněnými. Ti jednak monitorují aktuální stav vězněných osob, snaží se v maximální míře využívat motivační prvků směřujících k bezproblémovému výkonu vazby a trestu a jsou většinou schopni upozornit na abnormální psychické stavy jednotlivců. Preventivně se také věnují problémovým vězňům se snahou předejít u nich stavům psychické dekompenzace. Poznatků specialistů tak mohou využívat i příslušníci OVaJS, což pomáhá snižovat bezpečnostní rizika⁴⁴ (příloha č. IX). Vězeňská služba ČR (VS ČR) se začíná angažovat v programech, které povedou k širším možnostem využití podmíněného propuštění s dohledem. Legislativní úprava i praxe výkonu vězeňství se nadále pozvolně přibližuje evropským standardům včetně postupné implementace doporučení Rady Evropy, zejména Evropských vězeňských pravidel. Stále lze ovšem nacházet i nedostatky.)

Stav vězněných osob činil průběžně 19-20 tisíc osob, z toho 2,5-3 tisíce obviněných

vazebně stíhaných. (ČHV zde neuvádí období, ale lze předpokládat rok 2006, jelikož zpráva je z tohoto období) Poměr vězněných osob na obyvatelstvo (185 vězňů/100tisíc obyvatel) je výrazně vyšší než v západní Evropě; vliv na to má trvajících tendence nedostatečného využívání prostředků restorativní justice.⁴⁵ Výrazně rizikovým faktorem je v této souvislosti fakt, že cca. 5 tisíc osob odsouzených k trestu odnětí svobody dosud nenastoupilo do výkonu trestu (důvodem tohoto stavu je zejména liknavost soudů ve věci nařízení nástupu do výkonu trestu). V současné době je připravována právní úprava, podle níž bude nenastoupení do věznice po odsouzení posuzováno jako trestný čin. Nutno však (s ironií) poznamenat, že pokud by všechny osoby dosud nevykonávající trest nastoupily do věznic, stav vězeňství by se stal zcela neúnosným.⁴⁶

4.3.1 - výhrady uvedených organizací

- k vězeňství, práva vězněných osob, trestní soudnictví

„Za **zásadní nedostatky** českého vězeňství lze považovat: přeplněnost věznic, kolektivní ubytování, nedostatek specialistů pro přímou práci s vězněm, nízkou míru zaměstnanosti vězňů, neadekvátní nabídku jiných než pracovních aktivit pro vězně, omezení kontaktů vězňů s vnějším světem, neadekvátní kontrolní mechanismy ve vězeňství včetně nedostatečných záruk ochrany práv vězňů (počítaje v to ochranu před šikanou), vágní právní úpravu vězeňství včetně chybějící právní úpravy zacházení s nebezpečnými vězni, prakticky bezobsažné zacházení⁴⁷ s vazebně stíhanými obviněnými.

Naplněnost věznic ve standardních odděleních výkonu trestu činí podle zjištění ČHV průměrně 120-130%,⁴⁸ vězni jsou ve výkonu trestu **ubytování kolektivně**, standardně po 5-15 osobách, v jednotlivých případech až po 20. V roce 2007 bude otevřena nová věznice (Věznice Rapotice), která by měla snížit míru přeplněnosti věznic. Stále se však jedná o věznici dosavadní architektury. Výstavba věznice moderního typu, umožňující nekolektivní ubytování, je plánována v dlouhodobém horizontu. Tyto faktory ve spojení s **nedostatkem specialistů**, kdy stále ještě přetrvává praxe, že vychovatel má na starost současně i 80-100 vězňů (za optimální stav by bylo možné považovat 20-25 vězňů na vychovatele), a s dlouhodobě nízkou mírou zaměstnanosti vězňů (cca. 48% z pracovně zařaditelných odsouzených) pak přímo ovlivňují vesměs nedostačující individuální práci s vězněm a nedostatečné naplnění výchovného účelu trestu. Věznice zaměstnávají množství nekvalifikovaného personálu, neboť nejsou schopny zaplatit kvalitní odborníky.

Zaměstnanost odsouzených je navyšována mj. prostřednictvím směnného provozu (resp. zaměstnávání na poloviční úvazek), dle tiskové zprávy Ministerstva spravedlnosti ČR z 9.1.2007 činí na počátku roku 2007 zaměstnanost odsouzených 53%. Výše odměny odsouzených za práci se nadále řídí nařízením vlády z roku 1999 bez valorizační doložky (v protikladu k nařízení vlády o minimální mzdě) a v základní složce týkající se nekvalifikované práce (tedy valné většiny zaměstnaných odsouzených) činí 4.500,- Kč. V případě zkrácených úvazků se hrubá odměna pohybuje kolem 2.000,- Kč. Z této částky jsou pak odsouzeným prováděny srážky na dluhy, výživné, náklady výkonu trestu apod., 12% z ní mohou použít pro osobní potřeby ve formě kapesného. Zařazením odsouzeného na půlný pracovní úvazek mu zároveň vzniká povinnost hradit náklady výkonu trestu. Je namístě, že se vězeňská služba koncepčně snaží o zvýšení míry zaměstnanosti odsouzených, forma krácení úvazků se však nejeví jako řešení dlouhodobé a dále zatěžuje nespravedlivou finanční situaci odsouzených.

Jiné než pracovní aktivity, nabízené odsouzeným, mají často formální povahu; s výjimkou příkladů dobré praxe⁴⁹ chybí práce s vězněm zaměřená na změnu postojů ke kriminálnímu způsobu života.

Za výrazný nedostatek je nutné považovat omezení týkající se **udržování kontaktů vězňů s vnějším světem**, zejména vzhledem k nejednotné praxi a nenárokovosti telefonování, vycházek mimo věznici, ale též vzhledem k běžné praxi, kdy je umístěním vězně do věznice vzdálené od místa bydliště blízkých osob fakticky zamezeno jeho osobním kontaktům formou návštěv.

Kontrolní mechanismy ve vězeňství mají zejména interní povahu (tj. v rámci VS ČR), dostupnost právní pomoci pro vězně je mizivá a možnost dovolat se práv před soudem je omezená vzhledem k nejasnosti právní úpravy nebo v některých případech vzhledem k přímým legislativním překážkám (např. právní úprava kázeňského trestání explicitně vylučuje soudní přezkoumatelnost rozhodnutí; ani pro případ shledání pochybení nezná institut nápravy, náhrady nebo rehabilitace nespravedlivě potrestaného vězně). Ochrana práv vězňů před účinky tzv. druhého života⁵⁰ je neadekvátní zejména z toho důvodu, že vzhledem k výše zmíněným faktorům je druhý život vězňů prakticky nekontrolovatelný. Specifickým problémem jsou **kontrolní mechanismy týkající se nezákonné nebo trestné činnosti vězeňského personálu**. Pravomoc policejního orgánu má v těchto věcech vězeňská služba, prošetřování těchto případů je netransparentní a vyvolává pochybnosti co do zkušenosti a profesionality vyšetřovatelů. Z těchto hledisek se

prohlubuje zájem odborné veřejnosti na vytvoření speciálního nezávislého orgánu zabývajícího se kontrolou vězeňství a přezkumem jednání, opatření a rozhodnutí vězeňského personálu.

Vágní právní úprava vězeňství, zejména výkonu trestu, se týká zejména chybějících procesních norem v řízení, nestanovení jasných pravidel pro vznik nároku vězňů na výhody v rámci věznění a výrazného prostoru pro správní uvážení vězeňského personálu. Zákon o výkonu trestu vylučuje použitelnost správního řádu na řízení podle tohoto zákona, aniž by zároveň obsahoval vlastní procesní úpravu. V souladu s ustálenou judikaturou Ústavního soudu ČR lze konstatovat, že takový stav je porušením ústavních norem, zejména práva na spravedlivý proces. Specifickou otázkou je chybějící právní úprava **oddělení pro nebezpečné vězněné osoby** (tzv. oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením), vyvolávající pochybnost o zákonnosti takového režimu výkonu trestu. Tyto faktory ve spojení se zmiňovanými nedostatky kontrolních mechanismů vedou ke stavu právní nejistoty vězňů o svých právech a je u nich oprávněná pochybnost zda je uplatňována zásada spravedlivého procesu.

Za specifický problém lze považovat **výkon vazby**, především z hlediska vesměs zcela chybějící práce s vazebně stíhanými (a to včetně pouze velmi omezené nabídky zaměstnanosti pro tyto osoby), resp. chybějícího vyplnění jejich času stráveného ve věznici, což je ve zřejmém nepoměru se zásadou presumpce nevinny.

(Poznámka autora - ze zprávy byl vypuštěn institut **podmíněného propuštění**, který se týká soudní praxe a není problémem bezprostředně navazujícím na problematiku vězeňství a který dále neřeší chybějící **systém post-penitenciární péče**).“

Vězeňství, ochrana práv vězněných osob v roce 2006 ve světle aktivit ČHV

„ČHV v roce 2006 navázal na své aktivity v oblasti vězeňství realizované v předcházejících letech při použití vzájemně propojených metod monitoringu věznic, případové agendy a na ni navazujících litigačních strategií⁵¹ (tj. řešení signifikantních případů obecného významu soudní cestou), analytickou činností a na ni navazujícím lobbyingem zacíleným na prosazení změny obecné praxe a legislativy v oblasti vězeňství a trestní justice.

Monitoring

Tým právníků ČHV zabývající se trestní justicí zpracoval nový model monitoringu podmínek ve věznicích. Ten spočívá v několikadenních až týdenních místních šetřeních ve věznicích s cílem hlouběji proniknout do každodenního života vězně. V průběhu roku byly uskutečněny 2 hloubkové monitoringy, a to ve Věznici Příbram a ve Věznici Odolov.

Relevantní výstupy případové agendy

Řešení podnětů od vězněných osob v roce 2006 realizoval ČHV v návaznosti na svoji dřívější činnost, tj. poskytováním právního poradenství, vyjednáváním s VS ČR a dalšími relevantními institucemi v konkrétních případech a zprostředkováním právní pomoci advokáta klientovi ve zvláště závažných případech majících obecný význam.

Konkrétní výstupy, kterých jsme dosáhli v rámci litigačních strategií a které mají význam pro ovlivnění či optimalizaci obecné praxe v oblasti výkonu vězeňství a trestní justice.

Přípustnost správní žaloby ve věcech týkajících se výkonu trestu

ČHV dosáhl v konkrétním případě soudního výkladu přípustnosti domáhat se ochrany cestou správní žaloby (konkrétně žaloby proti nezákonnému zásahu ve smyslu soudního řádu správního). Ačkoliv se jedná o výklad provedený obecným soudem a s ohledem na mimosoudní vyřešení konkrétní věci nebylo možné pokračovat ve vedení sporu, lze ho považovat za vodítko při uplatňování práv vězněných osob. Soud konstatoval nepřípustnost žaloby ve smyslu § 85 s.ř.s.⁵² za situace, kdy žalobce nevyužije práva obrátit se na příslušného státního zástupce se žádostí, aby v rámci dozoru nad zákonností VTOS zabezpečil její práva. Dle tohoto právního názoru je *"dozor státního zastupitelství nad dodržováním právních předpisů při VTOS "jiným právním prostředkem" ve smyslu § 85 s.ř.s., jímž se osoba zkrácená na svých právech může domáhat ochrany nebo nápravy."* Takový výklad lze podle názoru ČHV považovat za značnou překážku uplatnění práv vězněných osob, neboť při zachování nastíněného postupu je prakticky nereálné, aby se vězeň účinně a rychle domohl svého práva. Ve spojení s požadavkem na trvání nezákonného zásahu jako podmínky přípustnosti dané žaloby je totiž těžko představitelné, že by vězněné osoby mohly správní žalobu proti nezákonnému zásahu prakticky využít, neboť lze předpokládat (a zkušenosti ČHV to potvrzují), že v průběhu řešení podnětu státnímu zástupci bude zásah ukončen.⁵³

Přípustnost žaloby na ochranu osobnosti ve věcech týkajících se výkonu trestu

ČHV dosáhl v konkrétním případě kladného rozhodnutí Vrchního soudu v Praze k odvolání proti rozhodnutí o zamítnutí žaloby na ochranu osobnosti z toho důvodu, že ochrana práv vězněných osob nepodléhá režimu ochrany osobnosti. Vrchní soud v Praze

v souladu s právním názorem ČHV konstatoval, že *sám fakt omezení na svobodě neznamená odeprání přístupu k civilně právní ochraně osobnostních práv a je tedy dána pravomoc soudu v občanském soudním řízení věc projednat a rozhodnout; na tom nic nemění okolnost, že k tvrzenému zásahu mělo dojít na podkladu rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení o zařazení klienta do určité věznice. Postup soudu prvního stupně byl přitom vrchním soudem posouzen jako odmítnutí práva domáhat se svých práv u nezávislého a nestranného soudu ve smyslu čl. 36 Listiny základních práv a svobod.*

Analytická činnost a lobbying

V oblasti analytické činnosti se ČHV v roce 2006 zaměřil na témata či instituty, u nichž je zvláště patrná nezákonnost nebo minimálně nespravedlnost praxe nebo neústavnost právní úpravy. ČHV zpracovává k těmto problematikám právní analýzy, případně návrhy legislativních změn a usiluje o jejich prosazení v rámci legislativního procesu. Příkladem takto signifikantních témat jsou **soudní přezkum** rozhodnutí a zásahů vězeňské služby včetně **výslovného vyloučení soudního přezkumu v kázeňském řízení**;

Nezákonnost, resp. **absence zákonné úpravy zacházení s nebezpečnými vězni** (tzv. OZSTZ, což je oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením), zejména procesní a hmotně právní pravidla zařazování odsouzených a jejich posouzení jako velmi nebezpečných, opravné prostředky, dočasnost zařazení, právní úprava režimu oddělení a specializované zacházení, zaměřené na návrat do standardního oddílu;

Absence hygienických norem pro věznice; právo vězněných osob na **informace o zdravotním stavu**, zejména nezákonnost upírání těchto informací vězňům ze strany zdravotnického personálu VS ČR a neústavnost vyloučení práva nahlížet do zdravotnické dokumentace.

Stresová situace dlouhodobě nutí Vězeňskou službu ČR volit při řešení každodenních krizí mezi nevhodnými řešeními vždy to nejméně problematické, přesto nikoli optimální. Celkový kritický stav ve věznicích se tedy nedaří řešit.⁵⁴

(Pozn. autora – ze zprávy – byly vyčleněny bloky netýkající vězeňství.)

4.3.2 - pozitiva uvedených organizací

V našem vězeňství se postupně projevují pozitivní vývojové trendy. Zvyšuje se

zaměstnanost vězňů, akcentuje se význam tzv. dynamické bezpečnosti. VS ČR se začíná angažovat v programech, které povedou k širším možnostem využití podmíněného propuštění s dohledem. Legislativní úprava i praxe výkonu vězeňství se nadále pozvolně přibližuje evropským standardům včetně postupné implementace doporučení Rady Evropy, zejména Evropských vězeňských pravidel. VS ČR se tedy integruje do systémů Evropské unie.

Nelze však opomenout ani integraci VS ČR do ostatních rezortních a mezirezortních systémů a její povinnost racionálně se podílet na jejich budování. Řada věznic má připravené projekty na modernizaci a zlidštění podmínek, ale stát není schopen je financovat a někdy je dokonce odmítá financovat (příloha č. X). Celkový kritický stav ve věznicích se postupně daří řešit. Zlepšuje se kvalita vzdělanosti a kvalifikovanosti vězeňského personálu.⁵⁵

5. Zhodnocení situace

Motto:

„Přirozený i stanovený, světský i božský zákon tomu chce, aby káráním a trestáním rovnováha v mravním občanském životě se udržovala, a spravedlnosti zadosti učiněno bylo.“

František Josef Řezáč, Praha, L.P.1852

Krátké shrnutí všech poznatků, které jsme získali ze Zprávy VS ČR, vyhodnocení sociologického průzkumu a Zprávy ČHV.

Zpráva VS ČR hodnotí danou problematiku celkově kladně. Realizací připravovaných rozsáhlých systémových opatření, od kterých si slibuje celkové zlepšení situace ve věznicích, by mělo dojít ke zlepšení stavu. Otázkou však zůstává přístup vládních činitelů k problematice vězeňství, tedy i uvolnění dostatečného množství finančních prostředků k jejich realizaci, o čemž se dá pochybovat. Finanční situace naší ekonomiky je více než žalostná, finanční prostředky chybí ve zdravotnictví, školství, vnitřní bezpečnosti státu, sociální sféře, proto lze předpokládat, že se vězeňská sužba ještě nějakou dobu bude muset vypořádat s tím, že bude jakousi „Popelkou“. Finanční prostředky však nejsou vše. Je třeba zlepšit i celkové postavení pracovníků VS ČR ve společnosti a i jim věnovat značnou pozornost. Bude-li dostatečné množství finančních prostředků na provoz vězeňského systému, lze s jistotou tvrdit, že bude i dostatečné množství na vězně, protože i oni jsou (i když nedobrovolně) jeho součástí.

Zpráva ČHV hovoří o dané problematice naopak kriticky, dalo by se říci, až příliš kriticky. Informace, které ČHV ve zprávě uvádí jsou poměrně dobré, ale zaměřené tendenčně pouze na kritiku. Kritickému tónu však chybí celkové zhodnocení a porovnání výsledků hodnoceného období s výsledky z minulých let. Po přečtení zprávy takto podané, má čtenatel pocit, že české vězeňství jsou jedny velké galeje, které si nezadají s nejtvrďšími věznicemi světa (Thajsko, Čína, ale i státy bývalého SSSR). Zprávu lze tedy hodnotit jako zaměřenou spíše negativisticky bez ohledu na již dosažené výsledky ve zlepšení stavu, které nelze opomíjet. Zdroje informací z vězeňského prostředí pro ČHV pravděpodobně vycházejí z nějakých kontrolních akcí ČHV, od bývalých vězňů. Z tónu zpracování této zprávy též lze vycítit jakousi podjatost vůči systému. V rámci objektivit by bylo dobré

situaci posuzovat v globále s oficiálními zprávami a informacemi systému, který je v zorném poli kritiky.

Můžeme říci, že pravdu mají oba dokumenty. Zhodnotíme-li je a přihlédneme-li k sociologickému průzkumu, který jsme provedli my, můžeme konstatovat, že pravda je asi někde uprostřed.

Nyní si provedeme vlastní vyhodnocení situace, ve kterém budeme vycházet ze zpráv obou institucí a sociologického průzkumu. **4.4.3.**

5.1 Zhodnocení reálného stavu

Dle oficiálních údajů VS ČR činí celorepubliková naplněnost věznic průměrně cca. 110%. ČHV předpokládá, že tento optimističtější údaj je založen na početním průměru všech věznic v ČR (zřejmě včetně věznic vazebních) a všech jejich oddělení bez výslovného uvedení, že naplněnost specializovaných oddělení je ve valné většině případů maximálně 100%. Přeplněnost věznic se však projevuje především v odděleních standardního výkonu trestu, a to v číslech méně příznivých.

Vězeňská služba věnovala velkou pozornost řešení ubytovacích kapacit ve vězeňských zařízeních, ale přesto některé kapacity překračují ubytovací limity. Byly učiněny kroky k získání a zprovoznění nového objektu v Rapoticích u Brna. Na podzim roku 2006 začala rozsáhlá rekonstrukce nevyužitých objektů ve Věznici Kynšperk nad Ohří, jejímž dokončení vězeňská služba získá dalších 261 ubytovacích míst pro vězně. Termín dokončení byl stanoven na duben 2007. Byl vytipován bývalý církevní objekt ve Vidnavě na severní Moravě, který by měl být zrekonstruován a přeměněn první detenční ústav v ČR (viz Zpráva VS ČR).

V sociologickém průzkumu si vězni na přeplněnost věznic ani na způsob ubytování nestěžovali, z čehož ovšem nelze vyvodit jednoznačný závěr, že tato oblast je v pořádku. Stav celkového počtu vězňů ve věznicích je opravdu vysoký a převyšuje ubytovací kapacitu, kdyby do výkonu trestu nastoupili všechny osoby, které jej mají vykonat a byly tedy pravomocně odsouzeny (viz zpráva ČHV), již tíživá situace by se stala neúnosnou. V tomto případě je nutné, aby odpovědní zaměstnanci VS ČR a s nimi i pracovníci ČHV apelovali u zákonodárné moci, aby tuto situaci nepodcenila a v případě přípravy

a schvalování nových právních norem upravujících výkon trestu a trestního řádu zodpovědně řešila.

Zaměstnanost odsouzených. Tato citlivá oblast je orgány vězeňské služby také řešena. Během minulého roku se podařilo vězeňské službě vytvořit více než 300 nových pracovních míst, takže v současné době je zaměstnáváno přes 45% práce schopných vězňů, cílem je 60% zaměstnanost vězňů. Zprávy VS ČR a ČHV (48%) hovoří zhruba o stejném procentuelním pracovním zařazení vězňů. Zpráva ČHV tuto situaci kritizuje, otázkou je zda oprávněně, či nikoli. Finanční hodnocení vězňů řeší právní normy této společnosti, proto nemá smysl napadat vězeňský systém, který je musí respektovat. V tomto bodě zprávu ČHV je třeba brát s rezervou.

Věnujeme-li se procentuelnímu pracovnímu zařazení vězňů, podle Zprávy VS ČR, pak je nutné se nad tímto stavem zamyslet. Zřizovat nové pracovní příležitosti pro vězněné osoby není jednoduché. Jakákoli pracoviště je nutné hledat a dislokovat mimo areály věznic, protože naše věznice jsou z větší části stavebně situovány ve velkých zástavbách měst (Praha – Pankrác, Praha – Ruzyně, Hradec králové, Brno, Plzeň, atd.). Mohlo by se zdát, že právě umístění věznic v těchto lokalitách je výhodou. Zamyslíme-li se nad problémem, dojdeme k jednoznačnému závěru, že nikoli. Zřít nová pracoviště ve věznicích znamená rozestavět stávající objekt a zajistit jeho oplocení a další bezpečnostní prvky. Kam však věznici uprostřed zástavby rozšiřovat? Zřízení pracovišť lze zde řešit pouze nějakou úpravou stávajících vnitřních prostor a to by jistě bylo na úkor vnitřního provozu věznice a tedy i na úkor vězňů, mnohdy by se tak podmínky jejich pobytu ještě zhoršily. V těchto případech lze hledat pracovní zařazení vězňů vně areálu věznice, proto je nutné při zařazování vězňů do práce s tímto aspektem počítat. Ne všichni mohou plnit pracovní úkoly mimo věznici. Z řad podnikatelských subjektů, které by mohly pracovní příležitost věznicím nabídnout, by bylo zapotřebí také větších aktivit. V jednáních s představiteli věznic by měli najít vzájemnou spolupráci. Je nutné se také zamyslet nad možností zapojení státu do zaměstnávání vězňů, je důležité, aby si vězni uchovali pracovní návyky nebo je ve výkonu trestu získali. Proto by měl stát vznik těchto pracovních míst dotovat. Zde se ale opět dostáváme k finančním prostředkům.

Z našeho průzkumu jednoznačně vyplývá, že vězni o práci mají zájem a pracovat chtějí.

ČHV dále hovoří o nedostatku specialistů, kdy stále přetrvává praxe, že vychovatel má na starost současně i 80-100 vězňů a kdy za optimální stav by bylo možné považovat

20-25 vězňů na vychovatele. Tato skutečnost je pravdivá. V ŘVTOS (viz kapitola 5.2) v § 2, odst. 2 se uvádí: „... Jednomu vychovateli je svěřeno do péče zpravidla nejvýše 20 odsouzených“. Vězeňská služba se snaží tuto situaci postupně řešit, výsledky ovšem nejsou uspokojivé. Mnoho uchazečů, kteří se zajímají o zaměstnání u VS ČR, však nesplňuje kvalifikační předpoklady a mnoho jich nesplní podmínku absolvování psychologických testů, které jsou velmi náročné. O jejich nutné náročnosti není třeba diskutovat. Práce ve věznici je velmi psychicky náročná, proto psychologické testy, které určí, zda je zde uchazeč vůbec schopen pracovat nelze podceňovat. Selhání zaměstnance, který není dostatečně psychicky rezistentní a odborně připravený, by v krizové situaci mohlo mít pro něj i pro jeho kolegy fatální následky.

Dále zpráva ČHV hovoří o špatné odborné přípravě zaměstnanců. Zde ovšem nelze se zprávou ČHV plně souhlasit. O kvalitě vězeňských zaměstnanců svědčí fakt, že respektují požadavky individuálního přístupu k odsouzeným osobám a pomáhají jim k úspěšné resocializaci. Zde si můžeme položit otázku. I když je vychovatelů tak málo? Uvědomme si, že s vězni nepracují pouze vychovatelé, jde o spolupráci nejen vychovatelů, ale i ostatních specialistů (speciálních pedagogů, psychologů, sociálních pracovníků, vychovatelů terapeutů, lektorů zajišťujících sportovní a zájmové činnosti odsouzených atd.). Zákonem stanovený, ale nedodržovaný, počet vězňů svěřených jednomu vychovateli do péče však neznamená, že tito zaměstnanci jsou odborně špatně připraveni nebo dokonce nejsou odborníky ve své profesi. Zde lze souhlasit se zprávou ČHV, že tento stav vede k přepracovanosti a přetížení těchto pracovníků, což je pak na úkor vězňů samotných. Abychom však nedělali advokáty vězeňské službě. Je nutné konstatovat, že právní normy v této oblasti ze strany vězeňské služby mnohdy dodržovány jednoznačně nejsou. Péče by se jistě rapidně zlepšila průběžným personálních doplňováním, a v neposlední řadě zvýšením finanční odměny za vykonanou práci pro zaměstnance vězeňské služby a též zvýšením společenského kreditu vězeňské služby jako takové.

Mnoho z pracovníků si doplnilo a doplňuje stanovené vzdělání. Lze dokonce konstatovat, že vězeňská služba má přísný požadavek vysokoškolského vzdělání u svých zaměstnanců v oblasti výkonu trestu. Bez předepsaného kvalifikačního předpokladu je dnes jen stěží přijat nový zaměstnanec. Z průzkumu vyplývá, že nespokojenost vězňů se zacházením ze strany příslušníků vězeňské služby je 11,11% a ze strany civilních zaměstnanců vězeňské služby 3,4%. Lze tedy hovořit o dobré komunikaci mezi vězni a všemi zaměstnanci vězeňské služby? (příloha č. XI) O trvale se zlepšujícím humánním

přístupu a profesního růstu zaměstnanců vězeňské služby k vězňům hovoří i rozhovor s člověkem, který byl obviněn za velmi závažnou věc a to za únos letadla.

Otázka redaktora: „Jak se k vám chovali ve vězni čeští dozorcí?“

Odpověď únosce letadla: „Překvapilo mne, jak korektní byli. Bez ohledu na moji pověst „teroristy“ jsem neměl žádné problémy s vedením pankrácké věznice, dozorcí ani spoluvězni“.⁵⁶

Umístování odsouzených (ČHV) do výkonu trestu do věznic vzdálených od místa trvalého bydliště nebo místa bydliště příbuzných, což vede k situaci, že jim je prakticky znemožňováno využívat návštěv a udržovat vzájemné sociální kontakty. Tato námitka je pravdivá (viz § 7 Vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č.345/199 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody). Vězeňská služba má snahu tuto situaci řešit formou vlastních žádostí odsouzených o přemístění, které si odsouzení podávají a na jejichž podání mají zákonný nárok (viz § 10 Vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č.345/199 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody). Ovšem je nutné vycházet ze skutečností, které jsme již zmiňovali – přeplněnost věznic a zde má vězeňská služba, jak jsme již uvedli vážné nedostatky. Vězni jsou umístováni do věznic tam, kde je zrovna prostě volné místo (viz odstavec jedna této kapitoly). Na tuto skutečnost si stěžovali i respondenti našeho průzkumu, její komplexní řešení v dohledné době je prakticky nerealizovatelné. Dokud nebudou postaveny nové věznice nebo nebudou stávající rekonstruovány, nelze o nápravě stavu ani uvažovat. Zde opět narážíme na nedostatek financí ve státním rozpočtu. Problémem možnosti špatného využívání telefonních hovorů z věznic (ČHV), kdy povolovací procedura je zdlouhavá. Na tuto skutečnost si také stěžovali vězni v průzkumu. Možnost krátkého telefonního hovoru má legislativní oporu v právní normě ZVTOS a ŘVTOS, avšak stávající systém žádanek o telefonní hovor, který je ve věznicích zaveden dle práva, není skutečně šťastný, situaci by vyřešilo nainstalování veřejných telefonních automatů, které by byly vězňům volně přístupné. Vězni, tedy **osoby již odsouzené** (zde je třeba klást důraz na toto slovní spojení – viz níže), by neměli telefonní automaty zneužívat k další trestné činnosti a ovlivňování svědků. Trest jim byl již stanoven na základě rozhodnutí soudu a oni si jej odpykávají. Pokud by vězeň měl být dále souzen za jinou trestnou činnost, kde by hrozilo zneužití telefonního automatu, pak by VS ČR měla být informována příslušnými orgány státní správy (soud, státní zastupitelství) a tento vězeň by se k telefonnímu automatu neměl dostat a jeho telefonní hovory by podléhaly schvalovacímu systému žádostí vězně o telefonní rozhovor. Může se naskytnout otázka, jak

toto vyřešit, ale technické řešení v dnešní době by se mělo najít.

Absence hygienických norem pro věznice (ČHV) nehovoří konkrétně, hygienické normy si neurčuje vězeňský systém sám, ale jsou dány jinými platnými právními úpravami. Respondenti si stěžovali na nemožnost častějšího (denního) sprchování, zde je nutné posoudit tento požadavek za relevantní. Pokud je situace v tomto směru nevyhovující, je nutné, aby do jednání vstoupily orgány vězeňské služby s hygienickými orgány.

Dále je třeba vyhodnotit další skutečnosti, které z práce vyplynuly a o kterých se ve zprávě ČHV nehovoří a ve Zprávě VS ČR je tato oblast zmiňována pouze okrajově. Odsouzeným je umožňováno poskytování duchovních a dalších obdobných služeb sledujících humanitární cíle v rozsahu vyplývajících ze zvláštních právních předpisů. Dnes již věznice běžně umožňují konat společenské náboženské obřady odsouzených a to zpravidla v době pracovního klidu, kdy účast na těchto obřadech je dobrovolná. Během těchto obřadů jsou odsouzeným udělovány svátosti. Ve starých věznicích jsou opravovány a následně vysvěcovány kaple, v novějších zařízeních jsou zřizovány místnosti k provádění náboženských úkonů. S vězni jsou prováděny pastorační pohovory a jsou jim i udělovány svátosti.⁵⁷

„Stresová situace dlouhodobě nutí Vězeňskou službu ČR volit při řešení každodenních krizí mezi nevhodnými řešeními vždy to nejméně problematické, přesto nikoli optimální. Celkový kritický stav ve věznicích se tedy nedaří řešit (ČHV).“ Proti tomuto tvrzení však stojí Zpráva VS ČR. Při vyhodnocení této části obou zpráv je třeba postupovat citlivě a objektivně. Situace v našem vězeňství není růžová, ale není ani tak dramaticky špatná, jak uvádí zpráva ČHV. Vězeňská služba zde má však ještě dost dohánět. Vězení je velice složitá a stresově jistě působící integrita, všechny subsystemy věznice ústí do jednoho jediného funkčního nebo nefunkčního systému, toto platí i v rámci celé vězeňské služby, kdy všechny jednotlivé věznice a to funkční či nefunkční ústí do jedné fungující vězeňské služby. Zhodnotíme-li zpětně situaci od roku 2001, zjistíme, že celostátní bouře a nepokoje vězňů neproběhly. Pokud nějaké proběhly, pak to byly pouze dílčí nepokoje, které vždy řešily nějakým způsobem situaci dané věznice a reálné nebo nereálné požadavky vězňů.⁵⁸ Vězeňství odráží mnoho hlavních problémů společnosti, je tedy nutné, aby se do nápravy systému zapojily také politické síly. Co to tedy znamená? Jakým způsobem?

Je nutné věnovat pozornost právním normám, které upravují výkon trestu odnětí svobody a výkon vazby. Tyto normy operativně měnit a důsledně dbát na jejich dodržování

a dbát na to, aby splňovaly evropské standardy a neodkláněly se od nich. Umožnit vstup v jakoukoli denní či noční dobu do prostor věznic nadnárodními organizacím, tento vstup legislativně upravit. Zvýšit motivaci vězňů na jejich pracovním zařazení a to jak v prostorách věznic, tak i mimo ně. Legislativně upravit pracovní zařazování vězňů a legislativní direktivou zabezpečit vznik nových pracovních míst pro vězně s právní ochranou vězňů a subjektů práci vězňům nabízejících.

Je nutné dbát na to, aby vězeňství stále dodržovalo humánní přístup ke všem vězňům, jejich rodinným příslušníkům a zaměstnancům.

ČHV se zmiňuje o problému rozúčtování finanční odměny vězňů za vykonanou práci, o této skutečnosti Zpráva VS ČR nehovoří a nehovoří o ni ani náš sociologický průzkum, přesto je třeba se mu věnovat. Rozhodně jej lze považovat za prvek značně demotivující pro vězně. Systém rozúčtování mzdy vězně prošel v roce 2004 legislativní novelou. Vězňům, kteří pracují ve výkonu trestu, je mzda za vykonanou práci jistým způsobem rozúčtována (nemá smysl, procentuelně rozepisovat kolik a kam finančních prostředků vězni je odečítáno), chyba v systému je v tom, že pracující vězni musí z této mzdy platit svůj pobyt ve vězení, kdežto vězni, kteří do práce zařazení nejsou a pracovat nechtějí mají všechny své zákonné potřeby plně hrazeny státem. Tedy pracující vězeň si platí celý pobyt ve vězení a nepracující neodvede zpět státu ani korunu a to ani po propuštění z výkonu trestu, jelikož se tyto dlužné částky ruší proto, aby tito lidé neodcházeli do civilního života s dluhy. Odsouzený, který tedy nepracuje je na tom ve výsledném efektu stejně jako ten který pracuje, někdy však dokonce i lépe, protože nemusí ve vězení pracovat.

5.2 Zhodnocení legislativního stavu

Legislativní normy, které upravují život vězňů v našich věznicích, jsou Zákon č. 169/1999 Sb., který byl novelizován zákony č. 359/1999 Sb., č. 3/2002 Sb., č. 320/2002 Sb., č. 218/2003 Sb., a č. 52/2004 Sb., tato poslední novela byla rozsáhlá a pro výkon trestu odnětí svobody velmi důležitá (ZVTOS). Vyhláška MS č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu, byla novelizována vyhláškou č. 378/2004 Sb., tato novela byla taktéž rozsáhlá a pro výkon trestu odnětí svobody velmi důležitá (ŘVTOS).

Prostudujeme-li si předchozí text, zjistíme, že obě normy byly novelizovány v roce 2004, z toho vyplývá, že naše společnost se situací ve věznicích zabývá. Zaměříme-li se na obsah těchto norem, můžeme říci, že jsou poměrně dobře zpracované, avšak již nevyhovující. Připravovaná právní norma, která systém vězenství bude řešit do budoucna, má být modernější a má se více přiblížit evropským standardům. Ovšem nahrazení jedné právní normy nebude dostačující. Musí se změnit normy v resortech zdravotnictví, sociální sféře, ministerstva vnitra atd.

Evropská vězeňská pravidla jsou pro tyto změny nadnárodní normou, která bude muset být respektována a naplňována, aby se naše vězeňství stalo moderní a humánní organizací.

Závěr

Diplomová práce se zaměřuje na soubor poznatků zaměřených na problematiku lidských práv a jejich dodržování ve věznicích ČR a to z hodnotících zpráv VS ČR⁵⁹ a ČHV a vyhodnocení poznatků získaných v sociologickém průzkumu mezi vězni, které byly konfrontovány se závěry uvedených organizací.

Účelem práce bylo zjistit jak jsou dodržována a naplňována lidská práva tak, jak vyplývá z názvu práce

Dále jsme se v práci pokusili nastínit historické pozadí vzniku Listiny základních lidských práv nejen ve světle světa jako takového – tedy světského, ale i ve světle víry; přístupu katolické církve a křesťanství. Lze říci, že novověký myšlenkový přístup vyzdvihl, schopnost a požadavek lidského rozumu na mravní autonomii ve vztahu ke společenským institucím a společenskému uspořádání.

Podněty obsažené v této práci jsou určeny především těm, kdo se zabývají dodržováním lidských práv ve vězeňství. Idea lidských práv získává stále více na vážnosti, z čehož vyplývá, že lidská práva jsou a musí být chráněna. Tam, kde nestačí a selhává ochrana systému společnosti, musí nastoupit ochrana nadnárodní.

První kapitola se zabývá lidskou důstojností obecně, hovoří o Všeobecné deklaraci lidských práv a zabývá se mezinárodním právem a vnitrostátním právem, která upravují lidská práva. Neuvádí žádné novum, nicméně říká, že lidská práva jsou ty svobody a nároky, které mají být zaručeny každému člověku na světě.

Druhá kapitola hodnotí teologický náhled na lidskou důstojnost. Nejcennějším pramenem, který se zabývá lidskou důstojností je samo Písmo svaté a Mojžišův zákon. Křesťanství společně s Nejsvětější trojicí pečuje o pravé lidství člověka, základem křesťanství je tedy respektování reality člověka, jeho svobody a jeho spása v Kristu. Nikdo není zbaven lidství, svobody a spásy. Nikdo není vyloučen z církve, tedy ze společenství lidí a Boha.

Třetí kapitola je neobsáhlejší. Řeší principy lidské důstojnosti ve vězení, zabývá se její historií a přechází plynule do současnosti. Poměrně zabývá se Evropskými vězeňskými pravidly, která jsou nadnárodní. Zmiňuje se o Duchovní službě ve VS ČR a její organizaci, která je dána Dohodou o duchovní službě mezi VS ČR, Ekumenickou radou církví a Českou biskupskou konferencí.

Kapitola čtvrtá hodnotí skutečný stav dodržování lidských práv ve věznicích ČR.

vyhodnocuje poznatky zjištěné nadnárodními organizacemi Amnesty International, Českého helsinského výboru, Zprávy VS ČR a jejich poznatky konfrontuje s výsledky sociologického průzkumu.

V páté kapitole je celkový zjištěný stav zhodnocen. Jde o zhodnocení reálného a legislativního stavu.

Lidská práva vězňů ve věznicích ČR jsou v globálu dodržována, avšak v některých oblastech vězeňská služba musí vyvinout větší úsilí a snažit se situaci napravit. Nelze vyjmenovávat všechny jednotlivé oblasti, kde práva vězňů jsou či nejsou dodržována, ale v následujícím odstavci se alespoň na ta, která byla předmětem práce zaměříme. Lidská práva nejsou dodržována v těchto oblastech. Zde

Bylo by zajisté dobré přehodnotit již přežitý systém stížností a žádostí, právně přehodnotit systém rozúčtování mzdy vězňů. Je nutné konstruktivně řešit zaměstnanost vězňů, stávající stav lze hodnotit, leč jako zlepšující se, ale nevyhovující. Řešit stávající ubytovací kapacity vězňů, není přípustná navrhovaná novela stávajícího trestního řádu, která bude odsouzené trestat dalšími tresty odnětí svobody za to, že nenastoupili po obdržení právoplatného rozsudku od soudu, ve kterém jim byl uložen trest odnětí svobody. Kdyby najednou do výkonu trestu odnětí svobody nastoupilo 5000 lidí, kteří mají si trest odpykat, znamenalo by to totální kolaps vězeňského systému. Dodržovat ŘVTOS, § 2, odst. 2. Vyřešit systém udělování a ukládání kázeňských odměn a trestů vězňům po dobu výkonu trestu.

Diplomová práce nabízí relativně ucelený náhled na dodržování lidských práv v našem vězeňství. Situace v něm po politickém převratu nebyla v žádném případě dobrá. Postupem času však vrcholný management vězeňské služby docílil postupného zlepšení tohoto stavu. Mnoho nedostatků bylo odstraněno, ale některé přetrvávají a jejich odstranění nebude v dohledné době reálné. Změny viditelné jsou a postupně náš vězeňský systém začleňují do vězeňských systémů Evropy.

The Principal of Human Dignity in the Czech Prison

(Summary)

The thesis concentrates on a set of findings concerning the matter of human rights and their abundance in prisons in the Czech Republic. These findings are based on evaluation reports of The Czech Prison Direction and The Czech Humane Committee. It also includes the evaluation of findings obtained in a sociological research among the prisoners who were confronted with the results of above mentioned organizations.

The purpose of this thesis was to learn the historical background of the creation of The Declaration of Basic Human Rights, their abundance and fulfillment, as results from the title of this thesis. Another purpose is to evaluate a historical development not only in the light of the world as such - so secular, but also in the light of faith; of the approach of Catholic Church and Christianity. It is possible to say that the modern approach of thoughts stressed the ability and demand of human intelligence on a moral autonomy concerning social institutions and the social form.

Especially the originality, form elaboration, bibliographical citations, analytical-systematical preparation of data etc. are the benefits.

Impulses included in this thesis are designated mainly to those who are interested in fulfilling the human rights. The idea of human rights constantly gains more and more on its respect, whence results human rights are and must be protected. There, where the system protection is not enough and it fails, the supranational protection has to enter.

The thesis offers quite integrated view of human rights fulfillment in the Czech prisons. The situation in our prisons after the political revolution was not good at all. However, after a while the top management of Prison Direction achieved a progressive improvement of this condition. Many faults were corrected, but some outlast and their removal will not be in a near future real. Changes are visible and our prison system incorporates into the European prison system step by step.

RESUMÉ

Diplomová práce se zaměřuje na soubor poznatků zaměřených na problematiku lidských práv a jejich dodržování ve věznicích ČR a to z hodnotících zpráv VS ČR a ČHV a vyhodnocení poznatků získaných v sociologickém průzkumu mezi vězni, které byly konfrontovány se závěry uvedených organizací.

Účelem práce bylo zjistit historické pozadí vzniku Listiny základních lidských práv a jejich dodržování a naplňování, jak vyplývá z názvu práce, zhodnotit historický vývoj nejen ve světle světa jako takového – tedy světského, ale i ve světle víry; přístupu katolické církve a křesťanství. Lze říci, že novověký myšlenkový přístup vyzdvihl, schopnost a požadavek lidského rozumu na mravní autonomii ve vztahu ke společenským institucím a společenskému uspořádání.

Přínosem je především originalita, propracování formy, bibliografické citace, analyticko-systematická příprava podkladů, bibliografické citace atd.

Podněty obsažené v této práci jsou určeny především těm, kdo se zabývají dodržováním lidských práv. Idea lidských práv získává stále více na vážnosti, z čehož vyplývá, že lidská práva jsou a musí být chráněna. Tam, kde nestačí a selhává ochrana systému, musí nastoupit ochrana nadnárodní.

Diplomová práce nabízí relativně ucelený náhled na dodržování lidských práv v našem vězeňství. Situace v něm po politickém převratu nebyla v žádném případě dobrá. Postupem času však vrcholný management vězeňské služby docílil postupného zlepšení tohoto stavu. Mnoho nedostatků bylo odstraněno, ale některé přetrvávají a jejich odstranění nebude v dohledné době reálné. Změny viditelné jsou a postupně náš vězeňský systém začleňují do vězeňských systémů Evropy.

Poznámky

1. Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrašovat jiného jedince, případně skupinu jedinců. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedince nebo skupinou vůči jedinci či skupině jedinců, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit.

Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování jedince či skupiny jedinců nebo jinou skupinou.
2. Další nejvýznamnější mezinárodní lidskoprávní dokumenty: Úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (OSN, 1965), Mezinárodní pakt o ochraně občanských a politických práv (OSN, 1966), Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (OSN, 1969), Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (OSN, 1984/1987), Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (OSN, 1984/1987), Úmluva o právech dítěte (OSN, 1989/1990), dále pak bylo schváleno mnoho menších i když stále velice důležitých dohod, Charta základních práv Evropské unie (Rada Evropy, dále jen RE, 1992 – je založena na smlouvách Společenství, na mezinárodních úmluvách, jako je např. Evropská úmluva o lidských právech z roku 1965 nebo evropská sociální charta z roku 1989, dále na ústavních tradicích členských států Unie a různých deklaracích Evropského parlamentu), Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (Rada Evropy dále jen RE, 1992), je pravděpodobně nejvýznamnější mezinárodní smlouvou o lidských právech, a zejména díky účinné soudní kontrole jejího dodržování, kterou zajišťuje evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku, v ČR byla ratifikována 18. března 1992, Evropská charta regionálních menšinových jazyků (RE, 1992) – nebyla dosud a Českou republikou ratifikována Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin (RE, 1995).
3. Počátkem roku 1947 mezinárodní společenství hledalo způsoby, jak zabránit opakování válečných hrůz, které stále ještě mělo před očima. Organizace spojených národů proto ustanovila osmičlennou komisi lidských práv, která měla za úkol připravit předběžnou verzi budoucí deklarace. Do čela tohoto přípravného výboru byla zvolena Eleanor Rooseveltová, vdova po bývalém prezidentovi Spojených států amerických.

4. Právní normy, které v ČR řeší výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody jsou Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby a Vyhláška MS č.109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, oba ve znění pozdějších právních úprav, Zákon č.169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a Vyhláška MS č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, oba ve znění pozdějších novelizací. Zákon č. 169/1999 Sb. byl novelizován zákony č. 359/1999 Sb.,č. 3/2002 Sb.,č. 320/2002 Sb., č. 218/2003 Sb., a č.52/2004 Sb., tato poslední novela byla rozsáhlá a pro výkon trestu odnětí svobody velmi důležitá. Vyhláška MS č. 345/1999 Sb., byla novelizována vyhláškou č. 378/2004 Sb., tato novela byla taktéž rozsáhlá a pro výkon trestu odnětí svobody velmi důležitá.
5. Kanonické právo je právem katolické církve, mluvíme-li o církvi, rozumí se tím zásadně katolická, není-li uvedeno nebo nevyplývá-li ze souvislostí něco jiného. Kanonické právo je osobním právem křesťanů (christifideles) katolické církve.
6. Svoboda náboženského vyznání byla uznána katolickou církví až v r. 1965 v dokumentu Dignitatis humanae. Nemluvíme tu o teologii jako takové, nýbrž o církevním právu.
7. SKOBLÍK Jiří: Přehled křesťanské etiky, Praha 1997, s. 26.
8. KADLEC Jaroslav: Dějiny katolické církve I., Olomouc 1993, str. 23n.
9. Pro označení počátků tohoto hnutí se ujaly názvy „prvotní křesťanství“ a „prvotní církev“. Oba bývají právem spojovány, protože křesťanství nevystoupilo jako abstraktní systém náboženských myšlenek, ale jako náboženská životní náplň společnosti, která se nazývala církví, tj. od Boha povoláním společenstvím.
10. BENEŠ Zdeněk, PETRÁŇ Josef: ALBRA 1997, České dějiny I., s. 23n.
11. V roce 311 umírá Augustus Galerius a vláda nad západem se dělí mezi Konstantina a Maximianova syna Maxentia. Mezi nimi brzy propukly spory, které vyústily ve válečný konflikt. Maxentius měl 190 tisícovou armádu, zatímco Konstantin asi jednou menší, ale podařilo se mu dobýt severní Itálii a táhnout na Řím. U samých hranic města se utkal s Maxentiovou armádou (100 000 mužů proti 25 000 Konstantinových). Noc před bojem se prý Konstantinovi zjevilo znamení kříže s nápisem: "V tomto znamení zvítězíš". Do boje šli jeho vojáci (většinou pohané) s Kristovými monogramy a dobyli u Milvijského mostu velikého vítězství, Maxentius zahynul na útěku v Tibeře. Stalo se 28.října 312. Konstantin se pak rozhodnutím senátu stal prvním augustem. Ovládl západní část říše. Brzy po svém

vítězství vydal velmi důležitý edikt, zvaný podle místa vydání Milánský. V něm se spolu s augustem východu Liciniem zavázal, že křesťanství se stává rovnoprávným náboženstvím a započal tak cestu této víry za ovládnutím moci v Evropě.

12. BENEŠ Zdeněk, PETRÁŇ Josef: ALBRA 1997, České dějiny I., s.217nn.
13. BENEŠ Zdeněk, PETRÁŇ Josef: ALBRA 1997, České dějiny I., s.217nn.
14. SVATÝ OTEC: Sváteční promluvy 1.ledna 2007,
<http://www.RadioVaticana.cz/owebu.php4>, přeložil Milan Laser/, (20.2.2007).
15. MRŇÁVEK Tomáš: <http://www.RadioVaticana.cz/owebu.php4/>, L'Osservatore Romano 13.7. 2006, (20.2.2007).
16. MRŇÁVEK Tomáš: <http://www.RadioVaticana.cz/owebu.php4/>, L'Osservatore Romano 13.7. 2006, (20.2.2007).
17. ŠPRUNK Karel: Základní pojmy politické filozofie, KF KTF UK v PRAZE A.D. MCMXCVII, Praha: TRINITAS, 1997, vydáno v koedici s Křesťanskou akademií v Římě,1997, s.31n.
18. ŠPRUNK Karel: Základní pojmy politické filozofie, KF KTF UK v PRAZE A.D. MCMXCVII, Praha: TRINITAS, 1997, vydáno v koedici s Křesťanskou akademií v Římě,1997, s.31n.
19. ŠPRUNK Karel: Základní pojmy politické filozofie, KF KTF UK v PRAZE A.D. MCMXCVII, Praha: TRINITAS, 1997, vydáno v koedici s Křesťanskou akademií v Římě,1997, s.33n.
20. ŠPRUNK Karel: Základní pojmy politické filozofie, KF KTF UK v PRAZE A.D. MCMXCVII, Praha: TRINITAS, 1997, vydáno v koedici s Křesťanskou akademií v Římě,1997, s.34n.
21. SPIKER Manfréd: Česká křesťanská akademie 1996, Katolická sociální nauka a sociální tržní hospodářství, s.6.

22. EVANGELII NUNTIANDI, Apoštolská exhortace Pavla VI., Zvon, ČKN, Praha 1990, s.7.
23. LABOREM EXERCENS, Encyklika Jana Pavla II., O lidské práci ze dne 14.září 1981, Zvon, ČKN, Praha 1991.
24. DOKUMENTY II. Vatikánského koncilu, Kostelní Vydří 2002, Pastorační konstituce o církvi v dnešním světě Gaudium et spes (ze dne 7.prosince 1965),s. 203n.
25. Lev XIII., encyklika Rerum novarum (1891), Pius XI., encyklika Quadragesimo anno (1931), Jan XXIII. encyklika Mater et Magistra (1961), Jan XXIII. encyklika Pacem in terris (1963), Pavel VI., encyklika Populorum progressio (1967), Dekret Dignitatis humanae (1965), Pavel VI., apoštolský list Octogesima adveniens (1971), Jan Pavel II., encyklika Laborem exercens (1981), Jan Pavel II., encyklika Sollicitudo rei socialis (1987), Jan Pavel II., encyklika Centesimus annus (1991),
26. DOKUMENTY II. Vatikánského koncilu, Kostelní Vydří 2002, Pastorační konstituce o církvi v dnešním světě Gaudium et spes (ze dne 7.prosince 1965), s.177.
27. DOKUMENTY II. Vatikánského koncilu, Kostelní Vydří 2002, Pastorační konstituce o církvi v dnešním světě Gaudium et spes (ze dne 7.prosince 1965),s. 201n.
28. Zákon č169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody,§ 8 Typy věznic, odstavec 1. Věznice se člení podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti do čtyř základních typů, a to a) s dohledem, b) s dozorem, c) s ostrahou, se zvýšenou ostrahou.
29. MASTEJ Jiří, ČESKÉ VĚZEŇSTVÍ, číslo 1(2006), Praha 2006, s.12-13.
30. MASTEJ Jiří, ČESKÉ VĚZEŇSTVÍ, číslo 1 (2006), Praha 2006, s.13.
31. MASTEJ Jiří, ČESKÉ VĚZEŇSTVÍ, číslo 1 (2006), Praha 2006, s.13.
32. KROUPA Petr: Žena, již nic nemohlo vzít víru v srdci, in: Mladá fronta Dnes 232 (2005) B/4.
33. České vězeňství číslo 3 (2001), Praha 2001, příloha k časopisu České vězeňství č. 3 (2001), Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945 – 1955 : Sborník z mezinárodního semináře konaného dne 25.10.2000 v Praze - VĚZEŇSTVÍ VE STŘEDNÍ EVROPĚ V LETECH 1945-1955, s. 50-62).

34. NAVARA Luděk: byl jsem vězněm v Božím domě, in: Mladá fronta Dnes 176 (2006), B/4.
35. Dohoda o duchovní službě byla podepsána mezi Vězeňskou službou České republiky a Ekumenickou radou církví České republiky a Českou biskupskou konferencí dne 28.6.1999 na základě § 48 č.59/1965 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody ve znění pozdějších předpisů a § 15 zákona č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby v souladu s § 9 odst. 1a 2 zákona č. 308/1991 Sb. o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských.
36. Pověřené osoby mohou přinášet do věznice, v níž konají duchovní a pastorační činnost, náležitosti nezbytné pro provádění náboženských úkonů, a to v rozsahu a množství schváleném ředitelem věznice. Víno pro potřeby eucharistie propustí orgány VS ČR v množství maximálně do 2 dcl.
37. Z praxe zde mohu mít doplněk, není zcela nutné při pastoračních pohovorech a poskytování duchovní péče nahlížet do osobních spisů odsouzených, zcela je postačující seznámit se s osobní kartou odsouzeného, kde je zachycen jeho aktuální stav, chování a spolupráce při naplňování účelu trestu odnětí svobody. K doplnění přehledu o odsouzeném doporučuji vždy rozhovor vychovatelem, který má odsouzeného ve své péči. Doporučuji také rozhovor se speciálním pedagogem.
38. Organizaci duchovní služby Vězeňské služby ČR řeší Nařízení č. 27/2001 generální ředitelky VS ČR o organizaci duchovní služby ve Vězeňské službě České republiky.
39. O činnosti duchovního pracovníka věznice lze hovořit jako o činnosti organizované, ryze individuální nebo ryze skupinové, ale vždy se spontánními projevy přítomných. V první řadě si musíme uvědomit, kde bude duchovní pracovník svou činnost vykonávat – tedy ve vězení. U osob ve výkonu trestu odnětí svobody by bylo vhodné, aby v součinnosti s pracovníky VS ČR byla účast na aktivitách vedených duchovním pracovníkem včleněna do jejich povinných aktivit. Jistě, máme náboženskou svobodu, ale je nutné si uvědomit, že prostě pracujeme v jiném prostředí. Nelze přistoupit na hru vězňů, kteří si aktivitu zvolí, pak ji neplní, zneužívají ji ke svým záměrům, zvolí si ji pouze účelově. Pak je nutné, aby i duchovní vězně přiměl k tomu, aby onu aktivitu bral vážně, nebo, aby vězně z aktivity prostě vyčlenil. Aktivity si odsouzení volí dobrovolně a sami, tudíž je nutné vyžadovat jejich plnění. Není-li odsouzený se zvolenými aktivitami spokojen, může si je kdykoli

změnit. Plnění aktivit se zvláště projevuje v hodnoceních, která se na vězně zpracovávají pro podmíněné propuštění, milost prezidenta republiky atd. Duchovní aktivity mají v těchto hodnoceních velmi velkou roli a hodnocení dávají značnou váhu.

40. AMNESTY INTERNATIONAL v ČR: <http://www.amnesty.cz/>,(15.12.2006).

41. AMNESTY INTERNATIONAL v ČR: <http://www.amnesty.cz/mnohotvari/>,(2.2.2007).

42. AMNESTY INTERNATIONAL v ČR: <http://www.amnesty.cz/mnohotvari/>, (2.2.2007).

43. CZECH HELSINKI COMMITTEE – ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR:
<http://www.helcom.cz/>, (5.12.2006).

44. http://www.liberec.vscr.cz/clanky/?cl_id=17/, (515.2.2007).

45. CZECH HELSINKI COMMITTEE – ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR
<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005060302/>, (10.2.2007).

46. CZECH HELSINKI COMMITTEE – ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR
<http://www.helcom.cz/>, (20.2.2007,).

47. CZECH HELSINKI COMMITTEE – ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR:
<http://www.helcom.cz/>, (20.2.2007).

48. CZECH HELSINKI COMMITTEE – ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR:
<http://www.helcom.cz/>, (20.2.2007).

49. CZECH HELSINKI COMMITTEE – ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR:
<http://www.helcom.cz/>, (20.2.2007).

50. CZECH HELSINKI COMMITTEE – ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR:
<http://www.helcom.cz/>, (20.2.2007).

51. CZECH HELSINKI COMMITTEE – ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR:
<http://www.helcom.cz/>, (20.2.2007).

52. CZECH HELSINKI COMMITTEE – ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR:

- <http://www.helcom.cz/>, (20.2.2007).
53. CZECH HELSINKI COMMITTEE – ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR:
<http://www.helcom.cz/>, (20.2.2007).
54. CZECH HELSINKI COMMITTEE – ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR:
<http://www.helcom.cz/>, (20.2.2007).
55. CZECH HELSINKI COMMITTEE – ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR:
<http://www.helcom.cz/>, (20.2.2007).
56. GAZDÍK Jan: MF DNES, Nejsem žádný terorista, pátek 23.února 2007, sešit A, s.4.
57. PRAJKA Petr, Diplomová práce, Katecheze odsouzených ve věznicích ČR, obhájená dne 26.5.2005 na UK Praha, KTF.
58. JURISTIC: Nepokoje ve věznicích, <http://trestni.juristic.cz/76186/CLANEK/>, (15.1.2007).
59. Po zpracování diplomové práce (březen 2007) byla zveřejněna Výroční zpráva VS ČR za kalendářní rok 2007. Neobsahuje však žádné zásadní informace pro tuto práci. Svým obsahem je velice strohá a zaměřená na hospodaření a personální práci. Vězňů a řešení jejich situace se týká ve velmi omezené míře. Její zpracování obsahově i graficky lze hodnotit jako velmi slabé.

Přehled použitých zkratk

AI	- Amnesty International
ČHV	- Český helsinský výbor
EVP	- Evropská vězeňská pravidla
GŘ VS ČR	- Generální ředitelství vězeňské služby České republiky
GS	- Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě Gaudium et spes
HV	- Helsinský výbor
Kán.	- Kánon Kodexu kanonického práva
KSČ	- Komunistická strana Československa
MF DNES	- Mladá fronta Dnes
OSN	- Organizace spojených národů
OVaJS	- Oddělení vězeňské a justiční stráže
PČR	- Policie České republiky
RE	- Rada Evropy
ŘVTOS	- Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 345/ 1999Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody
SNB	- Snob národní bezpečnosti
SOU	- Střední odborné učiliště
SPŠ	- Střední průmyslová škola
StB	- Státní bezpečnost
SVS	- Státní vězeňská služba
UDV	- Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
VTOS	- Výkon trestu odnětí svobody
VS ČR	- Vězeňská služba České republiky
ZŠ	- Základní škola
ZVTOS	- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
2. VK	- II. vatikánský koncil

Seznam použité literatury

Amnesty International ČR: <http://www.amnesty.cz/>,(15.12.2006).

Amnesty International Česká republika: Všeobecná deklaráce lidských práv, <http://www.amnesty.org/>, (13.6.2006).

Amnesty International Česká republika: Průvodce po stopách lidských práv, <http://www.amnesty.cz/pruvodce/>, (19.6.2006).

Amnesty International v ČR: <http://www.amnesty.cz/mnohotvari/>,(2.2.2007).

BENEŠ Zdeněk, PETRÁŇ: České dějiny I, Praha: ALBRA,1997.

Bible, Praha: Těšínská tiskárna a.s. Český Těšín, 1996.

BRIGS Asa, in: Kdy, kde proč & jak se to stalo, první vydání, Praha: Reader's Digest Výběr 1997, 66-67.

BUDILOVÁ Lenka, HIRT Tomáš a kol.: Co je multifunkční společnost, Praha: MV ČR, 2005.

COYLE Andrew: Řízení věznic v čase změn, Praha: Tiskárna VS ČR Praha – Pankrác, 2003.

CZECH HELSINKI COMMITTEE – ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR:
<http://www.helcom.cz/>, (5.12.2006).

CZECH HELSINKI COMMITTEE – ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR
<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005060302/>, (10.2.2007).

CZECH HELSINKI COMMITTEE – ČESKÝ HELSINSKÝ VÝBOR:
<http://www.helcom.cz/>, (20.2.2007).

České vězeňství číslo 3 (2001), Praha 2001, příloha k časopisu České vězeňství č. 3 (2001), Vězeňství ve střední Evropě v letech 1945 – 1955 : Sborník z mezinárodního semináře konaného dne 25.10.2000 v Praze - VĚZEŇSTVÍ VE STŘEDNÍ EVROPĚ V LETECH 1945-1955, Praha: Tiskárna VS Praha 4 – Pankrác, 2001.

Český helsinský výbor: Vybrané otázky problematiky žen a mladistvých ve věznicích, Praha: FOKUS 2003.

DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě Gaudim et spes (ze dne 28. října 1965), in: Dokumenty II. Vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995.

Evropská vězeňská pravidla (Důvodová zpráva a komentář), Praha: Tiskárna vazební věznice Praha – Pankrác, 1996.

Evropská vězeňská pravidla – Doporučení Rec. (2006) 2, příloha časopisu České vězeňství 1 (2006) Praha: Tiskárna VS Praha – Pankrác, 2006.

Evangelii nuntiandi, Praha: Zvon, 1990.

GAZDÍK Jan: Nejsem žádný terorista, Mladá fronta Dnes, pátek 23.února 2007, sešit A, s.4.

HALUZOVÁ Soňa: Kaple ve věznici, České vězeňství 2 (2006) Praha: Tiskárna VS Praha – Pankrác, 2006, s. 20.

HRDINA Antonín: Kanonické právo, Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2002.

Chrisifideles laici, Praha: Zvon, 1990.

JURISTIC: Nepokoje ve věznicích, <http://trestni.juristic.cz/76186/CLANEK/>, (15.1.2007).

KADLEC Jaroslav: Dějiny katolické církve, třetí přepracované vydání, Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého Olomouc, 1993.

Katechismus katolické církve, Praha: Zvon,1995.

Kodex kanonického práva, Praha: Zvon, 1994.

KROUPA Petr: Žena, již nic nemohlo vzít víru v srdci, in: Mladá fronta Dnes 232 (2005) B/4.

Laborem exercens, Praha: Zvon,1991.

LASER Milan: Svatý otec, Sváteční promluvy 1. ledna 2007, <http://www.radiovaticana.cz/owebu.php4/>, (20.2.2007).

MASTEJ Jiří: Více čti a méně vynalézej, in: České vězeňství 1(2006) 12 – 13.

MRŇÁVEK Tomáš: <http://www.radiovaticana.cz/owebu.php4/>, (20.2.2007).

NAVARA Luděk: byl jsem vězněm v Božím domě, in: Mladá fronta Dnes 176 (2006) B/4. Pokoj a dobro, Praha: vydal sekretariát České biskupské konference, 2000.

PRAJKA Petr: Katecheze odsouzených ve věznicích ČR, Diplomová práce obhájena 2005, Praha: Praha 2005

SKOBLÍK Jiří: Přehled křesťanské etiky, první vydání, Praha: Niova tiskárna Pelhřimov, s.r.o., 1997.

SOKOL Jan: Čtení z Bible, první vydání, Praha: Imprimatur,1995.

SPIKER Manfréd: Katolická sociální nauka a sociální tržní hospodářství, první vydání, Praha: Česká křesťanská akademie, 1996.

SUTOR Bernard: Politická etika, Praha: OIKOYMENH, 1996.

ŠPRUNK Karel: Základní pojmy politické filozofie, KF KTF UK v PRAZE A.D. MCMXCVII, Praha: TRINITAS, 1997, vydáno v koedici s Křesťanskou akademií v Římě,1997.

Trestní předpisy, úplné znění, číslo 434, Ostrava: Sagit 2004.

Vazební věznice Liberec: Bezpečnost, http://www.liberec.vscr.cz/clanky/?cl_id=17/,
(515.2.2007)/, (2.2.2007)

Výroční zpráva vězeňské služby České republiky za rok 2005, Praha: Tiskárna VS
Pankrác, 2006.

Seznam příloh

- Příloha č. I – Všeobecná deklarace lidských práv a svobod
- Příloha č. II – Sestra Restituta
- Příloha č. III – Graf
- Příloha č. IV – Kněz Zemánek
- Příloha č. V – Vězeňská kaple ve Vazební věznici Brno
- Příloha č. VI – Příloha doporučení Rec (2006) 2
- Příloha č. VII – Nařízení č. 57 (2006)
- Příloha č. VII – Amnesty International
- Příloha č. IX – Vazební věznice Liberec
- Příloha č. X – Věznice Mírov
- Příloha č. XI – Dopisy

Všeobecná deklaráce lidských práv - Úvod

U vědomí toho, že uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě, že zneuznání lidských práv a pohrdání jimi vedlo k barbarským činům, urážejícím svědomí lidstva, a že vybudování světa, ve kterém lidé, zbavení strachu a nouze, se budou těšiti svobodě projevu a přesvědčení, bylo prohlášeno za nejvyšší cíl lidu, že je nutné, aby lidská práva byla chráněna zákonem, nemá-li být člověk donucen uchýlovat se, když vše ostatní selhalo, k odboji proti tyranii a útlaku, že je nutné podporovat rozvoj přátelských vztahu mezi národy, že lid Spojených národů zdůraznil v Chartě znovu svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v rovná práva mužů i žen a že se rozhodl podporovat sociální pokrok a vytvořit lepší životní podmínky ve větší svobodě, že členské státy převzaly závazek zajistit ve spolupráci s Organizací spojených národů všeobecné uznávání a zachovávání lidských práv a základních svobod a že stejné chápání těchto práv a svobod má nesmírný význam pro dokonalé splnění tohoto závazku, Valné shromáždění vyhlašuje tuto Všeobecnou deklaraci lidských práv jakožto společný cíl pro všechny národy a všechny státy za tím účelem, aby se každý jednotlivec a každý orgán společnosti, maje tuto deklaraci stále na mysli, snažil vyučováním a výchovou rozšířit úctu k těmto právům a svobodám a zajistit postupnými opatřeními vnitrostátními i mezinárodními jejich všeobecné a účinné uznávání a zachovávání jak mezi lidem členských států samých, tak i mezi lidem území, jež jsou od jejich pravomocí.

Článek 1

Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovní co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.

Článek 2

Každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení. Žádný rozdíl nebude dále činěn z důvodu politického, právního nebo

mezinárodního postavení země nebo území, k nimž určitá osoba přísluší, ať jde o zemi nebo území nezávislé nebo pod poručenstvím, nesamosprávné nebo podrobené jakémukoli jinému omezení suverenity.

Článek 3

Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.

Článek 4

Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví; všechny formy otroctví a obchodu s otroky jsou zakázány.

Článek 5

Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.

Článek 6

Každý má právo na to, aby byla všude uznávána jeho právní osobnost.

Článek 7

Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakéhokoli rozlišování. Všichni mají právo na stejnou ochranu proti jakékoli diskriminaci, která porušuje tuto deklaraci, a proti každému podněcování k takové diskriminaci.

Článek 8

Každý má právo, aby mu příslušné vnitrostátní soudy poskytly účinnou ochranu proti činům porušujícím základní práva, která jsou mu přiznána ústavou nebo zákonem.

Článek 9

Nikdo nesmí být svévolně zatčen, držen ve vazbě nebo vyhoštěn do vyhnanství.

Článek 10

Každý má úplně stejné právo, aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje buď o jeho právech a povinnostech, nebo o jakémkoli trestním obvinění vzneseném proti němu.

Článek 11

1. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, považuje se za nevinného, dokud není zákonným postupem prokázána jeho vina ve veřejném řízení, v němž mu byly zajištěny veškeré možnosti obhajoby.

2. Nikdo nesmí být odsouzen pro čin nebo opomenutí, které v době, kdy byly spáchány,

nebyly trestné podle státního nebo mezinárodního práva. Rovněž nesmí být uložen trest těžší, než jakého bylo lze použít v době, kdy byl trestný čin spáchán.

Článek 12

Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence, ani útokům na svou čest a pověst. Každý má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Článek 13

1. Každý má právo volně se pohybovat a svobodně si volit bydliště uvnitř určitého státu.
2. Každý má právo opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vrátit se do své země.

Článek 14

1. Každý má právo vyhledat si před pronásledováním útočiště v jiných zemích a požívat tam azylu.
2. Toto právo nelze uplatnit v případě stíhání skutečně odůvodněného nepolitickými zločiny nebo činy, které jsou v rozporu s cíli a zásadami Spojených národů.

Článek 15

1. Každý má právo na státní příslušnost.
2. Nikdo nesmí být svévolně zbaven své státní příslušnosti ani práva svou státní příslušnost změnit.

Článek 16

1. Muži a ženy, jakmile dosáhnou plnoletosti, mají právo, bez jakéhokoli omezení z důvodů příslušnosti rasové, národnostní nebo náboženské, uzavřít sňatek a založit rodinu. Pokud jde o manželství, mají za jeho trvání i při jeho rozvázání stejná práva.
2. Sňatky mohou být uzavřeny jen se svobodným a plným souhlasem nastávajících manželů.
3. Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu.

Článek 17

1. Každý má právo vlastnit majetek jak sám, tak spolu s jinými.
2. Nikdo nesmí být svévolně zbaven svého majetku.

Článek 18

Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; toto právo zahrnuje v sobě i

volnost změnit své náboženství nebo víru, jakož i svobodu projevat své náboženství nebo víru, sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, vyučováním, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou a zachováváním obřadů.

Článek 19

Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoli prostředky a bez ohledu na hranice.

Článek 20

1. Každému je zaručena svoboda pokojného shromažďování a sdružování.
2. Nikdo nesmí být nucen, aby byl členem nějakého sdružení.

Článek 21

1. Každý má právo, aby se účastnil vlády své země přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců.
2. Každý má právo vstoupit za rovných podmínek do veřejných služeb své země.
3. Základem vládní moci budiž vůle lidu; ta musí být vyjádřena správně prováděnými volbami, které se mají konat v pravidelných obdobích na základě všeobecného a rovného hlasovacího práva tajným hlasováním nebo jiným rovnocenným postupem, zabezpečujícím svobodu hlasování.

Článek 22

Každý člověk má jako člen společnosti právo na sociální zabezpečení a nárok na to, aby mu byla národním úsilím i mezinárodní součinností a v souladu s organizací a s prostředky příslušného státu zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva, nezbytná k jeho důstojnosti a k svobodnému rozvoji jeho osobnosti.

Článek 23

1. Každý má právo na práci, na svobodnou volbu zaměstnání, na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky a na ochranu proti nezaměstnanosti.
2. Každý, bez jakéhokoli rozlišování, má nárok na stejný plat za stejnou práci.
3. Každý pracující má právo na spravedlivou a uspokojivou odměnu, která by zajišťovala jemu samému a jeho rodině živobytí odpovídající lidské důstojnosti a která by byla doplněna, kdyby toho bylo třeba, jinými prostředky sociální ochrany.

4. Na ochranu svých zájmů má každý právo zakládat s jinými odborové organizace a přistupovat k nim.

Článek 24

Každý má právo na odpočinek a na zotavení, zejména také na rozumné vymezení pracovních hodin a na pravidelnou placenou dovolenou.

Článek 25

1. Každý má právo na takovou životní úroveň, která by byla s to zajistit jeho zdraví a blahobyt i zdraví a blahobyt jeho rodiny, počítajíc v to zejména výživu, šatstvo, byt a lékařskou péči, jakož i nezbytná sociální opatření; má právo na zabezpečení v nezaměstnanosti, v nemoci, při nezpůsobilosti k práci, při ovdovění, ve stáří nebo v ostatních případech ztráty výdělečných možností, nastalé v důsledku okolností nezávislých na jeho vůli.

2. Mateřství a dětství mají nárok na zvláštní péči a pomoc. Všechny děti, ať manželské nebo nemanželské, pozívají stejné sociální ochrany.

Článek 26

1. Každý má právo na vzdělání. Vzdělání necht' je bezplatné, alespoň v počátečních a základních stupních. Základní vzdělání je povinné. Technické a odborné vzdělání budiž všeobecně přístupné a rovněž vyšší vzdělání má být stejně přístupné všem podle schopností.

2. Vzdělání má směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a k posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Má napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a všemi skupinami rasovými i náboženskými, jakož i k rozvoji činnosti Spojených národů pro zachování míru.

3. Rodiče mají přednostní právo volit druh vzdělání pro své děti.

Článek 27

1. Každý má právo svobodně se účastnit kulturního života společnosti, užívat plodů umění a podílet se na vědeckém pokroku a jeho výtěžcích.

2. Každý má právo na ochranu morálních a materiálních zájmů, které vyplývají z jeho vědecké, literární nebo umělecké tvorby.

Článek 28

Každý má právo na to, aby vládl takový sociální a mezinárodní řád, ve kterém by práva a svobody stanovené v této deklaraci byly plně uplatněny.

Článek 29

1. Každý má povinnosti vůči společnosti, v níž jedině může volně a plně rozvinout svou osobnost.
2. Každý je při výkonu svých práv a svobod podroben jen takovým omezením, která stanoví zákon výhradně za tím účelem, aby bylo zajištěno uznávání a zachovávání práv a svobod ostatních a vyhověno spravedlivým požadavkům morálky, veřejného pořádku a obecného blaha v demokratické společnosti.
3. Výkon těchto práv a svobod nesmí být v žádném případě v rozporu s cíli a zásadami Spojených národů.

Článek 30

Nic v této deklaraci nemůže být vykládáno jako by dávalo kterémukoli státu, kterékoli skupině nebo osobě jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů, které by směřovaly k potlačení některého z práv nebo některé ze svobod v této deklaraci uvedených.

© Copyright Amnesty International [AMNESTY INTERNATIONALE ČR:

<http://www.amnesty.cz/>,(15.12.2006)]

Sestra Restituta

Žena, jíž nic nemohlo vzít víru.

Zdroj: MF DNES – MAFA [Mladá fronta Dnes 232 (2005)]

Graf

Kněz Zemánek

Páter Jan Zemánek strávil za komunistů léta ve vězení. Provinil se tím, že byl kněz. FOTO: MAFA

Zdroj: MF DNES - MAFA [Mladá fronta Dnes 176 (2006)]

Vězeňská kaple ve Vazební věznici Brno

Vězeňská kaple v Brně

BRNO • Počátkem měsíce března 2005 byla ve Vazební věznici v Brně zřízena vězeňská kaple, která bude sloužit jak pro duchovní péči, tak i v podobě víceúčelové místnosti pro zájmovou činnost vězňů. Vznikla po několika měsících plánování a hledání vhodných prostor, které by představovaly důstojné místo pro duchovní péči. Byly kapacitně odpovídající a měly zajištěnou bezpečnost.

V kapli je umístěno vitrážové okno autora PhDr. Karla Rechtila, které bylo věnováno vazební věznici brněnskými biskupstvími v roce 1990. Ponevoluňací období v českých věznicích se neslo ve znamení významné humanizace a přineslo s sebou kromě jiného i otevření se církvím, včetně darů pro rozšíření duchovní péče (např. bible, hálčky pro sociálně potřebné atd.). Vitrážové okno o roz-

měrech 160x160 cm bylo původně umístěno na oddělení žen, kde byla v 90. letech minulého století kaple kritice zřizována. Pevnější materiál jící počet vězňů ve VV Brno si vynutil potřebu změnit ubytovací kapacitu, a tak zde byla teprve kaple zrušena. Od té doby čekala vitráž, v níž je zakomponován nejen duchovní symbol, jako je křížové členění okna, ale také motiv vycházejícího slunce a motiv svobody - křídla -, na své trvalé místo a uplatnění. Ve vězeňské kapli jsou dále umístěny obrazy, které namalovali dva obvinění muži. Symbolizují lidské hodnoty, jako je pokora, odpuštění, spravedlnost, stvoření, naděje a láska.

Ve vězeňské kapli budou probíhat bohoslužebná shromáždění evangelické, katolické i společná - ekleziální. S příležitostí svátků jara zde proběhnou také velkonoční bohoslužby.

Ve Vazební věznici v Brně působí kaplan Vězeňské chrubovské péče a farář Českokatolické církve evangelické Mgr. Danuše Blažek. Do vazební věznice docházejí i zástupci jiných církví, a to např. církve římskokatolické, církve adventistů sedmého dne a pravoslavné církve.

PhDr. Soňa Haluzayová

Zdroj: časopis České vězeňství 2 (2006), str. 40

Příloha doporučení Rec (2006) 2

Příloha k doporučení Rec (2006) 2

První část

Základní principy

1. Se všemi osobami zbavenými svobody bude zacházeno tak, aby byla respektována jejich lidská práva.
2. Osobám zbaveným svobody budou ponechána veškerá práva, která jim nebyla zákonně odňata uložením výkonu trestu nebo vazby.
3. Omezení ukládaná osobám zbaveným svobody budou v nezbytně minimálním rozsahu a úměrná legitimnímu účelu, pro který byla uložena.
4. Vězeňské podmínky, které porušují lidská práva vězňů, nelze ospravedlnit nedostatkem prostředků.
5. Život ve vězení se musí co možná nejvíce přibližovat pozitivním aspektům života na svobodě.
6. Výkon trestu bude zajišťován tak, aby umožnil osobám zbaveným svobody jejich opětné začlenění do svobodné společnosti.
7. Je nutno podporovat spolupráci s externími sociálními službami a co možná nejvíce i zapojení občanských sdružení do vězeňského života.
8. Vězeňští pracovníci vykonávají důležitou veřejnou službu a jejich přijímání, zaškolení i pracovní podmínky jim musí umožnit udržování vysoké úrovně jejich péče o uvězněné osoby.
9. Ve všech věznicích musí probíhat pravidelné státní inspekce a nezávislé kontroly.

Zdroj: Evropská vězeňská pravidla Doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů členským státům Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům, Příloha časopisu České vězeňství č.1 (2006).

Nařízení č. 57 (2006)

Sbírka nařízení generálního ředitele VS ČR, Nařízení č. 57(2006) ze dne 17.8.2006, organizaci a průběhu voleb do senátu České republiky, do zastupitelstev obcí a zastupitelstev městských obvodů a městských částí ve statutárních městech a do Zastupitelstva hlavního města Prahy a zastupitelstev jeho městských částí. Jedná se o interní, veřejně přístupný předpis VS ČR (není vybaven žádným stupněm utajení nebo jiného omezení), řeší volební právo vězněných osob v souladu s právními normami ČR.

Uplatnění nařízení č. 57 (2006) v praxi

VĚZNICE KYNŠPERK NAD OHŘÍ

kontakt
adres
VS ČR

Do Senátu budou volit i odsouzení

Odsouzení umístění ve Věznici Kynšperk n. O. budou volit do Senátu Parlamentu ČR (patříme volebního obvodu č. 2 se sídlem v Sokolově).

Volby budou zahájeny v pátek 20. 10. 2006 ve 14 hodin ve spolupráci s volební okrskovou komisí.

Právo volit do Senátu má odsouzený, který je občanem ČR, jestliže je přihlášen k trvalému pobytu v obci spadající do volebního obvodu, ve kterém jsou vyhlášeny volby do 1/3 Senátu a pokud je umístěn ve věznici, která má sídlo ve stejném volebním obvodu.

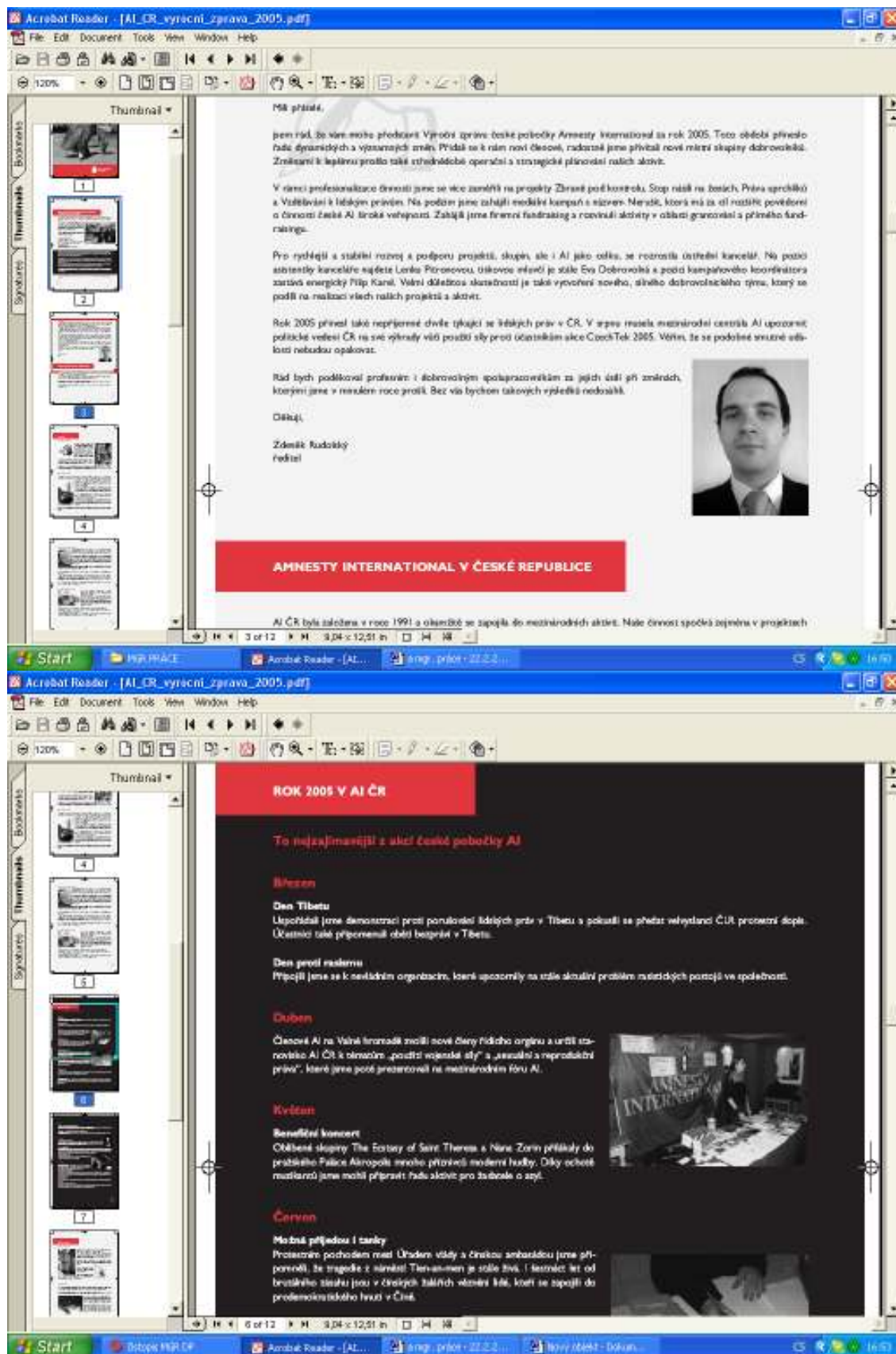
Musí prokázat svou totožnost platným dokladem a státní občanství ČR.

Ve věznici je 61 odsouzených s trvalým pobytem ve volebním okrsku č. 2, z toho 4 odsouzení volit nechtějí a 15 odsouzených nemá platný občanský průkaz. K volbám tak může přistoupit 40 odsouzených.

Komunálních voleb se odsouzení podle ustanovení § 4 zák. č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů neúčastní.

Autor : VSČR
Datum : 19.10.2006

Amnesty International

Vazební věznice Liberec

Eskontní vozidla Vězeňské služby ČR

Práce místní jednotky Justiční stráže v libereckém justičním areálu

Příloha č. IX/II

Srdce Vazební věznice Liberec - operační středisko nejmodernější generace - centrum shromažďování a vyhodnocování všech informací o pohybu osob, otevření dveří nebo kotrů a mnoho dalších důležitých zpráv

Příloha č. X

Věznice Mírov

Nejpřísněji strážná věznice v ČR.

Věznice Mírov

Hrad z poloviny 12. století. Typ věznice se zvýšenou ostrahou.

Zdroj VS ČR (kalendář VSČR pro kalendářní rok 2006)

Příloha č. XI

Dopisy

6. 10. 2006 Sokolov

Dobrý den 7. Vychovatelí...

Dal jste mi sílu a odvahu postavit se
problémům čelím a naučil jsem se
kalojdout a vše řešit hned s otevřeným
rozumem. A zato vám moc děkuji i za
podporu.

Je to mi nezbývá než růst se
kalojdout a psát
s pozdravem Miloslav

OBCHODNÍ DŮM
ELDO S

STŘEŠNÍ KOBAROVY
234
MARTINŮV ÚLICE

Vážený pane vychovatelí,
zasílám Vám křímbovitý
postarší challenge, kde se po
propuštění kláma. Dovolte mi,
abych Vám jako cestou
vyjádřil postřehy na Vás
lidový přístup a férové jed-
nání. Podle mého nejlepšího
vědomí a svědomí jste umístěn
na svém místě a do dalších
let Vás nárůně přeji Vám
při každé příležitosti a první
návštěvě. S pozdravem a sympatiemi A. Bolan

Vážený pan

Bc. Petr Prajka, vychovatel
VS ČR, PS 10/NO

KYNŠPERK nad OHŘÍ

3 5 7 5 1 III

Zdroj: Soukromý

PRAJKA Petr: Princip lidské důstojnosti ve věznicích ČR, diplomová práce na KTF UK, Praha 2007.

Počet znaků počítaných včetně mezer a poznámek (bez příloh) je 216 471.

